

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

OCHRANA VĚŘITELŮ
V KONKURZNÍM ŘÍZENÍ

Tomáš Průša
2010/2011

Vedoucí diplomové práce:
Katedra občanského práva

JUDr. Tomáš Pohl
Praha, duben 2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracoval samostatně, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu..

V Praze dne 5.dubna 2011

Tomáš Průša

Děkuji panu JUDr. Tomáši Pohlovi, vedoucímu mé diplomové práce za pomoc s přípravou základní osnovy diplomové práce a za odborné vedení v průběhu její přípravy.

Děkuji týmu odborných asistentů pana Prof. Dr. Wolfganga Lükeho, LL.M. za pomoc při konzultacích a při vyhledávání informačních materiálů.

Děkuji Lukáši Slavíkovi za kontrolu Resume in English.

ÚVOD	6
1. INSOLVENCE A INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ	7
1.1 POJEM INSOLVENCE	7
1.1.1. Platební neschopnost	8
1.1.2. Předlužení.....	11
1.1.3. Hrozící úpadek.....	13
1.2 INSOLVENCE V EVROPSKÉM KONTEXTU	13
2. KONKURZ A KONKURZNÍ ŘÍZENÍ.....	16
2.2. NEPATRNÝ KONKURZ	20
3. SUBJEKTY KONKURZNÍHO ŘÍZENÍ A JEJICH ODPOVĚDNOST	21
3.1 INSOLVENČNÍ SOUD.....	22
3.2 DLUŽNÍK	24
3.3 VĚŘITEL	33
3.3.1 Ochrana spotřebitele – postavení spotřebitele v insolvenčním řízení.....	40
3.3.2. Věřitelské orgány.....	42
3.4 INSOLVENČNÍ SPRÁVCE.....	49
3.5 LIKVIDÁTOR DLUŽNÍKA	54
3.6 STÁTNÍ ZASTUPITELSTVÍ.....	56
3.7 ODBOROVÁ ORGANIZACE	57
4. PROSTŘEDKY OCHRANY VĚŘITELE V KONKURZNÍM ŘÍZENÍ.....	58
4.1 PODÁNÍ INSOLVENČNÍHO NÁVRHU A JEHO ÚČINKY	58
4.2 FÁZE PROJEDNÁNÍ INSOLVENČNÍHO NÁVRHU A ROZHODNUTÍ O ÚPADKU.....	68
4.2.1. Uplatnění pohledávky přihláškou.....	72
4.2.2. Započtení pohledávek v režimu insolvenčního zákona.....	76
4.3. PŘEZKOUMÁNÍ A ZJIŠTĚNÍ POHLEDÁVEK	78
4.4. ZJIŠŤOVÁNÍ MAJETKOVÉ PODSTATY	83
4.5. NEPLATNOST, NEÚČINNOST A ODPOROVATELNOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ	83
4.5.1. Neplatnost právních úkonů	85
4.5.2. Neúčinnost a odporovatelnost právního úkonu	87
4.6. KONKURZ.....	92
4.6.1. Prohlášení konkurzu a jeho účinky	93
4.6.2. Zpeněžení majetkové podstaty.....	99
4.6.3. Nakládání s výtěžkem.....	103

4.6.4 Zrušení konkurzu	106
ZÁVĚR.....	110
SEZNAM ZKRATEK	113
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	114
MONOGRAFIE	114
ČASOPISECKÉ ČLÁNKY.....	115
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	116
DIPLOMOVÉ PRÁCE	117
RESUMÉ.....	117
RESUME IN ENGLISH.....	118
KLÍČOVÁ SLOVA.....	120

ÚVOD

Insolvenční právo představuje dle mého soudu oblast soukromého práva, které prodělalo v uplynulém období v souvislosti s celosvětovou hospodářskou a finanční krizí nelehkou zatěžkávací zkoušku z hlediska toho, zda je schopno naplnit své poslání. Insolvenční právo se dostává do poněkud schizofrenní situace, neboť jeho úkolem je ochránit jak zájmy věřitelů, tak i dlužníka samotného. Zájmy věřitelů chrání v první řadě v protikladu k jednání dlužníka, jehož zájmy jsou pochopitelně diametrálně odlišné. Jestliže se věřitel po právu domáhá co nejvyššího uspokojení své pohledávky, je prvořadým zájmem dlužníka ochránit drancováním ze strany věřitelů. Právo musí navíc chránit věřitele před sebou samými, respektive před věřiteli ostatními. Pochopitelným zájmem každého z nich je ukrojit si z už tak nedostatečného majetku dlužníka sobecky pro sebe co největší díl. Do procesu řešení úpadku dlužníka se promítá ovšem nepřehledné množství dalších soukromých i veřejných zájmů nejrůznějších subjektů od společníků dlužníka přes zájmy obchodních společností spojených s dlužníkem koncernově až po veřejnoprávní zájmy státu nebo obce. Insolvenční právo se pokouší tyto zájmy do sebe vstřebat a „namíchat“ je v takovém poměru, který bude pro všechny zúčastněné zájmy v insolvenčním řízení přijatelným kompromisem, s nímž je třeba souhlasit, ačkoliv pro nikoho obvykle nepředstavuje znamenitý úspěch. Docela přesným popisem o složitosti celé situace je známé podobenství o rybníku s omezeným množstvím ryb, z nichž se rybáři snaží ulovit pro sebe co nejvíce. Úspěch mají zejména ti silnější a lépe vybavení a na ostatní pak může zůstat jen prázdný rybník. V jiném případě může dlužník svým protiprávním jednáním způsobit, že na „rybáře“ nezbude ani tolik „ryb“, kolik by jim bez dlužníkovy zásahu mělo náležet.

Pojmout celou rozsáhlou problematiku ochrany věřitelů v insolvenčním řízení v omezeném rozsahu diplomové práce je složité. Z toho důvodu se tato práce soustředí na jediný, ale v podstatě a v současné praxi ten nejpoužívanější ze způsobů řešení úpadků dlužníka podle insolvenčního zákona: konkurz. Vzniká tak dostatečný prostor pro vysvětlení hlavních institutů ochrany věřitele v konkurzu. Pouhé pojednání o konkurzu jakožto v podstatě poslední fázi insolvenčního řízení by bylo poněkud zbytečné a vytržené z kontextu. Budu-li se držet zásady jednotnosti insolvenčního řízení, musí výkladu o konkurzu předcházet pojednání o ochraně věřitelů ve fázích,

kteřé ke konkurzu směřují a předcházejí mu. Jednou z částí diplomové práce je otázka odpovědnosti jednotlivých účastníků insolvenčního řízení, především ve vztahu k možné újmě způsobené zájmům věřitele. Tato otázka nepatří do chronologického výkladu o institutech ochrany věřitele. Přesto je otázka odpovědnosti za škody a jiné újmy v oblasti insolvenčního řízení podstatná.

Vzhledem k blízkosti německého soukromého práva, nikoliv jen geografické, k českému právu se nabízí porovnání české právní úpravy insolvenčního práva s německou úpravou. Německé insolvenční právo je navíc známo svou poměrně precizní a v mnoha ohledech i přísnou úpravou postavení dlužníka. Vzhledem k tomu, i ke své historické a geografické blízkosti k českému právu bývá německé právo často inspiračním zdrojem českého zákonodárce.

1. Insolvence a insolvenční řízení

1.1 Pojem insolvence

Na úvod je nutno říci, že v českém právníkém názvosloví a stejně tak i v současné úpravě úpadkového práva se vyskytují promiscue termíny „insolvence“ a „úpadek“. Zák. č. 182/2006 Sb. ze den 30.března 2006, o úpadku a způsobech jeho řešení (dále „InsZ“) používá ve svém názvu ryze český termín „úpadek“ (viz zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení). Současně se často užívá i obecně používaný pojem „insolvence“. Pojem „solvence“ neboli „solventnost“ (solvency) vyjadřuje schopnost plnit finanční závazky. V české terminologii má pojem „insolvence“ někdy užší význam a používá se jako ekvivalent platební neschopnosti, tedy úpadku podle testu likvidity. Starší terminologie tedy dovoluje chápat pojem insolvence ve smyslu jednoho z důvodů úpadku podle § 3 odst. 1 InsZ.¹ Dnešní pojetí ale staví pojmy „úpadek“ a „platební neschopnost“ v souladu s novou právní úpravou na stejnou úroveň.

Co rozumí InsZ pojmem „úpadek“, respektive kdy můžeme hovořit o tom, že dlužník je v úpadku stanoví § 3 odst. 1 až 3 InsZ. Obecnou podstatou úpadku je, že

¹ Pojem „insolvence“ a „platební neschopnost“ v § 3 odst. 1 InsZ tak používá ekvivalentně například Kozák, et al., 2008, s. 5

hodnota závazků dlužníka dosáhla takové výše, kdy dlužník už není za normálních okolností schopen z vlastního majetku, resp. vlastních zdrojů v ekonomickém pojetí, plně uspokojit všechny své věřitele. Zákon jej nutí vstoupit do zvláštního režimu, ve kterém tyto závazky mohou být uspokojeny regulovaným způsobem. InsZ stanoví dvě, respektive tři formy úpadku:

- a) platební neschopnost v §3 odst. 1 InsZ
- b) předlužení v §3 odst. 3.² InsZ

navíc upravuje i stav, kdy úpadek ještě nenastal, ale z objektivně zjistitelných okolností může dlužník dovodit, že úpadek v blízké době hrozí:

- c) hrozící úpadek v §3 odst. 4 InsZ

1.1.1. Platební neschopnost

Pro úpadek ve formě platební neschopnosti vyžaduje právní úprava tři podmínky, jež musí dlužník splňovat kumulativně.

První z nich je dle § 3 odst. 1 písm. a) InsZ mnohost věřitelů, tedy existenci nejméně dvou věřitelů vůči témuž dlužníku. K uplatnění této podmínky se nevyžaduje, aby nejméně dva věřitelé podávali insolvenční návrh. K uplatnění věřitelských práv postačí jakýkoliv návrh jediného věřitele se splatnou pohledávkou. Zároveň si navrhovatel ale nutně musí být vědom existence nejméně jednoho dalšího věřitele a v návrhu na zahájení insolvenčního řízení označit i takové další, jemu známé věřitele, kteří disponují splatnou pohledávkou. Prokázání mnohosti věřitelů je také jednou z procesních podmínek přípustnosti insolvenčního návrhu vedle důkazní povinnosti a důkazního břemene ohledně existence vlastní splatné pohledávky. Neprokázání nebo absence mnohosti věřitelů vede k zamítnutí insolvenčního návrhu soudem (§ 143 odst. 2 InsZ). Toto ustanovení má podle věty druhé ust. § 143 odst. 2 InsZ také bránit účelovým šikanózním výkonům práv věřitelů, když v podstatě považuje pohledávky převedené na třetí osobu do šesti měsíců před podáním insolvenčního návrhu za pohledávky umělé a vlastníky těchto postoupených pohledávek nepřipouští jako dalšího věřitele podle § 3 odst. 1 písm. a) InsZ. Jiné věřitele je možné do řízení přihlašovat i

² RICHTER, T. Insolvenční právo. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 124

podáním přihlášky dle § 173 odst. 1 InsZ popřípadě během dokazování prováděného insolvenčním soudem dle § 86 InsZ.

Německá právní úprava je v otázce definování podmínek platební neschopnosti stručnější. Výslovně stanoví v § 17 odst. 2 InsO, že platební neschopnost nastává, pokud dlužník není schopen uspokojit splatné peněžité závazky. Touto formulací ponechal německý zákonodárce pole působnosti pro soudní judikaturu. Zásadní rozsudek Spolkového nejvyššího soudu z roku 2005³ dotvořil podmínku mnohosti věřitelů, ve kterém pro uznání mnohosti věřitelů a trvalosti pohledávek požaduje alespoň 10% a více peněžitých závazků po splatnosti déle než tři týdny. Poměr nejméně jedné desetiny nesplacených závazků zohledňuje lépe velikost dlužníka a rozsah jeho závazků. Ne vždy budou k zahájení insolvenčního řízení stačit dva věřitelé. Předchází se tak situacím, kdy mohou dva, třeba i drobní věřitelé přivést podat úspěšně insolvenční návrh na velkého dlužníka v podobě velkého průmyslového podniku nebo banky.

Druhá podmínka dle § 3 odst. 1 písm. b) InsZ stanoví podmínku uplynutí třiceti dnů od lhůty splatnosti. Třicetidenní lhůta začíná plynout od okamžiku splatnosti pohledávky. Účinek prohlášení úpadku nastává za podmínky splnění i ostatních podmínek, pokud dlužník ani během této dodatečné lhůty závazek nesplní. Délka této lhůty a její uplynutí je provázána také se vznikem prodlení a se lhůtou, k níž se váže vznik práva na zaplacení úroků z prodlení podle § 369a odst. 2 obchodního zákoníku (dále ObchZ)⁴. Třicetidenní lhůta tedy v podstatě umožňuje velmi rychlé podání návrhu na řešení úpadku dlužníka a usnadňuje vstup do úpadku.

Poslední z podmínek podle § 3 odst. 1 písm. c) InsZ dále ohraničuje okruh splatných závazků, u nichž uplynula třicetidenní lhůta podle § 3 odst. 1 písm. b) InsZ na ty závazky, které dlužník není schopen plnit. Neschopnost dlužníka plnit své závazky vyžaduje bližší výklad v následujícím odstavci, který upravuje čtyři taxativně vyjmenované vyvratitelné právní domněnky. Z těchto čtyř důvodů vyplývá, že InsZ požaduje od dlužníka objektivní neschopnost plnit věřiteli. Nepřipouští se neschopnost plnit ve formě subjektivní neochoty dlužníka k plnění např. při sporu o výši nebo

³ Zásadní rozhodnutí Spolkového nejvyššího soudu z 24.05.2005 (BGHZ 163, 134 = ZInsO 2005, 807)

⁴ KOZÁK, Jan, et al. *Insolvenční právo a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : Komentář*. 1. vydání. Praha : ASPI a.s., 2008. ISBN 978-80-7357-375-1., str. 6

existenci závazku, neuznání nebo zpochybnění pohledávky apod.⁵ Dlužník se v takovém případě může bránit insolvenčnímu návrhu, pokud prokáže, že má dostatek prostředků pro plnění závazků. V případě neochoty plnit je vyloučeno zahájení insolvenčního řízení a ochrana práv věřitele se odehrává v rovině obecného civilního soudního řízení. Insolvenční zákon přenáší na dlužníka břemeno tvrzení a břemeno důkazní o jeho schopnosti hradit závazky. To sice InsZ výslovně neuvádí, nicméně tato skutečnost vyplývá z faktu, že dlužník, který oponuje věřitelskému návrhu, je jedinou osobou, v jejímž zájmu je vyvrácení domněnky o neschopnosti plnit.⁶ V této souvislosti stojí za připomenutí, že Nejvyšší soud (NS) několikrát v odůvodněných rozhodnutích podle staré právní úpravy, zákona č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání, naopak přiznával důkazní břemeno a břemeno tvrzení věřiteli, který podal návrh na prohlášení konkurzu.⁷ Nejvyšší soud považoval v odůvodnění svého rozhodnutí, za nepřípustné odůvodňovat usnesení o prohlášení konkurzu tak, že dlužník neosvědčil schopnost plnit své závazky po delší dobu dle § 1 odst. 2 zák. č. 328/1991 Sb.⁸ Tady nastává zásadní posun v interpretaci bez podstatné změny právní úpravy.

Ustanovení § 3 odst. 2 InsZ tedy taxativně vypočítává čtyři důvody, u nichž platí vyvratitelná právní domněnka o tom, že dlužník není schopen plnit své peněžité závazky:

- a) vzniká neschopnost dlužníka hradit závazky, pokud „zastavil platby podstatné části svých peněžitých závazků.“ (§ 3 odst. 2 písm. a) InsZ) Podstatná část závazků je vykládána negativně a zastavení plateb musí být tedy výrazným excesem z jinak běžného placení závazků, který je důsledkem ekonomických problémů dlužníka.

⁵ Česko. Nejvyšší soud ČR. Stanovisko Nejvyššího soudu ČR Rc 52/1998 In Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, Česká republika, 1998, částka 52

⁶ ZELENKA, Jaroslav , et al. *Insolvenční zákon : poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2008. 796 s. ISBN 978-80-7201-707-2., str. 33

⁷ Česko. Nejvyšší soud ČR. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 236/2003 [ze dne 6. září 2005].

⁸ Česko. Nejvyšší soud ČR. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 257/2002 [ze dne 4. května 2004].

- b) stanoví vyvratitelnou právní domněnku o neschopnosti hradit závazky, pokud dlužník neplní déle než 3 měsíce po lhůtě splatnosti.
- c) lze se domnívat, že dlužník není schopen platit, pokud nelze uspokojit splatnou peněžitou pohledávku výkonem rozhodnutí nebo exekucí. Insolvenční návrh tedy hraje v tomto případě subsidiární úlohu ve vztahu k návrhu na výkon rozhodnutí dle zák. č. 99/1963 Sb, občanského soudního řádu (o.s.ř.) a výkon rozhodnutí exekutorem dle zák. č. 120/2001 Sb., exekučního řádu.
- d) odkazuje na povinnost dlužníka podle § 104 odst. 1 předložit seznam majetku dlužníka včetně pohledávek, seznam závazků s uvedením věřitelů a seznam zaměstnanců, pokud ji dlužníku uložil insolvenční soud. Nesplnění podmínky představuje domněnku neschopnosti hradit závazky. Tato domněnka chrání věřitele před porušením příkazu insolvenčního soudu, zastíráním úpadku nepředložením požadovaných seznamů a ztěžování průběhu řízení dlužníkovou nečinností.

1.1.2. Předlužení

Druhým z důvodů, pro který může insolvenční soud na základě návrhu rozhodnout o vstupu dlužníka do režimu úpadku je předlužení (§3 odst. 3 InsZ). Předlužením rozumíme stav, kdy souhrn majetku dlužníka už nepokrývá existující peněžité závazky. Do podmínek předlužení jsou zahrnovány také dosud nesplacené závazky dlužníka⁹. Ty mohou být také věřiteli následně přihlašovány do řízení. Ke vstupu dlužníka do režimu předlužení se kumulativně zjišťují tři podmínky.

Tak jako při platební neschopnosti mnohost věřitelů a charakter dlužníka, vztahuje se předlužení jen na dlužníka, kterým může být jen právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, tedy osoby, jež vedou účetnictví. Logicky tedy nelze předlužení uplatnit v případě insolvence spotřebitele.

⁹ KOZÁK, Jan , et al. *Insolvenční právo a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : Komentář*. 1. vydání. Praha : ASPI a.s., 2008. s. 928 s. ISBN 978-80-7357-375-1., str. 123

Pro zjištění existence předlužení se v praxi provádí tzv. test předlužení resp. rozvahový test (balance sheet test, Bilanztest). Pokud převyšuje v rozvaze souhrn hodnot všech závazků, souhrn hodnoty majetku dlužníka, hovoříme o předlužení. Do hodnoty majetku dlužníka se přitom započítává také další správa majetku (nájemné, dividendy, úroky) a další provozování dlužníkovu majetku (předpokládaný zisk) pod podmínkou, že lze předpokládat, že dlužník bude dál pokračovat ve spravování majetku a provozu podniku. Nová právní úprava změnila posuzování předlužení, když nově zahrnuje do testu předlužení i nesplacené závazky. Tím se zamezilo časté praxi dlužníků, kteří zamezili prohlášení konkurzu tím, že po dohodě s věřiteli odložili splatnost závazků a tím uměle ovlivňovali svou rozvahu.

Za důvod předlužení zákon nepovažuje situaci, kdy jsou sice splněny podmínky pro předlužení podle § 3 odst. 3 InsZ. Předlužení dlužníka ovšem vzniklo jako důsledek protiprávního jednání třetí osoby, stav předlužení je pouze přechodný a k jeho nápravě dojde ve lhůtě 3 měsíců po splatnosti peněžitých závazků. V takovém případě rozhodne soud o zamítnutí návrhu na zahájení insolvenčního řízení.

Na rozdíl od platební neschopnosti je pro věřitele problematické zjistit předluženost, která vyžaduje zpřístupnění účetní rozvahy a věřitel má jen omezenou možnost přístupu k účetním informacím a podkladům. Oceňování se obvykle provádí až s časovým odstupem, v jehož důsledku není možné zcela správně zjistit reálnou hodnotu oceňovaného majetku, aniž by nedošlo ke zkreslení jeho hodnoty. Deformaci hodnoty majetku v rozvaze vyplývají i z rozdílného posuzování tržní a účetní hodnoty, kdy tržní hodnota je často mnohem nižší než účetní. Tržní hodnotu k okamžiku předlužení lze obtížně zjišťovat snad s výjimkou nemovitostí a obchodních podílů.

Oceňování závazků a majetku dlužníka pro potřeby zjištění předlužení je specifickou formou oceňování podniku. K tomu se používá některá z oceňovacích metod podle zák. č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku a o změně některých zákonů. Obecně zákon požaduje použití ocenění cenou obvyklou, tedy tržní cenou, která by byla dosažena při běžném obchodním styku. Specifické druhy majetku jako majetková práva, pozemky a stavby, podnik a cenné papíry se oceňují zvláštním způsobem. Dlužník je motivován co nejvíce omezit rozdíl mezi aktivy a pasivy v rozvaze snížením hodnoty závazků nebo zvýšením hodnoty majetku popřípadě obojího. Motivace věřitele je pochopitelně opačná. Už samotné zkoumání rozvahy při zjišťování existence

podmínek předlužení může vést k porušení práv věřitelů. V důsledku zkresleného ocenění majetku a nepřesné účetní rozvahy se dlužník může vyhnout prohlášení úpadku při předlužení, přestože objektivně by podmínky splňoval.

1.1.3. Hrozící úpadek

Hrozící úpadek je třetím důvodem pro zahájení insolvenčního řízení. Jedná se o podanou ruku zákonodárce dlužníkovi, která mu umožňuje podat na sebe insolvenční návrh, jestliže dlužník sám vzhledem ke všem okolnostem důvodně předpokládá¹⁰, že nebude v budoucnu schopen řádně a včas splnit podstatnou část peněžitých závazků. V tomto případě jde o možnost vstoupit do insolvence předčasně, dříve než se platební schopnost dlužníka zhorší natolik, že již bude muset insolvenční návrh podat povinně nebo jej podá některý z věřitelů. Hrozící úpadek se tedy od ostatních důvodů tím, že je zaměřen na budoucí stav likvidity dlužníka, zatímco předchozí reflektují existující stav. Možnost předčasného vstupu do úpadku zvyšuje šanci na sanaci závazků dlužníka a zvyšuje vyhlídky věřitelů na úspěšné uspokojení jejich pohledávek. V praxi však nehraje insolvenční návrh při hrozícím úpadku podstatnou roli a není příliš hojně využíván.

1.2 Insolvence v evropském kontextu

S rostoucím významem mezinárodního obchodu a internacionalizací světové ekonomiky roste počet případů, ve kterých určitou úlohu hraje mezinárodní prvek. Může se jednat o dlužníka, jehož majetek se neomezuje na státní hranice. Tento majetek musí být samozřejmě také součástí insolvenčního řízení. Také věřitelé mají často své pohledávky vůči osobám v zahraničí a tyto pohledávky uplatňují v přeshraničním insolvenčním řízení.

¹⁰ Německá odborná literatura pojem „lze se zřetelem ke všem okolnostem důvodně předpokládat“ vykládá jako alespoň padesátiprocentní pravděpodobnost vzniku platební neschopnosti. Sporné je, kdy lze poprvé hrozící úpadek předpovědět. Jednotlivé názory se pohybují ve škále 1-3 roky před vznikem skutečné platební neschopnosti. (SCHMIDT Andreas. *Hamburger Kommentar zum Insolvenzrecht*. 2. Auflage. Münster : LexisNexis Deutschland GmbH, 2007. 2931 s. ISBN 978-389655-251-8.)

Pro usnadnění insolvenčního řízení s komunitárním prvkem ve vztazích mezi subjekty členských států Evropské Unie (EU) platí nařízení Rady (ES) č. 1346/2000, o úpadkovém řízení (dále jen Nařízení). Jde o přímo použitelný předpis ve všech zemích EU s výjimkou Dánska. Nařízení se týká jen mezinárodních insolvenčních řízení, tedy případů, kdy se ve vztazích mezi subjekty insolvenčního řízení nachází komunitární prvek a úpadek dlužníka ovlivňuje vnitřní trh EU. Komunitární prvek spočívá v přesahu insolvenčního řízení do jiného členského státu EU s výjimkou Dánska, tedy situace, kdy dlužník má majetek v jiném členském státě EU nebo kdy dlužník a alespoň jeden jeho věřitel pochází z jiného členského státu EU. Vztahuje se také na dlužníky se sídlem nebo bydlištěm mimo EU, pokud „centrum jejich zájmů je soustředěno na území EU.“¹¹

Nařízení neobsahuje komplexní úpravu úpadkového řízení, nýbrž jen procesní normy pro přeshraniční řízení a kolizní normy. Prosté vyjmenování kolizních norem by však bylo nad rámec této práce a doporučuji proto nahlédnout do textu Nařízení.¹² Výčet insolvenčních řízení právních řádů členských států EU, na něž se Nařízení vztahuje, obsahují jeho přílohy. Paušálně je vyloučeno insolvenční řízení v případě pojišťoven, finančních a úvěrových institucí. V těchto případech mají rozsáhlé pravomoci národní dohledové orgány a EU pro insolvenční řízení těchto dlužníků přijala zvláštní předpisy.¹³

Účelem Nařízení je, jak vyplývá z preambule, zajistit účinnost, efektivnost a rychlost úpadkového řízení s mezinárodním dopadem, koordinaci prostředků úpadkového řízení v členských státech a zabránit převádění majetku nebo soudních řízení mezi členskými státy za účelem zajištění výhodnějšího právního postavení, tedy tzv. „forum shopping“¹⁴.

Ustanovení o příslušnosti představuje zvláštní úpravu, která vyjímá insolvenční řízení s komunitárním prvkem z působnosti Bruselské úmluvy (1968) o příslušnosti a výkonu soudních rozhodnutí. Z ustanovení Nařízení je podstatné zejména, že

¹¹ KOZÁK, Jan , et al. *Insolvenční právo a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : Komentář*. 1. vydání. Praha : ASPI a.s., 2008. s. 928 s. ISBN 978-80-7357-375-1., str. 644

¹² Evropská Společenství. Nařízení Rady (ES) 1346/2000/ES ze dne 29. května 2000, o úpadkovém řízení; Dostupný také z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:01:32000R1346:CS:PDF>

¹³ Evropská Společenství. Směrnice č. 2001/24/ES, směrnice č. 2001/17/ES, směrnice č. 98/26/ES, směrnice č. 93/22/EHS, směrnice č. 2002/47/ES

¹⁴ Preambule Nařízení Rady (ES) 1346/2000/ES, odstavec 2,3,4 a 8.

příslušnost soudů členského státu k zahájení úpdkového řízení se řídí podle místa hlavních zájmů dlužníka. Tím je podle vyvratitelné právní domněnky v případě právnické osoby jeho sídlo, neboť odtud dlužník spravuje své zájmy a je pro věřitele snadno zjistitelné. Se sídlem dlužníka je spojena místní příslušnost soudu v hlavním úpdkovém řízení. Vedle hlavního řízení, umožňuje Nařízení provádět další úpdková řízení v ostatních členských státech EU proti jedinému dlužníkovi. Tato další řízení mají charakter tzv. vedlejších úpdkových řízení a jejich předmětem je majetek dlužníka na území státu, který toto řízení zahájil. Vedlejší úpdkové řízení má chránit především zájmy místních věřitelů. V praxi může být prostřednictvím tzv. vedlejšího úpdkového řízení prohlášen úpdek dlužníka v členském státu, kde má dlužník provozovnu a pravděpodobně i majetek, přestože podle práva tohoto členského státu dlužník podmínky pro vyhlášení úpdku nesplnil a úpdek dlužníka v tomto členském státě ani nebyl zkoumán. Splnil však podmínky podle práva členského státu, kde má dlužník hlavní zájmy a kde bylo zahájeno hlavní insolvenční řízení. Zahájení vedlejšího insolvenčního řízení je tak závislé na zahájení hlavního řízení. Ostatní členské státy uznávají účinnost rozhodnutí o zahájení řízení učiněné soudem jiného členského státu.

Mimo vedlejšího úpdkového řízení může soud členského státu EU nařídit ještě před hlavním úpdkovým řízením tzv. územní řízení, pokud nelze zahájit řízení v čl. státě hlavního řízení nebo věřitel se sídlem nebo bydlištěm podá návrh s platností jen pro území, kde se nachází provozovna dlužníka.

Nařízení vychází z principu teritoriality. Soudy jsou příslušné rozhodovat o majetku dlužníka na území členského státu tehdy, když dlužník má na území tohoto státu provozovnu. Zásada teritoriality ovlivňuje i rozhodné právo, neboť se zásadně aplikuje právo státu, v němž řízení probíhá.

Nařízení umožňuje věřitelům z členského státu EU podat svou přihlášku do úpdkového řízení v kterémkoliv úpdkovém řízení, které vůči dlužníku probíhá v některém z členských států EU. V praxi je tedy možné přihlásit pohledávku ve více, popř. všech paralelních úpdkových řízeních vedených v rámci EU proti jednomu dlužníku a tím zvýšit svou šanci na uspokojení pohledávky. Zásada poměrného uspokojení tím není porušena. Věřitel nezíská více než ostatní věřitelé s pohledávkou na stejné úrovni. Správce podstaty z paralelně vedeného úpdkového řízení má povinnost,

je-li to v zájmu věřitelů, pohledávky jemu přihlášené přihlásit v ostatních paralelně probíhajících řízeních. Výjimkou z této povinnosti je výslovný zákaz.

Je-li v některém členském státě zahájeno úpadkové řízení, musí soud nebo správce informovat známé věřitele v jiných členských státech EU (čl. 40 Nařízení). V české právní úpravě převzalo tuto povinnost ust. § 430 InsZ¹⁵ a přidělil ji insolvenčnímu soudu. Povinnost splní doručením soudního rozhodnutí a výzvy k přihlášení pohledávek. Pro soud jsou známí ti věřitelé, o nichž se dozví z listinných důkazů předložených soudu. Soud nemá povinnost sám zjišťovat věřitele.

2. Konkurz a konkurzní řízení

Termín konkurz není veřejností chápán vždy zcela správně a jednotně. V obecném chápání jsou pojmy konkurz a insolvence, respektive úpadek často vnímány jednotně a totožně, přestože InsZ i nauka tyto termíny přísně odlišuje. Německé insolvenční právo, jehož základem je Insolvenční řád (Insolvenzordnung; dále InsO), který nabyt účinnosti 1. ledna 1999, se vyznačuje jednotným řízením. Pojem konkurz nová právní úprava nepoužívá, neboť způsob řešení úpadku likvidací majetku dlužníka a uhrazením pohledávek z výnosu zpeněžení je chápán jako obecný způsob jednotného řízení, od kterého je možné se v některých případech odchýlit a použít za zákonem stanovených podmínek některý z alternativních způsobů řešení úpadku. Od něj je možné se odchýlit směrem k jedné z alternativ v období reorganizace (Insolvenzplan), samospráva dlužníka (Eigenverwaltung)¹⁶, insolvence spotřebitele (oddlužení nebo zjednodušené insolvenční řízení) popř. zvláštnosti při insolvenční pozůstalosti.

Konkurz je druhou ze tří fází insolvenčního řízení. Předchází mu samotné zjišťování úpadku a rozhodování o tom, zda dlužník v úpadku je. V následující druhé fázi se rozhoduje o způsobu řešení úpadku. Konkurz je jen jedním ze způsobů řešení

¹⁵ Ust. § 430 odst. 1 InsZ obsahuje jistou nepřesnost oproti čl. 40 Nař., když nehovoří o povinnosti informovat věřitele z jiných členských států, ale všechny věřitele z členských států EU. Podle gramatického výkladu by tedy měl soud informovat i věřitele se sídlem nebo bydlištěm v ČR. V ust. § 430 by měl být tedy použit systematický výklad.

¹⁶ Inspirací pro tento způsob řešení nalezl německý zákonodárce inspiraci v US Bankruptcy Code (debtor in possession). Tento způsob mimo jiné předpokládá, že dlužníkovi zůstanou po celou dobu řízení dispoziční práva k majetku a dohled je svěřen soudem jmenovanému zástupci.

úpadku podle InsZ vedle dvou sanačních způsobů - reorganizace a oddlužení. Ve třetí fázi se provádí řešení úpadku podle způsobu zvoleného v předchozí fázi.

V praxi sice co do četnosti největší část insolvenčních návrhů směřuje k oddlužení, jež se ale týká pouze fyzických osob. Konkurs má na insolvenčních návrzích zásadní podíl.¹⁷ Týká se z velké části právnických osob a má tedy mnohem podstatnější ekonomický dopad. Zákon také směřuje insolvenční řízení k tomuto způsobu řešení. Zbylé dva (sanační) způsoby – reorganizace a oddlužení jsou spíše jakousi vedlejší cestou a výjimkou z pravidla. InsZ pro ně také stanoví další kritéria kvalitativní i kvantitativní¹⁸, které ne všichni dlužníci jsou schopni splnit. Při nezdaru obou sanačních způsobů řešení úpadku také nastupuje konkurs místo nich jako subsidiární způsob řešení úpadku. Proto se v této kapitole zabývám právě konkurzem.

Klíčovým rozdílem mezi konkurzem, jakožto likvidačním způsobem řešení úpadku oproti reorganizaci spočívá v tom, že v reorganizaci jsou dlužníková aktiva prodána spíše samotným věřitelům než třetím stranám.¹⁹ K uspokojení zjištěných pohledávek věřitelů tedy dochází z výnosů získaných maximálním možným zpeněžením majetku dlužníka. Významným rozdílem oproti oddlužení i reorganizaci je, že v konkursu se obvykle pojí s faktickou ekonomickou likvidací dlužníka.

Ustanovení § 244 InsZ požaduje zásadně poměrné uspokojení pohledávek zjištěných věřitelů prostřednictvím výnosů získaných zpeněžením majetkové podstaty. „Poměrné uspokojení“ je však velmi relativní pojem, neboť samotný zákon zakládá nerovnost v uspokojování věřitelů, když rozděluje věřitele do několika skupin věřitelů a

¹⁷ V roce 2009 bylo celkem podáno 9514 insolvenčních návrhů, z toho 2214 na prohlášení konkurzu. *Insolvenční zákon : Insolvenční správci a jiná odborná veřejnost* [online]. Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2008 [cit. 2010-06-08]. Statistické údaje z roku 2009. Dostupné z WWW: <http://insolvenzni-zakon.justice.cz/downloads/statisticke_udaje_za_rok_2009.pdf>.

¹⁸ Reorganizace je podle § 316 InsZ přípustná jen pro podnikatele a navíc je omezena na spodní hranici minimální výší celkového obrátu dlužníka nebo minimálním počtem zaměstnanců. Reorganizace tedy není možná pro malé firmy a v podstatě vyloučena je pro fyzické osoby –podnikatele. Naopak vyjmuti z reorganizace jsou obchodníci s cennými papíry, osoby oprávněné obchodovat na komoditní burze a právnické osoby v likvidaci. Konkurs je jediným možným způsobem řešení úpadku pro drobné a střední podnikatele.

Oddlužení podle § 389 InsZ naopak je vyhrazen jen pro dlužníky, kteří nejsou podnikateli. Řeší tedy pouze a výlučně úpadek spotřebitelů.

¹⁹ RICHTER, T. Insolvenční právo. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 472. ISBN 978-80-7357-329-4, str. 341

tyto skupiny jsou uspokojovány v různém pořadí podle druhu pohledávek. Poměrně uspokojovány jsou tedy věřitelé až v rámci příslušné věřitelské třídy.

Na rozdíl od sanačních způsobů InsZ nepočítá po skončení konkurzu se zánikem zbylých neuspokojených pohledávek nebo jejich částí, pokud zákon nestanoví jinak (§ 244 InsZ). Takovou zákonnou výjimkou z § 244 InsZ je § 311 InsZ. Podle něj zanikají neuspokojené pohledávky za zaniklým dlužníkem – právnickou osobou bez právního nástupce, neboť insolvenční soud rozhodl ex offo nebo na návrh o zrušení konkurzu z důvodů a za podmínek uvedených v § 308 odst. 1 písm. c) a d) InsZ. Takovému rozhodnutí dle tohoto ustanovení musí předcházet zpráva insolvenčního správce o splnění rozvrhového usnesení nebo zjištění, že majetek dlužníka k uspokojení věřitelů nepostačuje. Jde o případy, kdy uspokojení věřitelů konkurzem již zcela úspěšně proběhlo nebo naopak proběhnout nemůže kvůli nedostatku majetku, dlužník – právnická osoba zaniká bez právního nástupce a zbylé pohledávky nemá tedy kdo uspokojit.

Zákon podmiňuje zánik pohledávky zánikem dlužníka. To znamená, že dlužník musí být před zánikem pohledávek v souladu s §68 odst. 1 ObchZ vymazán z obchodního rejstříku.²⁰

Zbylé pohledávky, které nespádají pod ustanovení §311 InsZ mohou být po skončení konkurzu dále vymáhány, pokud k jejich uspokojení má dlužník dostatečný majetek.

Samotné konkurzní řízení začíná prohlášením konkurzu. Jedná se o rozhodnutí insolvenčního soudu, které formálně mění charakter insolvenčního řízení a zahajuje samotnou fázi řešení úpadku. Prohlášení konkurzu ale není jen pouhý formální akt. Přináší také řadu materiálních i formálních účinků pro insolvenční řízení, pro dlužníka, věřitele i ostatní subjekty na řízení zúčastněné a často i pro třetí osoby.²¹ Zasahují i do právních vztahů existujících mimo insolvenční řízení.²²

²⁰ Samotnému zániku podle §68 odst. 1 ObchZ předchází zrušení právnické osoby podle § 68 odst. 3 ObchZ z jednoho z důvodů, které jsou zde taxativně vyjmenovány. V úvahu připadá nejspíše písm. f). Obchodní společnost se podle něj zrušuje zrušením konkursu po splnění rozvrhového usnesení nebo pokud majetek dlužníka nepostačuje.

²¹ WINTEROVÁ, Alena, et al. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha : Linde, 2008. 750 s. ISBN 978-80-7201-726-3., str. 654

²² § 245 odst. 2 InsZ: přerušování likvidace právnické osoby a ukončení nucené správy; přerušování soudních, správních a jiných řízení o majetkové podstatě přímo ze zákona; zánik společného jmění manželů

Samotným účelem konkurzního řízení je provést zpeněžení majetkové podstaty podle soupisu, který pořizuje insolvenční správce v průběhu insolvenčního řízení. Insolvenční zákon rozumí zpeněžením majetkové podstaty převedení veškerého majetku v majetkové podstatě na peníze k uspokojení pohledávek zjištěných věřitelů. Zpeněžením je i mimo běžného zpeněžení hmotného majetku i využití bankovních kont, peněžní hotovosti či úplatný převod pohledávek (§ 283 an. InsZ). Zákon užívá k zpeněžení majetkové podstaty třech způsobů, přičemž výběr závisí v zásadě na insolvenčním správcí:²³

- a) veřejnou dražbou podle zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů
- b) prodejem movitých věcí a nemovitostí podle občanského soudního řádu
- c) prodejem majetku mimo dražbu.

Mimo tyto tři způsoby může proběhnout zpeněžení podniku, části podniku nebo celé majetkové podstaty.

Výtěžek, který byl dosažen zpeněžením majetku dlužníka následně insolvenční správce rozděluje mezi dlužníky poměrně a podle pořadí a priority pohledávek.

Konkurzní řízení zakončuje insolvenční správce podáním konečné zprávy, sestavením účetní závěrky a vyúčtováním odměny a výdajů insolvenčního správce podle § 302n. InsZ. Smyslem konečné zprávy je především uvedení přehledu zpeněžení majetkové podstaty a vyčíslení konečné částky, kterou bude možné věřitele uspokojit, označení věřitelů, kteří budou z této částky uspokojeni i těch, které již uspokojil a uvedení výše jejich podílu na této částce. Konečnou zprávu následně soud projedná v nařízeném soudním jednání. Jeho výsledkem, v případě že nikdo z účastníků jednání nepodal při nařízeném jednání námitky nebo soud podané námitky nepřijal a soud konečnou zprávu schválí, je rozvrh výtěžku majetkové podstaty. O něm soud rozhoduje rozvrhovým usnesením na návrh insolvenčního správce. Na jeho základě vyplatí insolvenční správce přiznaný podíl z výtěžku zpeněžení insolvenční podstaty na každou pohledávku. Konkurs je ukončen právní mocí usnesení o zrušení konkurzu na základě § 308n. InsZ.

²³ Prodej majetku mimo dražbu vyžaduje souhlas soudu a věřitelského výboru

2.2. Nepatrný konkurz

Drobným dlužníkům – fyzickým osobám, které nejsou podnikateli nebo pro podnikatele, jejichž obrat za poslední účetní období nepřesahuje limit 2 mil Kč a současně nemá více než 50 věřitelů, umožnil zákonodárce využít určité odchylky od běžného konkurzu. Úprava nepatrného konkurzu v ust. § 314 a 315 má zjednodušit a zrychlit insolvenční řízení proti těmto drobným dlužníkům. Nepatrný konkurz může nařídit insolvenční soud současně s prohlášením konkurzu nebo kdykoliv později bez návrhu nebo na návrh věřitele či dlužníka.

Nepatrný konkurz předpokládá poněkud jednodušší řízení vzhledem k předpokládanému objemu přihlášených pohledávek a omezenému počtu věřitelů. To znamená i omezenou možnost věřitelů prostřednictvím věřitelských orgánů dohlížet a ovlivňovat průběh konkurzu i omezenou dohledovou činnost insolvenčního soudu. Nepatrný konkurz nahrazuje věřitelský výbor jedinou osobou – zástupcem věřitelů (viz 3.3.2. Věřitelské orgány). V některých případech se nevyžaduje k některým úkonům dlužníka (§ 314 odst. 1 písm. b), c) InsZ) souhlas věřitelského orgánu nebo insolvenčního soudu. Některé úkony, k nimž v konkurzu musí běžně proběhnout jednání, umožňuje nepatrný konkurz provést bez ústního jednání, tedy jen písemně. (§ 314 odst. 1 písm. d) InsZ) nebo určitá ústní jednání spojit dohromady (§314 odst. 1 písm. e) InsZ). Kromě zákonných výjimek vypočtených v ust. § 314 odst. 1 InsZ mohou výjimkami v nepatrném konkurzu disponovat věřitelé a schůze věřitelů může některé, popřípadě všechny výjimky nepatrného konkurzu svým rozhodnutím vyloučit. Jiné výjimky nad rámec zákona může svým rozhodnutím povolit insolvenční soud, přičemž nesmí být porušeny zásady insolvenčního řízení dle § 5 InsZ, zejména rovné uspokojení věřitelů.

Německá úprava obsahuje podobně zjednodušující postup pro dlužníky – spotřebitele, tedy nepodnikající fyzické osoby, v právní úpravě tzv. spotřebitelského konkurzu (§ 304 a n. InsO). Německé úpadkové právo předpokládá, že k řešení úpadku dlužníka -spotřebitele²⁴ by měly být v první řadě využity mimosoudní instrumenty a teprve při neúspěchu mimosoudního vyrovnání nastupuje insolvenční řízení. Soud také

²⁴ Německá úprava insolvenčního práva používá vlastní definici spotřebitele podle ust. § 304 InsO, odlišnou od obecné definice občanského práva podle § 13 BGB.

v případě návrhu požaduje potvrzení o neúspěšném mimosoudním vyjednávání o uspokojení pohledávek. V první řadě se soud snaží najít smírné řešení pohledávek mezi dlužníkem a jeho věřiteli. Hlavní iniciativa spočívá na účastnících řízení, soud hraje jen roli „mediátora“. V třetí fázi nastupuje velmi zjednodušená varianta insolvenčního řízení. Spotřebitelský konkurz je vyhrazen proti českému nepatrnému konkurzu jen fyzickým osobám-nepodnikatelům, a to jen těm, které splňují podmínky ust. § 304 odst. 1 InsO. Nesmí tedy vykonávat žádnou samostatnou výdělečnou činnost. V opačném případě se připouští výjimka jen tehdy, pokud jeho majetkové vztahy jsou přehledné, což znamená podle zákonného výkladu méně než 20 věřitelů a dlužník nemá žádné pohledávky z pracovněprávních vztahů. Podmínky jsou tedy poněkud přísnější než u české právní úpravy. Spotřebitelský konkurz je navíc možné je v případě, kdy nebude přípustné oddlužení a také, pokud věřitel nevyjádří ve lhůtě jednoho měsíce od podání návrhu výslovný nesouhlas s návrhem dlužníka na plán oddlužení. (§ 307 odst. 2 InsO). Pokud ovšem s plánem na oddlužení nesouhlasí byť jen jediný věřitel, nastupuje místo oddlužení spotřebitelský konkurz. Výjimečně může soud souhlas věřitele nahradit, pokud s oddlužením souhlasí majitelé nadpoloviční většiny pohledávek.

Spotřebitelský konkurz neprobíhá za účasti insolvenčního správce. Toho nahrazuje opatrovník, na kterého připadá výrazně méně úkolů. V určitých případech může být řízení provedeno pouze písemně. Odpor proti jednáním zkracujícím uspokojení věřitelů je namísto insolvenčního správce (opatrovníka) přenecháno každému věřiteli. Je také zjednodušen rozvrh majetkové podstaty.

Insolvenční soud musí také zveřejnit vyhláškou rozhodnutí příslušného orgánu členského státu EU o zahájení insolvenčního řízení a o jmenování správce u těch řízení, kde dlužník má na území ČR provozovnu.

3. Subjekty konkurzního řízení a jejich odpovědnost

Subjekty konkurzního řízení splývají s pojmem subjektů insolvenčního řízení. Tento termín vymezuje subjekty s podílem na základním procesním vztahu. Tyto subjekty taxativně vyjmenované insolvenčním zákonem disponují procesními právy a povinnostmi, které jim umožňují hájit svá práva a oprávněné zájmy v insolvenčním řízení. Insolvenční řízení charakterizuje mnohost subjektů hájících jak vlastní

soukromé, tak veřejnoprávní zájmy. V řízení vystupují i specifické subjekty jako jsou věřitelské orgány a insolvenční správce, které se utvářejí jen pro toto řízení. Nesmíme opomenout to, že řízení se obvykle účastní velké množství účastníků – věřitelů. Taxativní výčet subjektů insolvenčního řízení nalezneme v § 2 InsZ.

Pro insolvenční subjekty platí všechny obecné podmínky jako procesní způsobilost, jež vyžaduje občanský soudní řád s odkazem na § 7 InsZ. Pro insolvenční řízení se přiměřeně použijí ustanovení občanského soudního řádu jako obecné úpravy řízení, pokud insolvenční zákon nemá vlastní speciální úpravu nebo obecná úprava není v rozporu se specifickými zásadami insolvenčního řízení zejména v § 5 InsZ. Pro úplnost je nutné dodat, že mimo níže uvedené subjekty se v řízení vyskytují další osoby, například svědci, znalci či tlumočníci, které teorie označuje za osoby zúčastněné na řízení.

3.1 Insolvenční soud

Insolvenční soud („Soud“) je subjektem insolvenčního řízení podle taxativního výčtu § 9 InsZ. Jeho postavení a úlohu rozvádí § 10 InsZ. Soud je zmocněn zákonem k vydávání zásadních rozhodnutí v řízení a provádí některá další opatření vrchnostenského charakteru. Dále vykonává státní dohled nad správností a legálností postupu ostatních orgánů, tzv. dohlédací činnost. Ta spočívá zejména v provádění šetření, dozoru nad činností ostatních subjektů (zejména insolvenčního správce) a ukládání povinností procesním subjektům. Proti úkonům soudu v oblasti dohlédací činnosti neexistuje možnost podat odvolání. Soud je nadán vrchnostenskou pravomocí a ostatní subjekty jsou mu v řízení podřazeny. Soud rozhoduje vždy usnesením. V řízení rozhoduje v prvním stupni bez výjimky samosoudce (§ 12 odst. 1 InsZ). K provádění jednoduchých úkonů přiznává zákon pravomoc vyšším soudním úředníkům (§ 12 odst. 2 InsZ; dle zák. č. 189/2004 Sb., o vyšších soudních úřednících) a asistentům soudců.

Věcně a místně příslušným je podle § 85a OSŘ krajský soud, v jehož obvodu sídlí obecně příslušný okresní soud dlužníka.²⁵ Tento soud bude pak věcně a místně

²⁵ V souvislosti s možnými změnami v občanském soudním řízení, o nichž se vede veřejná debata je možné v příštích letech očekávat změny ve výstavbě soudní soustavy a změnu příslušnosti insolvenčních soudů. Dojde-li k diskutovanému zrušení vrchních soudů, přesun kompetence insolvenčních soudů na okresní soudy ze soudů krajských bude nevyhnutelný. Specifika insolvenčního řízení však zavádají k řešení otázku, zda by v rámci plynulosti a správnosti insolvenčního řízení neměli tuto kompetenci

příslušným i k řešení sporů, které byly insolvenčním řízením vyvolány (tzv. incidenční spory).

Významné specifikum postavení soudu v insolvenčním řízení spočívá v českém právu, stejně jako například v rakouském, švýcarském nebo americkém v zásadě vis attractiva concursus. Insolvenční soud na sebe dle této zásady ze zákona atrahuje veškeré spory týkající se konkrétního insolvenčního řízení (incidenční spory). Jinak je tomu u německého práva. Insolvenční soud tady rozhoduje v zásadě jen v samotném insolvenčním řízení. Tak například žaloby na popření pohledávky rozhoduje obecný věcně a místně příslušný civilní soud, v jiných případech rozhodují např. finanční nebo správní soudy. To vede často k rozdrobení insolvenčního řízení.

Za rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup soudu v konkurzním řízení, respektive v souladu s § 5 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci věcně nesprávným rozhodnutím nebo nesprávným procesním postupem (dále Z OdpŠ), odpovídá dle ustanovení § 3 tohoto zákona stát. Nutným předpokladem úspěšného uplatnění nároku a procesní sankcí je zrušení či změna rozhodnutí soudu soudem vyšší instance v opravném řízení. Zvláštní charakter má ustanovení § 31a Z OdpŠ podle něhož se poskytuje přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu. Tímto ustanovením lze s odkazem na § 13 odst. 1 Z OdpŠ postihovat zejména porušení povinnosti soudu učinit úkon nebo vydat rozhodnutí v zákonem stanovené lhůtě respektive přiměřené lhůtě, pokud zákon lhůtu nestanoví.²⁶ Procesní sankce hraje v tomto případě vedlejší roli. Odpovědnost za škodu je hmotněprávní sankcí. Náhrada škody z odpovědnosti za škodu dle tohoto zákona pak přísluší účastníkům řízení, jimž byla způsobena újma tímto nesprávným rozhodnutím. Náhrada škody přísluší i osobám, jež účastníkem řízení nebyly, ale být jím měli a v důsledku jejich nepřizvání nebo zamítnutí účasti na řízení jim byla způsobena újma. Insolvenční zákon přiznává dle § 44 odst. 3 InsZ rovněž odpovědnost za škodu či jinou

vykonávat specializovaní samosoudci, respektive tak jako v případě německé úpravy by se insolvenční řízení nemělo konsolidovat do pravomoci méně soudů, než kolik jich skýtá současná soustava okresních soudů. Po vzoru německé úpravy § 2 InsO by kompetence insolvenčního soudu mohly převzít pouze okresní soudy v sídlech soudů krajských. Odvrácenou stranou takové úpravy příslušnosti soudů by jistě bylo znepráhlednění soustavy soudů, což je i dnes kritizováno jako obecný problém německého soudnictví.

²⁶ Zákon odkazuje na články 5 a 6 Úmluvy o ochraně základních práv a svobod

újmou osob a orgánů porušením povinností poskytnout řádně a včas součinnost insolvenčnímu soudu.

3.2 Dlužník

Insolvenční zákon dále od procesních subjektů odlišuje účastníky insolvenčního řízení. V § 14 odst. 1 InsZ považuje za účastníka řízení kromě dlužníka také věřitele, který uplatní své právo vůči dlužníku. Pro účastníky insolvenčního řízení, tak jako pro účastníky obecného občanského soudního řízení je charakteristická zásada rovnosti, která však typicky zejména v insolvenčním řízení bývá často modifikována.

K vymezení pojmu dlužník musíme využít obecných znalostí soukromého práva procesního a můžeme vycházet ze zákonné definice dlužníka v úpadku podle § 3 InsZ. Pojem dlužník je však nutno chápat čistě v rovině procesního práva jakožto účastníka řízení, proti němuž směřuje insolvenční návrh.

Dlužník je pasivně legitimovaným procesním subjektem. Lze dovodit, že dlužník musí být nadaný způsobilostí nabývat práva a povinnosti, tedy být fyzickou či právnickou osobou.²⁷ Prohlášení úpadku musí vždy směřovat proti právnické osobě jako celku. Nemůže tedy například postihnout jednotlivý podnik, provozovnu nebo nižší organizační složku právnické osoby.

Některé fyzické a právnické osoby jsou ustanovením InsZ z působnosti tohoto zákona vyjmuty. Jedná se o právnické osoby veřejného práva, především stát, územní samosprávné celky nebo veřejné vysoké školy a další taxativně vyjmenované v § 6 InsZ. Vynětí vychází z charakteru těchto právnických osob veřejného práva, jejich specifického postavení a okruhu úkolů, které plní.²⁸

Německá právní úprava je v této oblasti obecnější, ale její výjimky jsou o to početnější. Hodný pozornosti je zejména § 12 odst. 1 bod 2 Insolvenzordnung (InsO), který vyjímá právnické osoby veřejného práva podléhající dohledu spolkových zemí. Podmínkou je, že vyjmutí z působnosti InsO provedou jednotlivé spolkové země. Toto

²⁷ Způsobilost fyzické osoby upravuje § 7 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ObčZ) a způsobilost právnické osoby § 18 ObčZ.

²⁸ V kontinentálním evropském právu není úpadek veřejnoprávních institucí běžně řešen, respektive jej vůbec neumožňuje. Americké právo předpokládá pro úpravu úpadku obcí zvláštní řízení. Pro případ úpadku států vznikl v důsledku tzv. argentinské krize z popudu Mezinárodního měnového fondu zvláštní mechanismus podobný insolvenčnímu řízení (Sovereign Debt Restructuring Mechanism).

ustanovení vytváří výjimku pro obce a svazky obcí, které podléhají právnímu dohledu spolkových zemí dle zemských obecních zřízení. Předpokladem ovšem je, jak bylo již dříve řečeno, že takovou zákonnou výjimku schválí zemské sněmy jednotlivých spolkových zemí.

V souladu s německou ústavou potažmo judikaturou Spolkového ústavního soudu²⁹ se, na rozdíl od české právní úpravy³⁰, úpadek netýká církví a jejich organizací a také veřejnoprávních médií.

Zásadní rozdíl je možné najít v samotném chápání právní subjektivity soukromým právem v obou právních řádech. Německé soukromé právo přiznává omezenou právní subjektivitu, a tedy i pasivní legitimaci, v insolvenčním řízení pozůstalosti a společnému jmění manželů. Právní způsobilost pozůstalosti resp. společného jmění manželů je nutno posuzovat ve vztahu k ObčZ i OSŘ. Také judikatura Nejvyššího soudu ČR právní subjektivitu pozůstalosti jednoznačně odmítá.³¹ Současný návrh nového občanského zákoníku však s koncepcí ležící pozůstalosti (*hereditas iacens*) nepočítá.

Jedním ze zásadních práv a povinností dlužníka je podání insolvenčního návrhu řádně a bez zbytečného odkladu po zjištění úpadku resp. pokud se o úpadku při vynaložení náležité pečlivosti měl dozvědět. Řádně podaný je návrh na předepsaném formuláři s údaji, které musí individualizovat uvedené pohledávky a osobu úpadce vzhledem k požadavku určitosti právního úkonu. Vady podání návrhu přitom nelze zhojit opravou chyb na výzvu soudu. Aplikaci § 43 o.s.ř. totiž výslovně zakazuje ustanovení § 128 odst. 1 InsZ. Pouhé formální podání návrhu, byť by byl vadný, je tedy neúčinný. Mimo tuto povinnost připadá dlužníkovi po oznámení soudu o zahájení insolvenčního řízení řada dalších povinností, zejména povinnost informační, povinnost zdržet se dispozic s majetkovou podstatou (§ 111 ods. 1 InsZ), povinnost provést soupis majetku, závazků a pohledávek.

²⁹ Art. 140 GG, Art. 137 Abs. 3 WRV; BVerfGE 66,1 = NJW 1984, 2401; BVerfGE 89, 144 = NJW 1994, 1466

³⁰ S možným vstupem církve do insolvence počítá zákon č. 3/2002 Sb, o církvích a náboženských společnostech při zániku a zrušení církve. Zákon č. 483/1991 Sb, o České televizi, popř. z.č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu pouze ustanovuje právnickou osobu a hovoří o tom, že stát za závazky těchto společností neodpovídá.

³¹ Česko. Nejvyšší soud ČR. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 1093/2001 [ze dne 27. března 2002].

Povinnost dlužníka podat na sebe insolvenční návrh podle § 98 InsZ má právnícká osoba a fyzická osoba-podnikatel, pokud se dozvěděl nebo při náležitě pečlivosti měl dozvědět o svém úpadku. Insolvenční zákon umožňuje, aby právnícká osoba v likvidaci, která je v úpadku v důsledku platební neschopnosti, dala přednost likvidaci před insolvencí.³² Tuto povinnost má také tehdy, když byl zastaven výkon rozhodnutí nebo exekuce prodejem podniku³³ pro nedostatek majetku k pokrytí závazků váznoucích na podniku. Vedle úpadce samotného se vztahuje i na další osoby, jež ze zákona jednájí za dlužníka nebo jeho jménem, tedy jeho zákonného zástupce, statutární orgán nebo likvidátora.³⁴ Zákon tedy konstruuje vedle odpovědnosti dlužníka samotného za nepodání návrhu na sebe tzv. vnější odpovědnost dalších osob podle ust. § 98 odst. 2 InsZ. Podle znění uvedeného odstavce by se v případě zde uvedených osob nemělo jednat o ručení. Věřitel by se mohl uspokojit přímo jak u dlužníka, tak u osob, které jednájí jeho jménem. Je ovšem nutné vzít v úvahu obecnou zásadu, že pohledávky je třeba uspokojovat vždy nejbližší u zdroje, tedy u dlužníka samotného. Teprve v případě, že jeho majetek k uspokojení věřitelů nestačí, nastupuje ručení osob jednájících jeho jménem. Pro dlužníka i osoby jednájící jménem dlužníka z toho vyplývá solidární delikt ní odpovědnost.

Dle výkladu § 98 odst. 2 InsZ se povinnost netýká zmocněného zástupce (např. prokurista, mandatář, pověřený zaměstnanec), pokud by k tomu samozřejmě nebyl zmocněnec výslovně smluvně zavázán. Z povinnosti insolvenční zákon vyjímá nepodnikající fyzické osoby. Pokud v rozporu s § 98 InsZ úpadce nepodal insolvenční návrh bezprostředně poté, kdy se dozvěděl nebo při náležitě pečlivosti měl dozvědět o své platební neschopnosti a v případě právnické osoby v likvidaci rovněž o svém předložení³⁵, nastupují hmotněprávní sankce v podobě odpovědnosti za škodu v § 99

³² POHL, Tomáš. Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona. *Bulletin advokacie*. 2010, 7, s. 33-42. ISSN 1210-6348.

³³ Pojem „podnik“ definuje § 5 obchodního zákoníku

³⁴ ROD, Jiří. Odpovědnost úpadce za nepodání insolvenčního návrhu a způsobenou škodu dle insolvenčního zákona. *Daně a finance*. 2008, 04/05, s. 22-24, 8-11, str. 22

³⁵ Tato právní úprava v § 98 odst. 1 InsZ byla zpřísněna novelizací s účinností od 1. ledna 2012. Nově se tato povinnost týká všech dlužníků – právnických osob a podnikajících fyzických osob v případě úpadku, tedy i předložení. K zmírnění povinnosti podávání insolvenčního návrhu dlužníkem na svou osobu došlo pro přechodnou dobu (20.7.2009 – 31.12.2011) v důsledku celosvětové hospodářské krize.

InsZ. Zákon tedy předpokládá, že dlužník je v každé okamžiku informován o stavu svého majetku i pohledávek a stavu závazků a jejich splatnosti. Shora uvedené osoby odpovídají věřiteli za škodu nebo jinou újmu, kterou porušením povinnosti podat návrh způsobí. Vzhledem k uvedení liberačních důvodů ve třetím odstavci § 99 InsZ je zřejmé, že se jedná o objektivní odpovědnost. Důkazní břemeno tedy spočívá, nikoliv však absolutně, na odpovědné osobě a té se umožňuje zproštění odpovědnosti ve dvou případech:

1. Porušení povinnosti dlužníkem nemělo vliv na rozsah uspokojení pohledávek přihlášených věřitelů (úpadek dlužníka nebyl prohlouben v důsledku pozdního nebo vadného podání návrhu),
2. splnění povinnosti znemožnily objektivní nepředvídatelné okolnosti, které odpovědná osoba nemohla ani při vynaložení veškerého vhodného úsilí odvrátit (tzv. vis maior).

Odpovědná osoba, podle hmotného práva by se hodil termín škůdce, nese hlavní důkazní břemeno. Věřitel však musí prokázat to, že byl skutečně podán insolvenční návrh a kdy nastal úpadek. Jinými slovy musí věřitel prokázat naplnění podmínek, za nichž dojde k objektivní odpovědnosti.

Rozsah výše škody porušení povinnosti podat návrh neovlivnilo míru uspokojení, kterou vymezuje druhý odstavec § 99 InsZ speciálně pro tuto hmotněprávní odpovědnost za škodu nebo jinou újmu jako rozdíl mezi zjištěnou výší pohledávky přihlášeného věřitele a částkou, kterou věřitel na uspokojení této pohledávky obdržel. Jednoznačné vymezení výše škody je motivující pro dlužníka i věřitele. Především osoby výše uvedené jednající jménem dlužníka nebo v jeho zastoupení jsou fakticky nuceny návrh podat, chtějí-li zabránit uspokojení věřitele na nich samých v případě zhoršení úpadku porušením jejich povinností. Věřitelé získávají možnost se uspokojit z majetku uvedených osob, které obvykle bývají solventnější namísto insolventního úpadce.

Uvedená úprava je významná zejména z důvodu postihu jednání orgánů úpadce nebo jeho zástupců, které v konečném důsledku zhoršuje dobytost pohledávek věřitelů a k jejich škodě oddaluje nevyhnutelný úpadek. S výše uvedenými povinnostmi souvisí také významná nekodifikovaná zásada soukromého, a tedy i obchodního práva o povinnosti společníka obchodní společnosti zachovávat vůči obchodní společnosti

loajalitu.³⁶ Česká judikatura se při formulování této zásady opírá zejména o německou soukromoprávní doktrínu (Treupflicht; § 242 BGB). Jedná se o obecnou normu, pod níž lze podřadit mimo jiné i povinnost jednat v zájmu společnosti, nejednat k její škodě či nezneužívat svého postavení ke škodě společnosti. Byla-li by zaviněným jednáním statutárního orgánu úpadce či jiného zástupce v rozporu s tímto principem způsobena škoda, vyvstává otázka, zda by bylo možné namísto odpovědnosti za škodu dle § 99 InsZ uplatnit úpadcem obecnou odpovědnost náhrady škody v důsledku porušení povinnosti loajality. Odpovědnost podle ust. § 99 InsZ by zřejmě mohla být nahrazena v případě obecnou odpovědností společníků podle ObchZ v případě, kdy by se společník nebo osoba ovládající dopustil jednání, které by v konečném důsledku směřovalo k úpadku dlužníka nebo zhoršení úpadku dlužníka.

Otázkou je, kdo by případnou náhradu škody mohl uplatňovat proti statutárnímu orgánu. Obchodní zákoník dává právo žalovat statutární orgán dozorčí radou nebo obecně též kterýmkoliv společníkem na základě § 82a ObchZ, který umožňuje společníkovi žalovat jménem společnosti jiného společníka, způsobil-li společnosti svým jednáním škodu.

Zajímavou proměnou prošla německá judikatura odpovědnosti společníka za způsobení úpadku právnické osoby a ochrany věřitelů insolventní právnické osoby. Původní koncepce vycházela z ručení společníků za závazky společnosti, pokud svými rozhodnutími a zásahy do majetku společnosti způsobil její úpadek. Rozhodnutí Spolkového soudního dvora z 80.let se opírají zejména o koncepci tzv. kvalifikovaného faktického koncernu, kdy společník uplatňuje svůj vliv komplexně, bez ohledu na zájmy společnosti a jednotlivé majetkové újmy nelze odděleně uhradit. Společník měl nést stejné důsledky, jaké platili pro ovládající osobu smluvního koncernu. Doktrína se opírala o analogii ust. § 302 a 303 (Aktengesetz; AktG)³⁷. Tento předpis dává věřitelům společností ve smluvním koncernu právo požadovat po ovládající osobě zajištění svých pohledávek v případě ukončení platnosti ovládací smlouvy. České právo obsahuje

³⁶ Česko. Nejvyšší soud ČR. Usnesení Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 387/2006 [ze dne 25. října 2006].

³⁷ Německý akciový zákon (Aktengesetz, AktG) z roku 1937 obsahuje kromě právní úpravy německé akciové společnosti a komanditní společnosti na akcie ve své podstatné části také úpravu německého koncernového práva, která se však vztahuje vzdor názvu zákona na celou oblast německého obchodního práva.

odpovědnost ovládající osoby ve faktickém koncernu za majetkovou újmu způsobenou přijetím opatření nebo uzavřením smlouvy v § 66a odst. 14 ObchZ.

Další etapu v pojetí odpovědnosti společníka za úpadek přineslo rozhodnutí Spolkového soudního dvora ve věci KBV z 24.6.2002³⁸. Soud odejmul společníkovi společnosti s ručením omezeným ručení privilegium neručení za závazky společnosti, pokud zneužívá právní formu společnosti tak, že omezil schopnost společnosti plnit závazky vůči věřitelům a nerespektuje účelovou vázanost majetku společnosti k uspokojování pohledávek jejích věřitelů. Společník tedy podle názoru soudu měl ručit v plné výši za závazky dlužníka, vyváděl-li majetek určený k uspokojení věřitelů ze společnosti. Společník v takovém případě mohl odpovídat věřitelům společnosti přímo za „zničení společnosti cestou průniku majetkovou samostatností obchodní společnosti (Durchgriffshaftung)“.³⁹ Tato koncepce byla odmítnuta kvůli narušení právní jistoty, obcházení modelu ručení v této formě společnosti a nejasném formulování podmínek odpovědnosti společníka. Jak dodává prof. Černá ve svém článku, jde o do jisté míry vyjímečné rozhodnutí, které se přibližuje koncepci „odkrývání firemního závoje“ (piercing nebo lifting the corporate veil)⁴⁰.

Poslední změnu rozhodovací praxe přineslo rozhodnutí ve věci Trihotel z roku 2007.⁴¹ Soud posunul svou rozhodovací praxi od přímě odpovědnosti společníka věřitelům k odpovědnosti společníka insolventní společnosti. Společník nese deliktní odpovědnost podle obecného ust. § 826 BGB za majetkovou újmu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům.⁴² Společník totiž úmyslně porušuje dobré mravy tím, že porušuje povinnost respektovat účelovou vázanost majetku pro uspokojení pohledávek věřitelů společnosti. Soud však neumožnil přímé uplatnění nároku z této odpovědnosti věřiteli společnosti, nýbrž pouze poškozené insolventní společnosti. V případě jejího úpadku by způsobenou škodu vymáhal insolvenční správce. Judikatura BGH se tím v podstatě jistou smyčkou vrací zpět ke koncepci

³⁸ II.ZR 300/00, GmbHR, 2002, 902

³⁹ ČERNÁ, Stanislava. Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti. *Právní rozhledy*. 2009, 2, s. 54-60.

⁴⁰ Jedná se o způsob judikaturní ochrany věřitelů vlastní především anglo-americkému právnímu systému resp. francouzské doktríně směšování majetku.

⁴¹ II.ZR 3/04

⁴² Jedná se o obdobu ustanovení § 424 ObčZ o odpovědnosti za škodu způsobenou úmyslným jednáním proti dobrým mravům.

vymáhání pohledávky přímo u zdroje, tedy u dlužníka a vynechává ze vztahu deliktní odpovědnosti osoby jednající jménem dlužníka nebo vykonávající rozhodující vliv na dlužníka.

Otázkou je zda by obdobně mohlo být rozhodnuto k ochraně věřitelů v českém insolvenčním řízení za použití § 424 ObčZ. V první řadě musíme mít na zřeteli zásadu, že škoda musí být uhrazována u zdroje porušení práva a primární je tedy odškodnění dlužníkem. Teprve nebude-li takto možné majetkovou újmu uspokojit, přicházelo by v úvahu ve zcela výjimečných případech, kdy společník úmyslně a v rozporu s dobrými mravy zneužil formu společnosti ke zproštění se povinnosti plnit své závazky, právo dlužníka, resp. insolvenčního správce, vymáhat pohledávky z titulu odpovědnosti za škodu způsobenou úmyslným jednáním v rozporu s dobrými mravy podle ust. § 424 ObčZ.

Je-li dlužníkem právnická osoba, povinnost jednat a tedy i odpovědnost za škodu má rovněž osoba, jejíž jednání je jednáním dlužníka. Tedy statutární orgán právnické osoby. Podrobnou úpravu práv a povinností statutárních zástupců obsahuje ustanovení zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ObchZ) o mandátní smlouvě v § 66 a § 566n. ObchZ, pokud nebyla uzavřena smlouva o výkonu funkce nebo ze zákona nevyplývá něco jiného. Ustanovení § 99 InsZ předpokládá přímou odpovědnost statutárních orgánů za škodu poškozenému, tedy například věřiteli úpadce – právnické osoby. Odpovědnost za škodu se bude řídit přímo insolvenčním zákonem a nikoliv obchodním zákoníkem, ačkoliv vztah mezi statutárním orgánem a právnickou osobou je vztahem obchodně-právním.

Ve vztahu k obchodnímu zákoníku je možné také zmínit uplatňování vlivu osob ke škodě společnosti podle § 66c ObchZ. Každý kdo uplatňuje svůj vliv ve společnosti a přiměje tak v tomto ustanovení vyjmenované osoby k jednání, v jehož důsledku vznikne společnosti škoda, ručí za splnění povinnosti k náhradě škody v souvislosti s tímto jednáním. Ustanovení se dotýká nejen jednání statutárního orgánu či jeho jednotlivých členů, ale vztahuje se i na jednání osob zmocněných včetně prokuristy či dozorčích orgánů. Rozsah účinnosti tohoto ustanovení je tedy širší než odpovědnost za škodu dle § 99 InsZ. Obchodní zákoník nerozlišuje, na čem je založen vliv, který osoba ke škodě

společnosti uplatnila.⁴³ Může jít například o většinového společníka, ovládající osobu podle § 66a ObchZ, tichého společníka nebo osobu mimo struktury společnosti. Musí však jít o vliv významný, trvající po určitou dobu.

Pro úplnost je třeba ještě uvést ustanovení o odpovědnosti dlužníka podle § 127 InsZ při porušení zákonných povinností v souvislosti s rozhodnutím soudu o prohlášení moratoria. Tato odpovědnost je obdobná odpovědnosti dlužníka za nepodání insolvenčního návrhu (§ 99 InsZ). Navíc toto ustanovení obsahuje ve druhém odstavci solidární ručení členů statutárního orgánu dlužníka, oproti odpovědnosti statutárních orgánů za škodu vedle odpovědnosti dlužníka samotného. Vzhledem k existenci liberačních důvodů lze usuzovat na objektivní odpovědnost obdobně jako u § 99 InsZ. Komentář⁴⁴ k danému ustanovení však hovoří o odpovědnosti subjektivní vzhledem k porušení zákonem stanovených povinností. V případě ručení členů statutárních orgánů úpadce ale již tento komentář hovoří o objektivní spoluodpovědnosti.

Dalším ustanovením upravujícím odpovědnost za porušení povinností s následnou sankcí v podobě náhrady škody či jiné újmy může být § 147 InsZ. Jeho význam spočívá zejména v ochraně proti šikanózním návrhům věřitelů. Odpovědnost za případnou škodu způsobenou podáním insolvenčního návrhu připadá věřiteli, jestliže řízení o jeho návrhu bylo zastaveno nebo byl návrh odmítnut vinou navrhovatele. Náhradu škody musí poškozený dlužník nebo jiný věřitel uplatnit ve lhůtě tří měsíců od doručení rozhodnutí soudu nebo od jeho uveřejnění v insolvenčním rejstříku. Tento institut odpovědnosti za škodu je spíše nástrojem ochrany dlužníka. S odpovědností dlužníka za podaný insolvenční návrh se tady nepočítá, neboť příslušné ustanovení předpokládá v postavení poškozeného pouze dlužníka, v případě insolvenčního návrhu věřitele nebo výslovně jiného dlužníkovu věřitele. I v tomto případě tedy musí být navrhovatelem věřitel.

Případy šikanózních dlužnických návrhů, kterými by se dlužníci mohli např. vyhnout okamžitému provedení exekuce podáním insolvenčního návrhu,⁴⁵ toto

⁴³ ŠTENGLOVÁ, Ivana, et al. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009. 1375 s. ISBN 978-80-7400-055-3, str. 263

⁴⁴ KOTOUČOVÁ, Jiřina , et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 243

⁴⁵ Ustanovení § 109 odst. 1 písm. b) InsZ spojuje se zahájením insolvenčního řízení mimo jiné nemožnost provést exekuci nebo výkon rozhodnutí.

ustanovení neřeší. Ani německá právní úprava výslovně nepočítá s majetkoprávní odpovědností za neoprávněný nebo dokonce šikanózní dlužnický insolvenční návrh. Jedná se o určitý deficit právní úpravy, která neumožňuje postihnout insolvenční návrhy dlužníka podané zjevně ve zlé víře. Určité změny, které by měly zamezit praxi podávání šikanózních návrhů jak ze strany věřitelů, tak i dlužníků by měl přinést poslední vládní návrh novely insolvenčního zákona pod číslem sněmovního tisku 233/0, zákon č. 69/2011 Sb. Je však možné předpokládat, že takových návrhů v praxi nebude mnoho. Vždy by ale záleželo na individuálním posouzení soudem v konkrétní situaci.⁴⁶

Německá úprava rozšiřuje právo i povinnost podat návrh jménem úpadce – právnické osoby (o podnikající fyzické osobě se nezmiňuje) na každého člena statutárního orgánu, na rozdíl od úpravy § 98 odst. 2 InsZ, který povinnost ukládá jen celému statutárnímu orgánu. Je-li statutární orgán kolektivní, může být daná povinnost splněna jen kolektivním rozhodnutím a jednotliví členové nenesou odpovědnost.⁴⁷ Úprava § 15 a 15a InsO ukládá povinnost každému jednotlivému členu statutárního orgánu podat návrh. Každý má tedy oprávnění podat návrh a zároveň i povinnost, a tomu odpovídající, odpovědnost za porušení této povinnosti. Stejnou povinnost má také likvidátor. Ustanovení § 15a InsO zpřesňuje oproti české úpravě obecně stanovenou lhůtu „bez zbytečného odkladu“, když ponechává ke splnění této povinnosti povinným osobám lhůtu tří týdnů od vzniku úpadku. Ustanovení § 15a odst. 3 řeší subsidiárně situaci, kdy statutární orgán není schopen jednat, a tedy nemůže podat insolvenční návrh. V takovém případě je povinen za společnost s ručením omezeným podat návrh kterýkoliv společník, za akciovou společnost každý člen dozorčí rady. Pak se i na tyto osoby rozšiřuje odpovědnost za škodu způsobenou porušením povinnosti podat insolvenční návrh řádně a včas. Právní základ pro odpovědnostní vztah je třeba hledat v zákonech upravujících jednotlivé druhy obchodních společností.⁴⁸ Zvláštností německého insolvenčního řádu je úprava trestněprávních sankcí v jeho rámci v posledních dvou odstavcích § 15a InsO. Stojí zde za připomenutí, že v české právní úpravě byla trestněprávní odpovědnost v souvislosti s přijetím nového insolvenčního zákona z trestního zákoníku vyjmuta, neboť se v praxi neosvědčila a nebyla dostatečně

⁴⁶ Česko. Ústavní soud ČR. Usnesení Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 249/97 [ze dne 26. února 1998].

⁴⁷ Ačkoliv např. jménem akciové společnosti může jednat samostatně každý člen představenstva podle § 191 odst. 1 ObchZ.

⁴⁸ § 64 GmbHG, § 93 Abs. 3 Nr. 6 AktG, § 130a Abs. 1-3 a § 170a HGB

využívána. Trestněprávní odpovědnost v plném rozsahu nahrazuje odpovědnost soukromoprávní podle insolvenčního zákona, tak jak byla uvedena výše.

3.3 Věřitel

Druhým účastníkem řízení, kterého zmiňuje § 6 odst. 1 InsZ je věřitel v případě, že uplatnil své právo vůči dlužníku. Definice insolvenčního zákona odlišuje procesní pojem věřitele od hmotněprávního chápání pojmu soukromým právem. Věřitel může být účastníkem řízení za podmínky, že nárokuje vůči dlužníku peněžitou pohledávku podle § 3 odst. 1 InsZ a současně tuto pohledávku řádně uplatnil vůči dlužníku v insolvenčním řízení. Pohledávka musí existovat v době prohlášení konkurzu. Musela tedy vzniknout před datem prohlášení konkurzu. Pohledávky vzniklé po tomto datu se uspokojují jako pohledávky za majetkovou podstatou. Ve smyslu insolvenčního práva se tedy stává věřitelem až okamžikem uplatnění pohledávky. Prostředkem k uplatnění pohledávky je:

1) insolvenční návrh dle § 97 a násl. InsZ., jehož podáním k insolvenčnímu soudu se řízení zahajuje,

2) přihlášení pohledávky podle § 165 a násl. InsZ,

3) pořad práva podle § 203 a násl. InsZ, pokud se jedná o pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené.

4) oznámení insolvenčnímu správci podle § 172 odst. 4 InsZ u pohledávek společníků a členů družstva z účasti ve společnosti nebo v družstvu

Pro postavení věřitelů po zahájení insolvenčního řízení je charakteristická zásada rovnosti, zákazu diskriminace a rovného uplatnění práv. Hovoříme o zásadě „par conditio creditorum“. Ta je však relativizována, neboť úpadkové právo věřitele dělí do různých skupin podle míry a způsobu uspokojení pohledávek, způsobu vzniku pohledávky nebo charakteru věřitele. Zásada stejného zacházení platí tedy jen v rámci těchto věřitelských skupin, kde jsou věřitelé uspokojováni poměrně. Podle ZKV existovaly přímo explicitně stanovené věřitelské třídy. Současná úprava výslovně o věřitelských třídách nehovoří a tak jednotlivé skupiny věřitelů spojují spíše zákonem stanovená rozdílná práva a povinnosti. Dle tohoto rozdělení jsou někteří věřitelé a určité pohledávky uspokojovány přednostně nebo naopak uspokojovány až druhořadně. Zásada rovnosti věřitelů je relativizována rozdělením do jednotlivých věřitelských tříd.

Věřitelé v rozdílných třídách mají v konkurzním řízení rozdílné postavení a nelze jim přiznat stejná práva. V dané skupině mají věřitelé rovná práva. Rovnost se projeví především poměrným uspokojováním v rámci jednotlivých věřitelských tříd.

1) První skupinou jsou pohledávky uspokojované dodatečně, teprve poté, kdy jsou uspokojeny všechny peněžité pohledávky běžných věřitelů. Zákon hovoří o **tzv. podřízených pohledávkách a pohledávkách společníků nebo členů dlužníka**. Podřízenými pohledávkami jsou ty, které mají být podle smlouvy uspokojeny z přebytků po uspokojení jiných věřitelů nebo ostatních pohledávek dlužníka vč. pohledávek z podřízeného dluhopisu podle zákona č. 190/2004, o dluhopisech. Uhrazení těchto pohledávek je umožněno teprve po úplném uspokojení všech běžných pohledávek s výjimkou pohledávek vyjmenovaných v § 170 InsZ, které se v úpadkovém řízení vůbec neuspokojují a podle míry závislosti na běžných pohledávkách. Poslední v řadě se uspokojují pohledávky společníků a členů dlužníka, které vyplývají z jejich účasti ve společnosti nebo družstvu, a to vždy poměrně (§ 172 InsZ).

Německá úprava výslovně počítá mezi podřízené pohledávky úroky a úroky z prodlení od zahájení insolvenčního řízení, náklady účasti věřitelů na řízení, pokuty a peněžité sankce vč. sankcí správních a trestněprávních, pohledávky na bezúplatné plnění a pohledávky z půjčky společníkům (§ 39 odst. 1 InsO). Kromě těchto pohledávek spadají do uvedené kategorie i pohledávky neopominutelných dědiců a pohledávky z titulu zůstavitelem zřízených odkazů upravené ve zvláštní části Insolvenzordnung o insolvenční pozůstalosti (§ 315n. InsO) dle § 327 InsO.

2) Druhou skupinou pohledávek jsou pohledávky uspokojované přednostně před ostatními pohledávkami. Insolvenční právo umožňuje přednostně uspokojit **pohledávky zajištěných věřitelů** podle § 166 InsZ. Jedná se o pohledávky zajištěné při jejich vzniku i později věcným právem k věci cizí, zajišťovacím převodem práva, postoupením pohledávky k zajištění nebo v zahraničním právu obdobným způsobem, nejpozději však do zahájení insolvenčního řízení. Zajišťuje se jim tak ochrana proti zásahu insolvenčního správce do jejich věcných práv. Zajištěný věřitel může mít pohledávku i vůči jinému subjektu, pokud je zajištěna majetkem úpadce.

Zajištění věřitelé uplatňují pohledávky stejně jako běžní věřitelé přihláškou. V přihlášce se však mohou dovolat svého věcného zajištění, osvědčit jej a připojit dotčené listiny. Uplatnění zajištění pohledávky je možné jen tehdy, pokud zajištění

splňuje všechny obecné podmínky (§ 151n n. ObčZ a § 297n. ObchZ). Přihláška musí obsahovat určité a úplné vylíčení skutečností a neměl by v ní chybět ani přesný výčet věcí, práv či jiných majetkových hodnot, ze kterých má být pohledávka přednostně uspokojena a další okolnosti a důkazy, které mohou zajištění osvědčit. Pokud zajištěný věřitel z jakéhokoliv důvodu zajištění své pohledávky nebo zajištěnou pohledávku nepřihlásí, pohledávka samozřejmě tak jako u jiných věřitelů nezaniká. Zpeněžením věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty v konkurzu ovšem zajištění pohledávky zajištěného věřitele, i nepřihlášeného, podle § 299 odst. 2 InsZ zaniká. Výtěžek zpeněžení předmětu zajištění nepřihlášené pohledávky by měl být použit k uspokojení i ostatních věřitelů.

Zajištění věřitelé se oproti běžným věřitelům uspokojují odděleně podle § 167 InsZ z výnosu zpeněžení věci, k níž uplatňují věcné právo, a to podle pořadí vzniku věcného práva. Mají nárok na úplné uspokojení, které by mělo být zajištěno zpeněžením věci, na níž vázne jejich věcné právo k věci cizí. Od plného uspokojení se odečítají náklady zpeněžení předmětu zajištění, maximálně však ve výši 5 % hodnoty předmětu zajištění a náklady správy zajištění do výše 4 % jistiny. Od uspokojení se případně odečítají též věřitelem dosud neuhrazená odměna a náklady znalce podle § 157 InsZ. Výjimkou je případ, kdy správce provede zpeněžení podle pokynů zajištěného věřitele (§ 293 InsZ). Tehdy není oprávněn výše uvedené srážky z uspokojení provést, pokud věřitel uhradil náklady spojené s provedením jeho pokynů. Vydáním pokynů správci ke zpeněžení, byť správce může za dohledu soudu tyto pokyny odmítnout, se zajištěný věřitel zproští povinnosti hradit odměnu znalce a náklady zpeněžení a ty se tedy přenesou na ostatní věřitele.⁴⁹

Jejich specifické postavení je v podstatě vylučuje z řady běžných insolvenčních věřitelů a zajištěný majetek dlužníka vyřazuje z majetkové podstaty. Zpeněžení probíhá v podstatě tak, jako by k insolvenčnímu řízení došlo prostřednictvím exekučního řízení či soudního prodeje zástavy. Všechny dosud nesplatné pohledávky se proto v insolvenčním řízení nadále považují za splatné. Zajištěný věřitel má v průběhu konkurzu přímý dohled nad předmětem zajištění. Insolvenční správce je při zpeněžování předmětu zajištění vázán pokyny zajištěného věřitele (§ 293 InsZ).

⁴⁹ RICHTER, T. Insolvenční právo. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 472, ISBN 978-80-7357-329-4, str. 373

Zajištěný věřitel tak může výrazně ovlivnit nakládání správce s věcmi, na nichž vážnou věcná práva zajištěného věřitele nebo způsob zpeněžení. Vyžádají-li si pokyny věřitele dodatečné náklady na správu majetku, musí věřitel tyto náklady uhradit. Správce má však možnost požádat soud o přezkoumání těchto pokynů a na základě rozhodnutí soudu případně jednat v rozporu s nimi.

Důležitou podmínkou řádného uspokojení zajištěných věřitelů je samozřejmě vznik pohledávky před zahájením insolvenčního řízení podle § 109 odst. 1 písm. b) InsZ a zajištěné právo musí existovat i po zahájení řízení.⁵⁰

Nelze říci, že by zajištěný věřitel musel být za každé okolnosti uspokojován odděleně, ale spíše má zákonnou možnost, které se musí v přihlášce dovolat. Jinak bude uspokojen jako běžný věřitel. Výjimkou z tohoto pravidla je zpeněžování prodejem podniku, kdy lze podnik prodat jako celek, jako věc hromadnou. Zajištění věřitelé se nemohou uspokojit z jednotlivých předmětů zajištění, jež jsou součástí podniku. K tomu může dojít až po skončení provozování podniku podle § 261 InsZ.

Pokud by v průběhu konkurzního řízení došlo ke snížení hodnoty zajištění, a to snížením hodnoty předmětu zajištění nebo jiným zhoršením jeho zpeněžitelnosti, nelze aplikovat běžnou úpravu občanského práva a hodnotu zajištění dorovnat. Ten podíl pohledávky úpadce, který překračuje hodnotu zajištění, se pak považuje za nezajištěnou pohledávku insolvenčního věřitele. K takové situaci by došlo také tehdy, kdy by byla vypracovaným znaleckým posudkem zjištěna hodnota zajištění nižší, než je hodnota pohledávky věřitele.

V důsledku vynětí věcí, na nichž vážne zajištění pohledávky věřitele z majetkové podstaty, náleží v německém insolvenčním právu věřitelům právo chránit se proti případnému neoprávněnému zcizení těchto věcí dlužníkem před zahájením insolvenčního řízení nebo po jeho zahájení správcem. V tom případě má takový věřitel právo požadovat od osoby, jíž byla taková věc zcizena, právo na peněžité plnění namísto dlužníka. Pokud byla již věc zaplácena, může požadovat plnění z majetkové podstaty mimo insolvenční řízení, pokud je toto plnění v majetkové podstatě odlišitelné. Německá úprava dále rozšiřuje okruh tzv. oddělených věřitelů (*absonderungsberechtigte*

⁵⁰ KOTOUČOVÁ, Jiřina, et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3., str. 363

Gläubiger). Nad rámec české úpravy je třeba zmínit zvláštní režim oddělených věřitelů s pohledávkami zajištěnými nemovitostí (§ 49 InsO), kteří se uspokojují odděleně a v plné výši prostřednictvím nucené dražby (Zwangsversteigerung) nebo nucené správy (Zwangsverwaltung) nemovitostí v insolvenční podstatě. Tento způsob předpokládá podání návrhu insolvenčním správcem podle § 15 ZVG. Pohledávky zajištěné věcmi movitými zajišťují v první řadě pohledávky zajištěné smluvně. Ostatní, zejména zákonná zajištění, včetně zajištění v řízení celním a daňovém, jsou uspokojována až dodatečně. Zákonné právo pronajímatelů a propachtovatelů může být uplatněno jen za dobu nejvýše dvanácti měsíců předcházejících zahájení insolvenčního řízení. Spolu s hlavní pohledávkou vzniká oddělenému věřiteli také nárok na úroky a náklady řízení. Obdobně v české právu je úročení zajištěných pohledávek sjednaným úrokem upraveno § 171 InsZ. V případě, že je pohledávka zajištěného, odděleného věřitele zajištěna rovněž osobně (např. ručení), pohledávka věřitele ztrácí svou výsadu a uspokojuje se v režimu běžné, insolvenční pohledávky.

3) Zvláštní postavení mají také věřitelé **pohledávek za majetkovou podstatou a pohledávky jim postavené na roveň**. Jedná se o pohledávky taxativně vyjmenované v § 168 a 169 InsZ. Jejich prostý výčet je v tomto místě proto zbytečný. Ustanovení § 168 InsZ přitom rozlišuje tyto pohledávky podle doby jejich vzniku. V prvním odstavci jsou uvedeny pohledávky, které vznikly již po zahájení insolvenčního řízení nebo po vyhlášení moratoria. Pohledávky uvedené demonstrativním výčtem ve druhém odstavci se považují za pohledávky za majetkovou podstatou, vznikly-li po rozhodnutí soudu o úpadku. Pokud by vznikly dříve, musely by být přihlášeny jako běžné pohledávky.

Tyto pohledávky není nutné přihlašovat a mohou být uspokojeny v plné výši kdykoliv v průběhu insolvenčního řízení z majetkové podstaty. Nejsou-li pohledávky uhrazeny řádně a včas, může se věřitel domáhat jejich uhrazení na dlužníkovi resp. správci žalobou podle § 203 InsZ. Soudní řízení o takové žalobě není incidenčním sporem, neboť se jedná o vymáhání pořadem práva, v podstatě stejně jako by insolvenční řízení nenastalo. Věřitel pohledávek za majetkovou podstatou má za každých okolností nárok na plné uspokojení. Věřitel musí před podáním žaloby zvážit, zda bude mít žaloba šanci na úspěch. Pokud v majetkové podstatě není dostatek

finančních prostředků ani na úhradu nákladů insolvenčního řízení, nebude mít žaloba šanci na úspěch.

V praxi by však neměla nastat situace, kdy správce zavazuje majetkovou podstatu, aniž by v majetkové podstatě neexistoval dostatek prostředků na uspokojení těchto pohledávek. V opačném případě by bylo možné uplatnit dlužnou částku v režimu náhrady škody po insolvenčním správci z důvodu porušení povinností řádného hospodáře (§ 37 odst. 1 InsZ) ze předpokladu že správce prostředky určené k uspokojení věřitelů utratí jiným způsobem. Této odpovědnosti se správce zproští, pokud prokáže, že újmě nemohl zabránit při vynaložení veškerého možného úsilí.

Německý Insolvenzordnung zmiňuje výslovně odpovědnost správce věřitelům za majetkovou podstatou v ustanovení § 61 InsO. Podle něj správce odpovídá za škodu způsobenou v důsledku neúplného uspokojení pohledávek za majetkovou podstatou.

Německý insolvenční řád je ve výčtu pohledávek za majetkovou podstatou v § 53 InsO mnohem střídmější. Zahrnuje náklady insolvenčního řízení, kam se řadí mimo přiměřených výdajů a nákladů insolvenčního správce a věřitelského výboru také náklady soudu. InsO pamatuje nejen na smluvní závazky insolvenční podstaty, když ve výčtu uvádí také závazky deliktní a kvazideliktní z titulu bezdůvodného obohacení. Za tyto náklady, jak bylo již výše popsáno, ručí dlužník neomezeně, pokud právní důvod z tohoto závazku existoval již před zahájením řízení. Jako typický příklad se uvádějí zejména nájemní či pracovněprávní vztahy⁵¹. Jejich věřitelé jsou součástí insolvenčního řízení, uspokojují se jako běžní věřitelé z insolvenční podstaty, nicméně jejich uspokojení má přednost před běžnými věřiteli a tyto pohledávky se uspokojí v plné výši i po rozhodnutí o úpadku. Oproti řádným pohledávkám je nemusejí tito věřitelé přihlašovat k insolvenčnímu soudu, ale uplatňují se přímo u insolvenčního správce kdykoliv v průběhu řízení do doby schválení rozvrhového usnesení.

4) Zcela mimo insolvenční řízení jsou **tzv. vyloučení věřitelé** (aussonderungsberechtigte Gläubiger). Jedná se osoby, jejichž věci jsou v držbě dlužníka. Dlužník je tedy nevlastní a nemohou být součástí majetkové podstaty. Typickými příklady je např. osobní automobil v užívání dlužníka na základě leasingové smlouvy, CD vypůjčená dlužníkem z půjčovny apod. V důsledku vynětí věcí, na nichž

⁵¹ BRAUN, Eberhard. *Insolvenzordnung : Kommentar*. 2. vydání. München : C.H.Beck, 2004. 1510 s. ISBN 3-406-51443-X, str. 347

vážně zajištění pohledávky věřitele z majetkové podstaty, náleží v německém insolvenčním právu věřitelům právo chránit se proti případnému neoprávněnému zcizení těchto věcí dlužníkem před zahájením insolvenčního řízení nebo po jeho zahájení správcem. V tom případě má takový věřitel právo požadovat od osoby, jíž byla taková věc zcizena, právo na peněžité plnění namísto dlužníka. Pokud byla již věc zaplácena, může požadovat plnění z majetkové podstaty mimo insolvenční řízení, pokud je toto plnění v majetkové podstatě odlišitelně (§ 47, 48 InsO). Byla-li taková věc věřitelem přenechána obchodní společnosti k užívání, nelze nárok na vydání věci uplatnit ve lhůtě jednoho roku od zahájení řízení, pokud je tato věc potřebná k provozování podnikání nebo činnosti společnosti.

Běžně uspokojované pohledávky můžeme chápat jako pohledávky tzv. osobních věřitelů (persönlicher Gläubiger). Za pohledávky osobních věřitelů odpovídá dlužník celým svým majetkem. Věřitelé jsou uspokojováni par conditio creditorum, tj. poměrně v dané věřitelské skupině. Obvykle jsou přitom uspokojovány zejména pohledávky peněžité, není však vyloučeno ani uplatnění pohledávek nepeněžitých. Pro tento případ jsou však uspokojovány výhradně v penězích a bude tedy nutné je pro účely insolvenčního řízení ohodnotit znaleckým posudkem. Německé insolvenční právo stanoví určitá zvláštní pravidla vzhledem k uplatnění pohledávek osobních věřitelů. Ustanovení § 42 InsO ignoruje rozvazovací podmínku u podmíněné pohledávky v případě, že podmínka nenastane. Německá úprava zároveň do insolvenčního řízení vedle dlužníka vtahuje také jeho rodinu v pozici věřitele, když podle § 40 a § 100 InsO umožňuje po zahájení insolvenčního řízení uplatnit závazky zůstavitele na výživném osob blízkých za dlužníkem, který je dědicem zůstavitele. O tom, zda a v jakém rozsahu budou dlužníkovi a jeho rodině poskytnuty z majetkové podstaty prostředky na živobytí, rozhoduje schůze věřitelů. Dokud tak nerozhodne, může nutné výživné dlužníkovi a jeho osobám blízkým poskytnout insolvenční správce se souhlasem věřitelského výboru. Úprava § 44 InsO chrání zájmy věřitele ve srovnání s regresními nároky solidárního dlužníka a ručitele. Těmto osobám umožňuje přihlásit své pohledávky jen v případě, že tak neučiní věřitel pohledávek.

3.3.1 Ochrana spotřebitele – postavení spotřebitele v insolvenčním řízení

Nový insolvenční zákon zareagoval na skutečnost rostoucích finančních problémů, do nichž se nedostávali už jen podnikatelé, i když se jich insolvenční právo týká stále nejvíce. Nárůst úvěrového financování pro drobné klienty v posledních letech přinesli také další jevy spočívající v nárůstu nesplácených závazků nepodnikatelů. Pro ně se v nových právních úpravách vžil termín spotřebitelský úpadek. Tyto úpadky představují zejména sociální problém, když zásadně a velmi dlouho zatěžují úpadce a možnosti uspokojení pohledávek za spotřebiteli jsou omezené. Insolvenční zákon pro tyto případy zavádí instituty oddlužení, případně zjednodušené řízení při nepatrném konkurzu (§ 314n. InsZ). Německá úprava zná tzv. Verbrauchrinsolvenzverfahren (§ 304 an. InsO), které zahrnuje jak oddlužení (Schuldenbereinigungsplan), tak zjednodušené insolvenční řízení (Vereinfachtes Insolvenzverfahren)

Zcela opomíjena ovšem zůstává adekvátní právní ochrana spotřebitelů v insolvenčním, respektive konkurzním řízení. Spotřebitelé jsou specifickou skupinou věřitelů. Často představují velký počet drobných věřitelů s pohledávkami v řádu stovek či tisíců korun. Proti podnikatelům a velkým věřitelům mají fakticky omezenou možnost uplatňovat své pohledávky. Nedisponují odborným aparátem ani finančními prostředky.

Současná právní ochrana spotřebitelů se opírá zejména o zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitelů (ZOS) a spolu s ním veřejnoprávní úprava živnostenského podnikání z.č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Ochrana podle tohoto předpisu se vztahuje jen na některé dílčí problémy, jež mohou souviset s úpadkem dlužníka. Oblast jeho použití se vztahuje k nabízení a prodeji výrobků a služeb na území ČR nebo v přímé souvislosti s podnikatelskou činností v ČR. Spotřebitelem zákon podle § 2 odst. 1 písm a) ZOS rozumí fyzickou osobu, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo samostatného výkonu povolání. Vládním návrhem zákona schváleným pod označením 155/2010 Sb., ke snížení administrativní zátěže podnikatelů došlo ke změně definice spotřebitele. V důsledku tohoto návrhu se do jisté míry snižuje ochrana řady neziskových právnických osob (př. církve, občanská sdružení) nejen v insolvenčním právu.

Další změnou v uvedené novele je vypuštění ustanovení § 14 ZOS, který po podnikatelích požadoval při ukončení činnosti v provozovně informovat živnostenský

úřad o tom, na kterém místě lze vypořádat případné závazky. Toto ustanovení bylo vypuštěno s odkazem na duplicitu úpravy, neboť uvedená kontrolní pravomoc přísluší obecným živnostenským úřadům již podle zákona ČNR č. 570/1991 Sb., o živnostenských úřadech. Vypuštěním zmíněného ustanovení by tedy nemělo být dotčeno právo spotřebitele dozvědět se prostřednictvím práva na přístup k informacím u živnostenského úřadu, kdo se bude zabývat jeho případnou reklamací proti podnikateli v úpadku. Iniciativa přitom leží na bedrech spotřebitele.

V případě zahájení insolvenčního řízení spadají do insolvenčního řízení podle mého názoru rovněž pohledávky vzniklé z titulu odpovědnosti za vady. Odpovědným subjektem k uplatnění nároků z vad zboží, stejně jako většiny jiných pohledávek, by se stal insolvenční správce. Insolvenční zákon neumožňuje jinou možnost uspokojení pohledávek než je uhrazení v penězích. Spotřebiteli se tím omezuje možnost uplatnění ostatních způsobů likvidace nároku podle občanského zákoníku v odstranění vady, výměny věci či její součásti. Spotřebitel musí náklady případné opravy nebo výměny vyčíslit v penězích. V takovém případě má jedinou možnost: nechá znaleckým posudkem vyčíslit náklady opravy a ty bude v insolvenčním řízení vymáhat po prodejci věci.⁵²

Jiným problémem vyplývajícím z existujícího úpadku může být zkrácení doby pro uplatnění zákonné reklamační lhůty. Zákonná záruční doba pro spotřební zboží je nejméně 24 měsíců v souladu s § 620 ObčZ. Doba pro přihlášení pohledávek bývá však zpravidla kratší vzhledem k požadavku na rychlost a hospodárnost insolvenčního řízení. Může se tedy v praxi stát a také se stává, že v okamžiku, kdy spotřebitel uplatňuje svou pohledávku z odpovědnosti za vady za podnikatelem v úpadku, lhůta pro přihlášení pohledávek již stačila uplynout. Je tedy zjevné, že tato právní úprava pro uplatnění práv spotřebitelů v konkurzu příliš přívětivá není.

⁵² Poslední verze návrhu nového občanského zákoníku z dílny Ministerstva spravedlnosti ČR obsahuje úpravu vad plnění z kupní smlouvy v ust. § 2017-2030. Pro toto téma je relevantní ust. § 2024 a § 2025, které upravují práva kupujícího z vadného plnění při podstatném a nepodstatném porušení kupní smlouvy. Výčet práv z vadného plnění v zamýšleném návrhu se v podstatě neodlišuje od současné úpravy v § 622 ObčZ (1964). Návrh přejímá úpravu současného obchodního zákoníku v rozdělení vad plnění na podstatné a nepodstatné porušení smlouvy. Zarážející je však to, že na rozdíl od současného obchodního zákoníku, který v ust. § 345 odst. 2 ObchZ podává definici podstatného porušení smlouvy, nedokázal zákonodárce v návrhu občanského zákoníku najít místo pro vymezení pojmu podstatného porušení smlouvy. Tento úkol tedy přenechává soudní praxi, aby v budoucnu, možná s inspirací v uvedeném ustanovení tento termín sama vymezila.

V insolvenčním zákonu počítá s ochranou spotřebitelů do jisté míry jen hlava IV pojednávající o úpadku finančních institucí. U finančních institucí se předpokládá existence většího počtu drobných věřitelů. Ochrana spotřebitelů v běžném insolvenčním řízení by si jistě zasloužila využití některých institutů, jež chrání pouze spotřebitele-věřitele dlužníků uvedených v § 367 InsZ. Jmenovitě lze uvést např. následující:

- zahájení insolvenčního řízení by nemělo být důvodem pro odstoupení od kupní smlouvy nebo pro její ukončení v případě, kdy je dlužník prodávajícím (§369 odst. 2 písm. b) InsZ)

- povinnost insolvenčního správce uveřejňovat po odsouhlasení věřitelského výboru zprávu pro věřitele a veřejnost o postupu insolvenčního řízení. (§371 InsZ)

- pohledávky spotřebitelů vyplývající z odpovědnosti za vady, resp. odpovědnosti za škody se považují za přihlášené okamžikem prohlášení úpadku (modifikace § 373 odst. 1 InsZ); povinnost správce podle druhého odstavce informovat každého z věřitelů by bylo možné provést prostřednictvím veřejné vyhlášky popř. uveřejněním v celostátních médiích

- možnost hromadného zastoupení spotřebitelů v insolvenčním řízení prostřednictvím právnické osoby oprávněné hájit zájmy spotřebitelů.

Insolvenční zákon do jisté míry počítá se zastoupení všech skupin věřitelů ve věřitelských orgánech, zejména ve věřitelském výboru. Ve věřitelském výboru by případně měli být zastoupeni také drobní věřitelé, resp. spotřebitelé. Německá právní úprava výslovně požaduje ve výboru kromě účasti věřitele s největší pohledávkou také zastoupení „drobných věřitelů“ (Kleingläubiger)⁵³

3.3.2. Věřitelské orgány

Insolvenční řízení je specifické svým širokým a proměnlivým okruhem účastníků. V průběhu celého řízení přistupují věřitelé, někteří naopak odpadají nebo se mění majitelé pohledávek. Proto by bylo možné jen těžko vést insolvenční řízení efektivně, pokud by soud a insolvenční správce musel jednat současně i s několika sty či tisíci věřitelů. Pro průběh řízení je proto rozhodující koncentrování rozhodování a

⁵³ V německých komentářích ani učebnicích studovaných k této práci není tento termín nikde vysvětlen. Nejčastěji se však úzce pojí se zaměstnanci dlužníka.

vedení řízení za věřitele do rukou procesních subjektů – schůze věřitelů a věřitelského výboru, případně zástupce věřitelů. Postavení a úkoly věřitelských orgánů upravuje § 46 až 68 InsZ.

Postavení, pravomoci a úkoly těchto orgánů vyplývají pouze z insolvenčního zákona. Nedisponují žádným hmotněprávním oprávněním, nemají způsobilost k právům a povinnostem ani způsobilost k právním úkonům. Procesní subjektivita je omezena jen na úkony výslovně předpokládané procesními předpisy k zastupování zájmů většiny věřitelů podle hodnoty pohledávek.

a) Hlavním orgánem zastupujícím zájmy věřitelů je **schůze věřitelů**. Jedná se o nejvyšší a kolektivní orgán, jehož se mohou mimo jiné účastnit všichni přihlášení věřitelé.⁵⁴ Její postavení se postupně mění. Původně měla schůze věřitelů postavení základního věřitelského orgánu s rozsáhlou, obecnou působností. To by však při početnosti a různosti zájmů všech věřitelů výrazně brzdilo průběh insolvenčního řízení. Proto došlo postupně k omezení jeho pravomocí na úkor věřitelského výboru. Schůze věřitelů tak dnes plní jen ty úkoly, které si výslovně vyhradí. Běžnou působnost věřitelských orgánů tedy vykonává věřitelský výbor.⁵⁵

Schůzi věřitelů svolává a řídí insolvenční soud. Svolává ji z vlastní iniciativy nebo na návrh insolvenčního správce, věřitelského výboru nebo kvalifikované menšiny věřitelů podle § 47 odst. 1 InsZ. Členy schůze věřitelů jsou kromě věřitelů i dlužník, insolvenční správce a státní zastupitelství, je-li účastníkem řízení. Účastníkem může být také odborová organizace, v případě, že dlužník má zaměstnance a u dlužníka je činná odborová organizace.

Jak bylo řečeno, hlavním úkolem schůze věřitelů je volba věřitelského výboru, která musí proběhnout na první schůzi věřitelů. Mimo volbu v souladu s § 29 odst. 1 InsZ schůze věřitelů odvolává a jmenuje insolvenčního správce po přezkumném řízení a projednává zprávy insolvenčního správce a prozatímního insolvenčního výboru o jejich činnosti. Dále vykonává pravomoci, které si usnesením výslovně vyhradí do své pravomoci. K platnému usnesení se vyžaduje prostá většina přítomných věřitelů.

⁵⁴ Dalšími účastníky schůze věřitelů je podle § 47 InsZ dlužník, insolvenční správce a státní zastupitelství, pokud se účastní řízení a odborová organizace resp. odb. organizace s největším počtem členů, jestliže má dlužník zaměstnance.

⁵⁵ WINTEROVÁ, Alena, et al. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha : Linde, 2008. 750 s. ISBN 978-80-7201-726-3, str. 637

Hlasovací právo mají v zásadě všichni řádně přihlášení a přítomní věřitelé. To se týká i věřitelů zastoupených a tzv. písemného hlasování (§ 50 odst. 2 InsZ), byť z tohoto pravidla existují výjimky a omezení u pohledávek s určitými vlastnostmi. O hlasovacím právu věřitelů pohledávek v průběhu řízení popřených a pohledávek spojených s odkládací podmínkou rozhoduje schůze věřitelů.

Dle německého práva v těchto případech spolurozhoduje navíc i insolvenční správce, který tak zastupuje zájmy dlužníka. V případě, kdy se insolvenční správce s věřiteli neshodne, rozhoduje insolvenční soud (§ 77 odst. 2 InsO). Insolvenční soud také rozhoduje o tom, zda připustí do schůze věřitelů věřitele pohledávek dosud nezjištěných a sporných. Takové rozhodnutí soudu je možné pouze na návrh. Konečně insolvenční soud obecně přezkoumává správnost rozhodnutí schůze věřitelů, a jestliže rozhodnutí odporuje společnému zájmu věřitelů, může jej až na výjimky zrušit, a to jen na návrh. Insolvenční zákon ponechává zrušení rozhodnutí libovůli soudu, když německý Insolvenzordnung v takovém případě ukládá v § 78 odst. 1 InsO výslovnou povinnost rozhodnutí zrušit.

b) **Věřitelský výbor** plní do jisté míry funkci exekutivního orgánu schůze věřitelů, neboť jsou na něj při zřízení delegovány pravomoci, které by jinak vykonávala schůze a které si schůze nevyhradí k vlastnímu rozhodování. Insolvenční zákon výslovně nestanoví vázanost věřitelského výboru rozhodnutími schůze věřitelů, což lze ale dovodit mimo jiné z oprávnění volit a odvolávat členy výboru nebo práva rozhodovat o rozsahu pravomocí výboru (§47 InsZ). Jeho členové jsou voleni na prvním zasedání schůze věřitelů a výbor je složen z omezeného počtu tří až sedmi zástupců věřitelů, kteří reprezentují zbylou většinu zasedající ve schůzi věřitelů. Výbor je orgánem fakultativním. Je-li však věřitelů více než 50, je nutné tento věřitelský orgán ustavit ze zákona. Výbor ustavuje a její členy volí schůze věřitelů.

Insolvenční zákon stanoví, že členy a náhradníky věřitelského výboru mohou být jen přihlášení věřitelé, pokud se svým zvolením souhlasí. Je-li důvod k pochybnostem o jejich nepodjatosti ve vztahu k dlužníku, důvěryhodnosti či způsobilosti k výkonu funkce, nemohou být tyto osoby členy výboru, respektive insolvenční soud je nepotvrdí. To se týká například členů představenstva či dozorčí rady dlužníka, soudních zaměstnanců nebo zaměstnanců insolvenčního správce. Insolvenční zákon požaduje zastoupení všech skupin věřitelů podle povahy pohledávek. Předpokládá se výslovně, že

ve výboru budou zastoupeni věřitelé zajištění i nezajištění. Ustanovení § 57 InsZ navíc výslovně požaduje vyvážené zastoupení obou skupin věřitelů. Každá z obou skupin si volí své zástupce. Navíc lze podle tohoto ustanovení předpokládat, že ve výboru by měli zasedat věřitelé pohledávek za majetkovou podstatou, popřípadě drobní věřitelé či zástupci zaměstnanců, pokud se tyto skupiny věřitelů mezi insolvenčními věřiteli nacházejí. Právní úprava by měla být schopna odlišit i rozdílné zájmy největších věřitelů a drobných věřitelů, například spotřebitelů či zaměstnanců dlužníka. Mohla by jim výslovně přiznat právo na účast ve věřitelském výboru.

Právo největšího věřitele na účast ve věřitelském výboru má samozřejmě i obrácenou stranu mince. V případě, kdy měl ještě před úpadkem dlužníka největší z věřitelů na dlužníka, tak zásadní vliv, že je schopen ho de facto ovládat, získává od dlužníka přednostně informace, má v zástavě veškerý majetek a vykonává rozhodující vliv na rozhodování statutárních orgánů dlužníka, nemělo by být logicky připuštěno, aby tento věřitel měl nad insolvenčním řízením neomezenou kontrolu.^{56 57} Z hmotněprávního hlediska musí být vzata v úvahu odpovědnost za škodu a z toho vyplývající náhrada škody dlužníku ve vztahu mezi ovládající a ovládanou osobou podle § 66a odst. 14 ObchZ, respektive ručení za povinnost k náhradě škody v souvislosti s uplatňováním vlivu ke škodě společnosti podle § 66c ObchZ.

Německý insolvenční řád požaduje mimo jiné výslovně účast zajištěných věřitelů, věřitele s největší pohledávkou a tzv. drobných věřitelů (Kleingläubiger) (§67 odst. 2 InsO)⁵⁸. V praxi je tento výčet doplňován často ještě o zástupce zaměstnanců, potažmo odborových organizací. Pro schůzi věřitelů, potažmo insolvenční soud, který zvolené členy výbory vždy potvrzuje, by ovšem vznikla komplikace, neboť by se musela zabývat prognózou výše pohledávky, aby dlužník mohl být do příslušné skupiny

⁵⁶ *PRK Partners, s.r.o., advokátní kancelář* [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-03-31]. Průlom v kauze OP Prostějov: Insolvenční praxe se díky rozsudku změní . Dostupné z WWW:

<<http://www.prkpartners.cz/dokument.php?jazyk=CZ&dokument=1776>>.

⁵⁷ V tomto smyslu také rozhodl Vrchní soud v Olomouci, když zamítl žalobu největšího věřitele OP Prostějov, a.s. – České spořitelny proti postupu insolvenčního správce. Jak se ve výše uvedeném článku konstatuje, rozsudek bude mít zřejmě dopad na chování bank jakožto velkých věřitelů vůči svým dlužníkům, zabrání neúměrnému prodlužování agonie dlužníka a povede k dřívějšímu podávání insolvenčních návrhů vůči nim ze strany bank.

⁵⁸ Věřitel s největší pohledávkou nemá zajištěno v ČR křeslo ve věřitelském výboru, zejména pokud se ostatní věřitelé s více než polovinou hlasovacích práv postaví proti němu. To byl kupříkladu i případ insolvence Oděvního podniku Prostějov, a.s., kde ostatní věřitelé nezvolili do věřitelského výboru největšího věřitele - Českou spořitelnu, a.s.

zařazen. Ne vždy bývá odhad výše celkové pohledávky jednoduchý i vzhledem k častým sporům o samotnou existenci pohledávky a její výši.

Výbor vykonává svou činnost jako sbor. Samotní členové výboru tedy nemají v průběhu insolvenčního řízení žádné pravomoce ani úkoly. Rozhoduje prostou většinou přítomných členů při nejméně nadpoloviční účasti.

Věřitelský výbor je natolik významným orgánem pro insolvenční řízení, že zákonodárce počítá i s případem, kdy dočasně výbor ustaven není a nemůže být a pokrývá tak určité právní vakuum. Do doby než dojde k ustanovení výboru, zvolení členů a náhradníků a potvrzení jejich volby soudem, může soud sám i před první schůzí věřitelů, ba dokonce ještě před rozhodnutím o úpadku dlužníka ustanovit prozatímní věřitelský výbor. Ten může být tedy vůbec prvním činným věřitelským orgánem. Povinně jej musí soud jmenovat vždy, pokud tak neučinila k tomu účelu svolaná schůze věřitelů a pokud insolvenční návrh podává sám dlužník. V tom případě dokonce neprodleně. V případě, že by počet členů výboru klesl pod hranici, kterou požaduje § 56 odst. 2 InsZ, vstupuje do pozice výboru insolvenční soud až do zvolení nového výboru, doplňující volby nebo dodatečného jmenování podle odstavce 2. Insolvenční zákon umožňuje ustanovit tzv. prozatímní věřitelský výbor (§ 61 InsZ) dříve než je svolána schůze věřitelů nebo vydáno rozhodnutí o úpadku, a to do doby ustavení řádného výboru nebo potvrzení členů výboru schůzí věřitelů. Prozatímní výbor jmenuje soud. V každém případě tehdy, když tak neučinila k tomu svolaná schůze věřitelů. Do jmenování výboru soudem může zasáhnout schůze svolaná opět soudem ovšem jen na návrh insolvenčního správce nebo dvou věřitelů. Proti jmenování prozatímního výboru nebo jeho jednotlivých členů nemá věřitel možnost se bránit řádným opravným prostředkem. To může učinit až schůze věřitelů odvoláním výboru resp. nepotvrzením prozatímního výboru.

Důležitým aspektem při ochraně zájmů insolvenčních věřitelů je odpovědnost za škodu způsobenou jejich činností věřitelům při insolvenčním řízení, kterou způsobili porušením svých povinností nebo neodborným výkonem své funkce. Ačkoliv výbor jedná jako kolektivní orgán, kolektivní odpovědnost samozřejmě nepřichází do úvahy. V konkrétním případě je nutné zkoumat odpovědnost každého z členů výboru

individuálně.⁵⁹ Odpovědnost za škodu či jinou újmu vyžaduje běžné předpoklady, které hmotné právo pro soukromoprávní odpovědnost předpokládá:

a) deliktní způsobilost člena výboru, která předpokládá plnou způsobilost k právním úkonům, bez něhož si lze těžko představit jmenování členem výboru. Dalšími předpoklady jsou existence rozumové a volní složky vnitřní psychické způsobilosti a neexistence duševní poruchy.

b) zavinění ve formě úmyslu či nedbalosti. Člen výboru musí při výkonu funkce postupovat s odbornou péčí. Je tedy zajisté povinen se seznámit s okruhem povinností a úkolů výboru, popřípadě omezení. Pokud není schopen úkon člena výboru vykonávat, nesmí tuto funkci přijmout⁶⁰. Zproštění odpovědnosti při nevědomé nedbalosti⁶¹ tedy vzhledem k požadavku odborné péče dle mého názoru není na místě. Německá judikatura udává mnoho příkladů porušení povinností odborné péče. Člen výboru se při rozhodování nesmí při dohledu na činnost správce a udělování souhlasu spoléhat jen na informace insolvenčního správce, ale například při schvalování smluv o úvěrovém financování si sám zjišťovat informace o platební schopnosti a případně nechat předkládat potřebné smlouvy.⁶²

c) příčinná souvislost mezi jednáním člena výboru a způsobenou škodou či jinou újmou.

d) způsobení škody nebo jiné újmy.

Z právní úpravy § 60 ObchZ není zřejmé, komu členové výboru za případnou škodu odpovídají. V úvahu připadá odpovědnost dlužníku neboli majetkové podstatě, anebo odpovědnost samotným věřitelům. Německá úprava vychází z druhého závěru s tím, že odpovědnost je omezena na insolvenční věřitele a zajištěné věřitele. Vyjímá tedy z odpovědnosti věřitele pohledávek za insolvenční podstatou.

⁵⁹ Naproti tomu Insolvenzordnung předpokládá kolektivní odpovědnost věřitelského výboru a jednotlivý členové odpovídají jako společní dlužníci podle § 421,426 BGB.

⁶⁰ Spolková republika Německo. Spolkový soudní dvůr. Rozsudek Spolkového soudního dvora BGHZ 71, 253 = NJW 1978, 1527

⁶¹ Nevědomá nedbalost předpokládá způsobení nepříznivého následku, ačkoliv škůdce (pachatel) o možném následku vzhledem k povaze a okolnostem vědět měl a mohl.

⁶² Spolková republika Německo. Vrchní zemský soud Rostock. Rozsudek OLG Rostock ZInsO 2004, 814,815; Pape,/A.Schmidt ZInsO, 2004, 955, 958

K úplnosti problematiky je vhodné dodat, že odpovědnost členů výboru je jak v rovině soukromoprávní, tak ale také v rovině trestněprávní dle trestního zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník)

c) Věřitelským orgánem, který má jen velmi okrajovou úlohu je **zástupce věřitelů** („zástupce“). Zástupce v podstatě jen doplňuje mezeru, kdy zákon nepožaduje povinný vznik věřitelského výboru tj. kdy je méně než 50 přihlášených věřitelů. Pak ponechává InsZ na zvážení schůze zda zřídí exekutivní orgán v podobě výboru nebo zástupce, nebo bude sama vykonávat veškeré úkoly. V takovém případě může schůze fakultativně místo výboru zvolit zástupce věřitelů a jeho náhradníka. Vztahují se na něj stejná práva a povinnosti, rozsah úkolů a pravomocí a odpovědnost za škodu jako na členy věřitelského výboru. Zástupce ale nemůže být vybrán soudem (§ 68 InsZ).

Odpovědnost věřitele, potažmo věřitelských orgánů za porušení jejich povinností v konkurzním řízení stanoví InsZ jako sankci za porušení nejvýznamnějších věřitelových povinností. Věřitel má zejména povinnost podat insolvenční návrh se všemi náležitostmi a v takové kvalitě, aby řízení nebylo soudem zastaveno, insolvenční návrh odmítnut nebo zamítnut. Je třeba při podání návrhu vylíčit všechny rozhodující skutečnosti. Z tohoto rozhodnutí soudu může při zahájení vzniknout ostatním účastníkům škoda nebo jiná újma. Ustanovení § 147 InsZ stanoví pro tyto případy odpovědnost věřitelů za náhradu škody či jiné majetkové újmy vůči dlužníku nebo jinému dlužníkovu věřiteli. Jedná se o odpovědnost za zavinění. Důkazní břemeno tedy spočívá na poškozeném. Členové statutárního orgánu navrhovatele pak solidárně ručí za splnění náhrady škody. Věřitel má dále povinnost přesně a věcně správně specifikovat pohledávky a také za tuto povinnost nese odpovědnost.

K promlčení odpovědnosti za škodu nestanoví insolvenční zákon žádné zvláštní lhůty s výjimkou odpovědnosti insolvenčního správce. Zde uvedené lhůty však v podstatě kopírují obecnou úpravu promlčení občanského práva. Subsidiárně se tedy použije úprava občanského zákoníku⁶³ a k promlčení dojde za dva roky ode dne, kdy se dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Nejpozději se promlčí za tři roky, u úmyslně způsobené škody za deset let. Také německá úprava při promlčení odkazuje na obecnou

⁶³ § 100, obzvláště § 106 popř. § 107 ObčZ

úpravu německého občanského zákoníku s tříletou promlčecí lhůtou.⁶⁴ Lhůta začíná běžet od právní moci zrušení insolvenčního řízení.

3.4 Insolvenční správce

Insolvenční správce je zcela zvláštní procesní subjekt se samostatným postavením vůči dlužníku i věřitelům. Nezastupuje účastníky. Charakterem postavení a úkoly v podstatě nastupuje do působnosti statutárních orgánů věřitele, ale jen pro insolvenční řízení v době, kdy se „managementu dlužníka odnímá pravomoc nakládat s majetkem a svěčuje se do rukou právě insolvenčnímu správci“⁶⁵. Blíže upravuje postavení a úkoly insolvenčních správců zvláštní zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích (dále ZIS), který navázal na novou úpravu úpádkového řízení.

Hlavním úkolem správce je, aniž by mohl některému účastníku řízení stranit, připravit dlužníka a jeho majetkovou podstatu k uspokojení věřitelů a co nejvhodnějším způsobem při vzájemném zohlednění a ochraně zájmů jak majetkové podstaty dlužníka, tak i věřitelů, popřípadě dalších osob (např. zaměstnanců) uspokojit pohledávky za dlužníkem. V případě rozporu zájmů majetkové podstaty dlužníka a např. managementu, hájí správce zájmy dlužníka.

Insolvenčního správce jmenuje soud nejpozději v rozhodnutí o úpadku. Je-li to nutné, může ještě před tímto rozhodnutím jmenovat předběžného správce. Důvodem může být například potřeba zjištění a zajištění majetku dlužníka. S ustanovením předběžného správce souvisí možnost soudu omezit dlužníka v nakládání s majetkovou podstatou více než jen v rozsahu podstatných změn v majetku nebo o nikoliv zanedbatelné zmenšení. Pokud tedy dlužníka takovým způsobem omezí, musí povinně předběžného správce jmenovat. Dlužník smí pak právní úkony nad míru omezení konat jen se souhlasem předběžného správce.

Výběr a ustanovení konkrétního insolvenčního správce pro konkrétní řízení je prostřednictvím věřitelských orgánů v pravomoci věřitelů (§ 29 InsZ), což je důležitý prvek procesní ochrany zájmů věřitelů. Věřitelské orgány se podílejí na rozhodnutí o změně správce. Schůze věřitelů může již jmenovaného správce odvolat po přezkumném

⁶⁴ § 62 InsO; obecná úprava promlčení v § 194n. BGB (Bürgerliches Gesetzbuch)

⁶⁵ RICHTER, T. Insolvenční právo. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 472. ISBN 978-80-7357-329-4, str. 159

řízení a nezávisle na soudním rozhodnutí jmenovat správce nového. Jde o zcela specifický „přezkumný“ prostředek v dispozici věřitelů.⁶⁶ Jedná se však o výjimku z pravidla, že věřitelé nemohou odvolávat správce. Tato pravomoc přísluší výlučně soudu. Na přechodnou dobu pro zajištění správy dlužníkovy majetku, a to nejdéle do první schůze po přezkumném řízení musí jmenovat správce soud. Správce pro případ konkurzu resp. i oddlužení⁶⁷ přitom vybírá na základě druhého odstavce § 25 InsZ předseda insolvenčního soudu ze seznamu insolvenčních správců. Zákonodárce tím reagoval na požadavek Ústavního soudu zajistit nezávislé a nestranné jmenování.⁶⁸ Teprve následně usnesení o volbě potvrzuje insolvenční soud a v podstatě jen provádí rozhodnutí předsedy soudu. Soud musí insolvenčního správce jmenovat nejpozději v rozhodnutí o úpadku dlužníka (§ 136 odst. 2 písm. b) InsZ), nejmenoval-li dříve již např. předběžného správce. Odmítne-li soud nového správce potvrdit, může ten věřitel, který na schůzi hlasoval pro přijetí usnesení jinými slovy, hlasoval pro jmenování nového správce, podat proti rozhodnutí o jmenování odvolání. Soud také přihlíží ke stanovisku ustanovovaného správce a předloží-li tento důležité důvody¹, jmenování na žádost správce neprovede.

Základní povinnosti správce vycházejí z ustanovení § 36 InsZ. Po správcí se vyžaduje odborná péče a maximální úsilí o co nejvyšší uspokojení věřitelů. Správce je povinen dbát o společný zájem věřitelů, jehož definici obsahuje § 2 písm.j) InsZ, před zájmy vlastními i jiných osob. Správce musí tak dbát o dosažení co nejspravedlivějšího, co nejvýnosnějšího, nejrychlejšího a nejchopitelnějšího řešení při kterém nikdo z věřitelů nebude nespravedlivě poškozen nebo nedovoleně zvýhodněn (§ 5 písm. a InsZ)

Správce získává v insolvenčním řízení široká oprávnění nakládat namísto managementu dlužníka s jeho majetkem. Tato široká kompetence vyžaduje tomu odpovídající veřejnoprávní regulaci⁶⁹, ale i kontrolu samotnými věřiteli, v jejichž zájmu věřitel jedná. Právě kontrola věřiteli a jejich orgány by měla převažovat. Na podřízení správce věřitelům poukazuje také druhý odstavec § 36 InsZ, který zavazuje správce

⁶⁶ KOTOUČOVÁ, Jiřina , et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 258

⁶⁷ a contrario § 25 odst. 1 InsZ

⁶⁸ Česko. Ústavní soud ČR. Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 448/04 [ze dne 8. března 2005].

⁶⁹ Viz. z.č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích a související vyhlášky č. 312, 313 a 314/2007 Sb.

poskytovat součinnost věřitelským orgánům, účastnit se jejich jednání a pravidelně je informovat. Obecně platí, že úspěšnou a účinnou věřitelskou kontrolu zajišťují spíše velcí věřitelé, kteří bývají obvykle také ve věřitelských orgánech zvoleni. Věřitelskou kontrolu pak doplňuje veřejnoprávní soudní kontrola tam, kde by kontrola věřitelů selhávala nebo chyběla například na počátku řízení, kdy není ještě zcela zřejmý rozsah úpadku a konečný počet věřitelů a nejsou zformovány věřitelské orgány. Může také nastat situace, kdy věřitelé nebudou schopni vykonávat dohled nad činností správce například pro různé neshody nebo „všeobecnou racionální apatii“.⁷⁰ Regulace má také omezit možnost osobních selhání správců, ať už neúmyslných zpravidla pro nedostatečnou odbornou způsobilost a „odbornou péči“ nebo pro úmyslnou zpronevěru majetku dlužníka nebo úmyslné poškozování věřitelů či zvýhodňování některých z nich. Represivní funkce je jak v rovině trestněprávní (z.č. 40/2009 Sb., trestní zákoník) za podmínky subsidiarity trestní represe, tak správněprávní opět dle ZIS popřípadě možnost správce zprostit funkce nebo jej odvolat. Ustanovení § 13 odst. 2 ZIS dovoluje zrušit rozhodnutím soudu povolení výkonu činnosti insolvenčního správce, který opakovaně nebo závažným způsobem přes upozornění porušuje své zákonné povinnosti. Německá úprava umožňuje navíc udělit soudem za porušení správcových povinností pokutu do výše 25 000,- EUR.

Při takovém protiprávním počínání vznikají ale téměř vždy a v nemalém rozsahu škody na majetku a jsou poškozována práva věřitelů. K jejich nápravě počítá insolvenční zákon s hmotněprávní odpovědností insolvenčních správců za porušení jejich zákonných povinností.

Na první pohled je zřejmé, že odpovědnost insolvenčního správce je formulována obdobně jako odpovědnost statutárních orgánů dlužníka. Insolvenční správce odpovídá za škodu nebo jinou újmu způsobenou dlužníku, věřiteli či třetí osobě jednáním, kterým porušil povinnosti uložené zákonem nebo soudním rozhodnutím nebo tím, že nepostupoval s odbornou péčí. Je tedy zřejmé, že stát nebude nést odpovědnost za škody způsobené činností insolvenčních správců i vzhledem k jasné rozhodovací

⁷⁰ RICHTER, T. Insolvenční právo. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 472. ISBN 978-80-7357-329-4, str. 142; rozumí se jím stav, kdy z pohledu věřitelů nemá smysl vynakládat prostředky na správu dlužníkovu majetku, neboť hodnota majetku je ve srovnání s náklady správy majetkové podstaty tak nízká, že se věřitelům nevyplatí

praxi Nejvyššího soudu ČR⁷¹, byť je činnost insolvenčního správce i s ohledem na judikaturu Ústavního soudu ČR chápána jako výkon veřejné funkce.⁷² Případná náhrada škody se tak bude odbývat na úrovni dvou rovnocenných soukromoprávních subjektů. Správce přitom odpovídá mimo jiné i za škodu zaměstnanců dlužníka nebo za škodu jiných osob ve smluvním vztahu. Znění poslední věty prvního odstavce § 37 InsZ naznačuje, že odpovědnost správce by se měla odehrávat v rovině objektivní odpovědnosti s možností liberace v případě, kdy prokáže, že škodě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které po něm bylo možné požadovat. Zákon tak v podstatě porušení povinnosti insolvenčním správcem podle prvního odstavce zde uváděného ustanovení předpokládá. Znění § 37 InsZ upravuje odpovědnost správce nově na principu podobném odpovědnosti statutárních orgánů obchodních společností, jak uvádí důvodová zpráva. Judikát⁷³ uvedený v komentáři paní docentky Kotoučové, který odkazuje na starou právní úpravu ZKV, kdy se předpokládala vzhledem k absenci příslušné speciální úpravy subjektivní odpovědnost za škodu správce konkurzní podstaty podle § 420 ObčZ, může být poněkud zavádějící.

Obdobou odpovědnosti statutárních orgánů dlužníka za hospodaření je také třetí odstavec § 37 InsZ, který upravuje odpovědnost věřitelům za majetkovou podstatou. Zákon chrání věřitele s pohledávkou za majetkovou podstatou, které jsou blíže vymezeny s pomocí ustanovení § 168 InsZ. Za zmínku jistě stojí skutečnost, že odpovědnost správce už se nevztahuje na pohledávky postavené na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou v režimu § 169 InsZ, ačkoliv běžně se uspokojují ve stejné míře jako pohledávky za majetkovou podstatou. Postavení této specifické skupiny věřitelů posiluje také § 15 InsZ, jenž přiznává věřitelům pohledávek za majetkovou podstatou postavení účastníků řízení „po dobu, po kterou soud o tomto právu jedná a rozhoduje.“ Správce odpovídá věřiteli za škodu vzniklou na základě pohledávky, která vznikla na základě právního úkonu insolvenčního správce. Nemohlo tedy dojít z jakéhokoliv důvodu k uspokojení věřitele za majetkovou podstatou z pohledávky, jež vznikla v době úpadku za působení správce. Věřitelům dotčených pohledávek se tak

⁷¹ Česko. Nejvyšší soud ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 25 Cdo 2123/2001 [ze dne 12. března 2003]; rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 29 Cdo 3064/2000 [ze dne 12. března 2003]

⁷² Česko. Ústavní soud ČR. Nález Ústavního soudu č. 403 [ze dne 6. září 2002]. In Sbíрка zákonů ČR, Česká republika. 2002, částka 142.

⁷³ Česko. Nejvyšší soud ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 25 Cdo 2123/2001 [ze dne 12. března 2003]

dostává do ruky instrument, který v případě neuhrazení pohledávky z majetkové podstaty úpadce umožňuje věřitelům, uspokojit se náhradou škody na správci majetkové podstaty. Případný exekuční titul z rozhodnutí soudu o náhradě škody nebude směřovat vůči majetkové podstatě dlužníka, což insolvenční zákon zakazuje, ale přímo proti insolvenčnímu správci. Jedná se tedy o obdobu odpovědnosti statutárního orgánu za škodu způsobenou společností jeho rozhodnutím. Zákon tedy vychází z objektivní odpovědnosti správce s možností liberace. Odpovědnosti se lze zprostit, pokud by insolvenční správce prokázal, že v době vzniku právního úkonu, který byl důvodem vzniku škody, neexistovali žádné objektivní okolnosti, o nichž by správce měl vědět a které by prokazovaly, že insolvenční podstata nebude stačit k uspokojení pohledávky. Vzhledem k existenci objektivní odpovědnosti připadá důkazní břemeno v incidenčním sporu na bedra správce. V případě úspěšného namítání liberačního důvodu může věřitel žádat uspokojení z majetkové podstaty podle § 168 odst. 3 InsZ přednostně tedy kdykoliv po rozhodnutí o úpadku a v plné výši. Možnost uspokojení je ovšem závislá na výši majetkové podstaty, na rozdíl od náhrady škody vůči insolvenčnímu správci.

Insolvenční zákon stanoví mnoho případů, kdy významné právní úkony insolvenčního správce podléhají souhlasu věřitelských orgánů nebo případně i insolvenčního soudu. Týká se to zejména případů zpeněžení majetku v majetkové podstatě v rámci konkurzu.⁷⁴ Souhlas věřitelského orgánu nevede ke zbavení odpovědnosti insolvenčního správce, mohl by ale rozšířit případný okruh osob odpovědných za náhradu škody ostatním poškozeným účastníkům. V případech, kdy by přicházela vedle insolvenčního správce v úvahu také odpovědnost věřitelských orgánů, o níž bylo již zmíněno výše, nastupuje solidární odpovědnost obou.

Odpovědnost správce v podstatě přejímá úpravu německou v ust. § 60 – 62 InsO, včetně zvláštní skutkové podstaty třetího odstavce § 37 InsZ. Německá úprava však na rozdíl od té české vychází z odpovědnosti za zavinění, a to jak za úmysl, tak i za nedbalost. Zaviněné jednání musí přitom nabýt intenzity porušující péči řádného a svědomitého insolvenčního správce, jak ji vyjadřuje věta druhá prvního odstavce

⁷⁴ § 39 odst. 1 věta druhá InsZ, § 227 InsZ, § 286 odst. 2 InsZ, § 288 odst. 2 InsZ, § 290 odst. 2 InsZ; InsO obdobné právní úkony se souhlasem věřitelských orgánů upravuje v § 160 – 163 InsO

v ustanovení § 60 InsO.⁷⁵ Péči řádného a svědomitého správce lze nejspíše přirovnat k požadavku odborné péče dle § 36 odst. 1 věta první před středníkem InsZ.

Pro případ uplatňování náhrady škody více poškozenými účastníky (solidární věřitelský vztah), nepřipouští německá úprava vymáhání pohledávek v insolvenčním řízení jednotlivcem, nýbrž vždy insolvenčním správcem. V tomto případě, kdy nárok směřuje proti správci samotnému, zastupuje poškozené účastníky vůči správci nově jmenovaný, podle české terminologie oddělený insolvenční správce.

Zvláštní odpovědnost za škodu přisuzuje německé insolvenční právo správci v § 61 InsO vůči věřitelům za majetkovou podstatou. Předpokládá-li zákon, že po rozhodnutí o úpadku jsou všechny transakce dlužníka pod dohledem insolvenčního správce, musí správce alespoň důvodně předpokládat, že majetek dlužníka bude stačit k plnému pokrytí pohledávek za majetkovou podstatou. Pokud správce tuto povinnost nedodrží, odpovídá věřitelům těchto pohledávek za jejich úplné splnění.

3.5 Likvidátor dlužníka

Osoba likvidátora dlužníka nastupuje do konkurzního řízení v tom případě, kdy dlužník vstupuje do procesu likvidace upravený § 70 a následující ObchZ. Likvidace společnosti je bez výjimky spojena se zrušením společnosti podle § 70 odst. 2 ObchZ. Obchodní zákoník požaduje zrušení společnosti v případě, jenž vychází z § 68 odst. 3 písm. f) ObchZ. Jedná se však o případy, kdy byl konkurz již zrušen, a to jednak při běžném skončení konkurzního řízení splněním rozvrhového usnesení nebo z důvodu nepostačujícího majetku dlužníka. V obou dvou případech se jedná o skončení celého konkurzního řízení. V tomto odstavci budeme ovšem hovořit o účasti likvidátora na probíhajícím konkurzním řízení, tedy o časovém okamžik mnohem dříve než-li dochází k ukončení řízení.

Jak dále vyplývá z obchodního zákoníku, likvidátora jmenuje po vstupu společnosti do likvidace statutární orgán společnosti. Jeho jmenováním přechází na likvidátora jednatelské oprávnění statutárního orgánu. Ostatní oprávnění likvidátora za účelem provedení likvidace společnosti upravuje § 72 ObchZ. Druhý odstavec § 70 InsZ mění oprávnění likvidátora podle § 70 a násl. ObchZ. Stane se tak k okamžiku

⁷⁵ Pro splnění podmínky péče řádného a svědomitého hospodáře se vyžadují znalosti a zkušenosti průměrného insolvenčního správce.

podání insolvenčního návrhu dlužníkem nebo v případě podání návrhu věřitelem, až k okamžiku rozhodnutí soudu o úpadku.

V případě likvidace společnosti přichází z možných způsobů řešení úpadku v úvahu vzhledem ke znění § 115, § 316 odst. 3 a § 389 InsZ pouze konkurz.⁷⁶

Zákon neupravuje obecně odpovědnost likvidátora za porušení povinností v insolvenčním řízení. Jak bylo již výše zmíněno, týká se likvidátora odpovědnost za náhradu škody podle § 99 způsobenou porušením povinnosti podat řádně a bez zbytečného odkladu insolvenční návrh. Nemá-li insolvenční právo vlastní zvláštní právní úpravu, musíme vycházet z postavení likvidátora jako společníka sui generis a pak uplatňujeme úpravu absolutních obchodů o závazkových vztazích mezi společníky a společnostmi podle § 261 odst. 3 písm.a) ObchZ. Připustíme-li, že likvidátor nastupuje v případě vstupu společnosti do likvidace do pozice statutárního orgánu, pak by odpovídal tímž způsobem jako členové statutárního orgánu dle § 71 odst. 5 ObchZ. Odpovědnost členů statutárních orgánů kapitálových společností je upravena jako objektivní bez možnosti omezení či liberace. Tento režim by nastupoval per analogiam i v případě likvidátora. Je nepochybné, že v případě osoby likvidátora hovoříme o soukromé osobě s určitým specifickým postavením a úkoly vymezenými obchodním zákoníkem. Evropský soud pro lidská práva ve svých rozhodnutích⁷⁷ konstatoval, že stát na likvidátora jakožto soukromou osobu přenáší své povinnosti. Likvidátor má zajišťovat „spravedlivou rovnováhu mezi požadavky obecného zájmu a ochranou soukromých zájmů jednotlivce. Stát proto podle názoru ESLP nese odpovědnost za jednání a opomenutí likvidátora.“⁷⁸ K podobné otázce Ústavní soud ČR dosud nevyjadřoval.

Úprava insolvenčního zákona pro postavení likvidátora platí podle čtvrtého odstavce § 70 InsZ také pro osoby v podobném postavení. Jedná se především o

⁷⁶ KOTOUČOVÁ, Jiřina , et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 165

⁷⁷ Rada Evropy. Evropský soud pro lidská práva. Rozsudky Evropského soudu pro lidská práva, *Costello-Roberts proti Spojenému království, rozsudek ze dne 25. 3. 1993, stížnost č. 13134/87, Series A č. 247-C, s. 58; Kotov proti Ruské federaci, rozsudek ze dne 14. 1. 2010, stížnost č.54522/00*

⁷⁸ Rada Evropy. Evropský soud pro lidská práva. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, *Syčev proti Ukrajině, ze dne 11. 10. 2005, stížnost č. 4773/02*

nuceného správce v případě úpadku banky (§ 27 a násl. zákona č. 21/1992 Sb, o bankách) či správce podniku při výkonu rozhodnutí (§ 338i o.s.ř.).

3.6 Státní zastupitelství

Úloha státního zastupitelství v konkurzním řízení se nijak nevymyká úkolům, které tento státní orgán plní v občanském soudním řízení. Státní zastupitelství tedy obecně řečeno především zastupuje veřejný zájem. Procesním subjektem se stává okamžikem vstupu do insolvenčního řízení nebo incidenčního sporu. Státní zastupitelství může do probíhajícího řízení vstoupit a činit v něm úkony bez ohledu na to, zda se státního zastupitelství takové řízení přímo dotýká.⁷⁹ Procesním subjektem tedy není automaticky, ale zákon vyžaduje k jeho účasti na řízení určitý procesní úkon (např. podání žaloby v incidenčním sporu). Ustanovení § 35 odst. 1 písm. k) o.s.ř. umožňuje vstoupit státnímu zastupitelství do řízení jen ve zcela jasně stanovených případech, kdy „se řeší dlužníkův úpadek nebo hrozící úpadek, v případě incidenčního řízení a moratoria.“

Insolvenční věřitel, popřípadě též insolvenční správce a dlužník mohou podat podnět ke vstupu státního zastupitelství do řízení. Toto oprávnění se odvozuje obecně z čl. 18 Listiny základních práv a svobod, neboť konkrétní úpravu podnětu zákonná úprava neobsahuje.

Státní zastupitelství, je-li procesním subjektem, smí podat odvolání proti rozhodnutí insolvenčního soudu, a to samozřejmě i ve prospěch věřitele, je-li to v obecném zájmu. Pravomoc podat odvolání se vztahuje k celému insolvenčnímu řízení, ale i k jednotlivým „vnořeným“⁸⁰ řízením. Toto právo je podmíněno stejným právem pro všechny účastníky řízení. Vystupuje tedy jen v tak zásadních případech, kdy je odvolací právo přiznáno každému z účastníků (§ 69 InsZ)

Státní zastupitelství může podat insolvenčnímu soudu žalobu o neplatnost právních úkonů proti insolvenčnímu správci, jejímž předmětem bude neplatnost právního úkonu týkajícího se majetku nebo závazků dlužníka (§ 231 odst. 2 InsZ)

⁷⁹ Česko. Nejvyšší soud ČR. Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 25 Odo 44/2004 [ze dne 28.června 2006]

⁸⁰ KOTOUČOVÁ, Jiřina, et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 163

Státní zastupitelství je oprávněno podávat návrhy. Ty se mohou týkat odvolání insolvenčního správce z důvodu, žež nemá původ v porušení povinnosti insolvenčního správce (§31 odst. 1 InsZ), zproštění jeho funkce (§32 odst. 1 InsZ) či podání návrhu soudu ke jmenování odděleného nebo zvláštního správce. Ve vztahu k věřitelům má oprávnění podat návrh na odvolání věřitelského výboru. Dále má oprávnění podávat návrhy směřující ke zrušení konkurzu.

Odpovědnost státního zastupitelství za případný vadný postup v řízení a špatná rozhodnutí je stejný jako odpovědnost soudu. Státní zastupitelství je státním orgánem a vztahuje se na něj tedy působnost zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci.

3.7 Odborová organizace

Odborová organizace není ve výčtu procesních subjektů podle § 9 insolvenčního zákona. Jde spíše o procesní subjekt ad hoc. Není ani procesním subjektem, ani účastníkem řízení, pokud není úpadcem samotným nebo neuplatňuje vlastní pohledávky vůči úpadci.

Odborová organizace figuruje v insolvenčním řízení i incidenčních sporech především v roli zástupce zaměstnanců a jako taková zastupuje zaměstnance úpadce při uplatňování jejich pracovněprávních pohledávek. Je to jen jedna z možností zastupování, kterou může věřitel v insolvenčním řízení využít.⁸¹ Odborová organizace přitom může v konkurzním řízení zastupovat kteréhokoliv zaměstnance, byť by se nejednalo o jejího člena. Odborová organizace je oprávněna při zastupování zaměstnanců účastnit se schůze věřitelů stejně jako jednání věřitelského výboru resp. prozatímního věřitelského výboru, kde má hlas poradní. V případě existence většího počtu odborových organizací u jednoho zaměstnavatele v úpadku, zastupuje zájmy zaměstnanců ta největší.

⁸¹ Věřitel může být zastoupen na základě zákona (př. zákonný zástupce), plné moci (§ 24n. o.s.ř.) nebo rozhodnutí soudu (§ 29n. o.s.ř.; opatrovník)

4. Prostředky ochrany věřitele v konkurzním řízení

V této kapitole se chci věnovat jednotlivým institutům ochrany věřitele v tom sledu, jak chronologicky nastupují při řádném průběhu konkurzního řízení. Některé byly již vysvětleny v souvislosti s jednotlivými subjekty řízení. V takovém případě učiním na příslušném místě jen zmínku s odkazem na příslušnou kapitolu.

4.1 Podání insolvenčního návrhu a jeho účinky

Ačkoliv insolvenční soud jedná v civilním řízení z úřední povinnosti, vyžaduje se k samotnému zahájení činnosti insolvenčního soudu vždy iniciativa navrhovatele v podobě insolvenčního návrhu v souladu s § 97 InsZ. Oprávněnými osobami k podání návrhu jsou dlužník i kterýkoliv z věřitelů. Právo věřitele podat návrh na zahájení insolvenčního řízení je tedy hlavním hmotně – a procesněprávním oprávněním a zásadní podmínkou pro vznik celého řetězce dalších práv a povinností v insolvenčním řízení vznikajících. Insolvenční řízení se zahajuje usnesením soudu vydaným nejpozději dvě hodiny poté, kdy písemný insolvenční návrh dojde věcně příslušnému soudu.

Co německá úprava stanoví o výlučnosti písemné formy návrhu výslovně v § 13 odst. 1 InsO, lze z české úpravy dovodit z ustanovení druhého odstavce § 97 InsZ, který pro návrh vyžaduje úředně ověřený podpis navrhovatele nebo zaručený elektronický podpis. Zároveň vylučuje jakoukoliv jinou formu nebo podání návrhu bez ověřeného podpisu či zaručeného elektronického podpisu, například tedy faxem, telefonem či elektronickou poštou.

Obecné náležitosti návrhu stanoví především § 42 odst. 4 o.s.ř. a konkrétně pak § 103 InsZ. Pokud některá ze zákonných náležitostí podle těchto ustanovení chybí, je to důvodem pro odmítnutí návrhu soudem do 7 dnů od podání návrhu. (§128 InsZ). Věřitel musí na rozdíl od dlužníka zejména prokázat existenci splatných pohledávek za dlužníkem vzhledem k ustanovení § 105 InsZ a prokázat svůj právní vztah a oprávnění k této pohledávce. Spolu s návrhem musí být současně přihlášeny pohledávky, jinak soud celý návrh odmítne podle § 128 odst. 2 InsZ⁸². Teprve přihláškou věřitel uplatňuje pohledávku. Navrhovatel může vzít návrh zpět kdykoliv až do rozhodnutí soudu o

⁸² Česko. Vrchní soud v Praze. Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp.zn. KSUL 43 INS 384/2008, 1 VSPH 7/2008-A (R 12/2009) [ze dne 31.3.2008]

úpadku nebo jiného rozhodnutí (§129 InsZ). Znovu může podat návrh pro tutéž pohledávku až po lhůtě šesti měsíců. Pokud má věřitel více pohledávek za dlužníkem, může tedy neustálým podáváním insolvenčních návrhů k jednotlivým pohledávkám vyvíjet nátlak na dlužníky, který může až hraničit s šikanózním výkonem tohoto práva.

Navrhovatel musí k podání návrhu použít předepsaný formulář⁸³. V případě, kdy by návrh nebyl podán na příslušném formuláři, byl vadný nebo bez zákonných náležitostí⁸⁴, soud nemá vůči navrhovateli poučovací povinnost k odstranění vad návrhu a návrh odmítne. Věřitel může po opravě vad návrh samozřejmě podat zpět ovšem bez nároku na vrácení soudního poplatku. Pohledávka musí být řádně osvědčena listinami. Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí č. 64/2006 Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vysvětlil, že za typový důvod zamítnutí návrhu může být považováno jiné než listinné dokazování. Provádění jiných, byť věcně správných, důkazních prostředků (např. znalecké posudky, výslechy svědků, ohledání apod.) by vedlo k tomu, že insolvenční soud by nahrazoval sporné řízení⁸⁵. Vadný návrh s těchto předchozích důvodů soud proto zcela odmítne bez věcného projednání podle § 128 InsZ. Proti odmítnutí přísluší navrhovateli právo podat odvolání. I přes odmítnutí návrhu, které soud provede ve velmi krátké lhůtě, bude řízení obvykle fakticky zahájeno a následně odmítnuto. Nastanou tedy, byť na krátkou dobu všechny následky insolvenčního řízení a jejímu navrhovateli hrozí vznik odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu v důsledku zahájení insolvenčního řízení (§147 InsZ).⁸⁶ Navrhovatel může vzít návrh zpět kdykoliv až do rozhodnutí soudu o úpadku nebo jiného rozhodnutí (§129 InsZ). Insolvenční zákon oproti německé úpravě pro případ zpětvzetí stanoví lhůtu šesti měsíců, po jejímž uplynutí může věřitel znovu podat návrh pro tutéž pohledávku. Také toto opatření má zabránit opětovnému šikanování dlužníka a zahlcování insolvenčních soudů bezdůvodnými či opětovně vadnými návrhy. Případná povinnost poskytovat poučení a lhůta k opravě vad podání by mohla vést k závažné újmě na straně dlužníka.

Německý Insolvenční řád umožňuje soudu v případě existence vad v návrhu nebo například nedostatečného prokázání věrohodnosti tvrzených skutečností uložit dodatečnou lhůtu k odstranění nedostatků návrhu. Až poté může soudu návrh

⁸³ § 13 odst. 3 InsO, § 103 InsZ

⁸⁴ § 42 odst. 4 OSŘ, § 103 InsZ

⁸⁵ Česko. Nejvyšší soud ČR. Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp.zn. 29 Cdo 3367/2008 [ze dne 31.3. 2010]

⁸⁶ PACHL, Lukáš. Průvodce věřitele insolvenčním řízením. *Právní fórum*. 2008, č.1, s. 2-17, str. 5

odmítnout. Německé právo je tedy vůči navrhovateli v tomto směru poněkud benevolentnější.

Německá úprava ovšem k podání návrhu vyžaduje prokázání právního zájmu na zahájení řízení věrohodným důvodem k podání návrhu. Částečně tím požaduje totéž co § 103 InsZ, znemožňuje ale také soudu přijmout návrh, pokud by bylo patrné, že věřitel mohl svou pohledávku uplatnit jednodušším, účelnějším a efektivnějším způsobem nebo účelu insolvenčního řízení již bylo dosaženo dříve.⁸⁷ Odmítány jsou také ty návrhy, kde věřitel ve skutečnosti nemá zájem na uspokojení v insolvenčním řízení, ale návrh podává např. proto, aby obešel zákonné a smluvní důvody ukončení nájemní smlouvy. Věřitel musí svůj právní zájem, existenci pohledávky a důvodu úpadku hodnověrně prokázat. Hodnověrným prokázáním se zde v souvislosti § 294 odst. 1 ZPO rozumí prokázání skutečnosti s jistotou hraničící pravděpodobností. Jedná se tedy o nižší úroveň dokazování. K hodnověrnému prokázání postačují nejen běžné listinné důkazní prostředky, ale i místopřísežné prohlášení. Tato povinnost přísluší pouze věřiteli, dlužník vážnost svého návrhu prokazovat nemusí. Jak již bylo řečeno, nelze se tak ani v české, ani v německém právu zcela vyhnout případům podání dlužnických návrhů, jejichž hlavním účelem není zahájení insolvenčního řízení, ale např. zabránit v provedení exekuce nebo výkonu rozhodnutí na majetek dlužníka. Soud nemá v této fázi příležitost provádět jakékoliv dokazování, když je podle českého práva vázán několikahodinovou lhůtou k vydání oznámení o zahájení insolvenčního řízení. Německá právní úprava v InsO takové lhůty nestanoví, avšak i zde se hovoří o tzv. Eilverfahren („spěšné řízení“).

V souvislosti s podáním návrhu se často diskutuje o problematice tzv. insolvenční šikany. Jde o případy zneužití ochrany práv věřitelů podáváním neodůvodněných insolvenčních návrhů na dlužníky v rozporu s dobrými mravy. Tyto případy nejsou v Česku ničím výjimečným a podstatně se dotýkají zejména větších a mediálně známých firem.⁸⁸ Vzhledem ke krátkým lhůtám pro zahájení insolvenčního řízení insolvenčním soudem po podání návrhu je ze strany soudu v praxi nemožné v této

⁸⁷ Spolková republika Německo. Spolkový soudní dvůr. Rozsudek Spolkového soudního dvora sp. zn. BGH, KTS 1994, 386; Braun/Kind, InsO § 14, Rn 8

⁸⁸ Např. Strabag, a.s.; Templářské sklepy Čejkovice; Central Group, a.s.; RI Okna. Jen vloni přitom bylo takových neoprávněných insolvenčních návrhů zaznamenáno na 5 tisíc. (viz. <http://www.prkpartners.cz/dokument.php?jazyk=CZ&dokument=1714; 09.11.2010>)

fázi posoudit zda je návrh neodůvodněný či dokonce zlovolný. Důsledky, které jsou s podáním návrhu pro dlužníka spojeny, mohou vést k výraznému poškození hospodářských zájmů dlužníka a poškození jeho jména a pověsti v očích obchodních partnerů či úvěrových institucí. Navrhovatelé také často kalkulují, byť někdy chybně, s tím, že ohrozí podpis důležitých smluv či znemožní soupeři účast na výběrovém řízení na veřejné zakázky. Dlužníkovi se zejména omezuje možnost disponovat s jeho majetkem. Informace o dlužníkově insolvenční se v podstatě v řádu hodin objeví v insolvenčním rejstříku a později i v obchodním rejstříku. Tyto účinky mají jistě své opodstatnění a jsou žádoucí. Mohou být ale obratem také zneužity. Insolvenční návrh se pak stává předmětem vydírání dlužníků. Věřitel jednoduše obejde klasické uplatnění pohledávky cestou soudní žaloby výhrůžkou insolvenčním návrhem nebo i realizací návrhu. Dlužník se ve snaze předejít poškození svých zájmů raději podvolí návrhům věřitele a spornou pohledávku uhradí. Takové jednání, kdy věřitel podává insolvenční návrh, přestože nemá v úmyslu tímto způsobem primárně uspokojit své pohledávky a mohl by uplatnit jiné způsoby uspokojení nebo je věřiteli dokonce známo, že podmínky pro prohlášení úpadku nejsou u dlužníka splněny, a přesto návrh podá, lze prohlásit za insolvenční šikanu. Návrh je sice záhy zamítnut a řízení tím pádem zastaveno, přesto může dojít ke škodám na dlužníkových obchodních zájmech a pověsti.

Současný InsZ obsahuje některé nástroje, které by měly těmto šikanózním návrhům zabránit. Z obecného hlediska je třeba cítit jakousi „presumpci“, že dlužník není v úpadku, dokud soud nevydá rozhodnutí o úpadku. Insolvenční zákon pamatuje na odpovědnost za vadný či neopodstatněný insolvenční návrh, pokud bylo řízení soudem zastaveno nebo byl návrh odmítnut respektive v některých případech i zamítnut (§147 odst. 2 InsZ) vinou navrhovatele. Dlužník však může náhradu škody uplatnit až po skončení řízení a vzhledem k délce trvání civilního procesu u českých soudů se může náhrady škody domoci až v řádu měsíců či let po skončení insolvenčního řízení. Za tento nárok pak ručí statutární orgány navrhovatele. Přestože odpovědnost za škodu má v sobě určitý prvek prevence, zákon zatím skutečné preventivní nástroje i vzhledem k dosavadní praxi nenabízí. Odpovědnost za škodu má i řadu problémů: jednak lze v některých případech jen těžko prokazovat výši způsobené škody či újmy, jednak je možné setkat se i zde s tzv. „bílými koňmi“, tedy nastrčenými navrhovateli, kteří ovšem nedisponují žádným majetkem. Soud může dále na základě § 108 InsZ požadovat po

navrhovatelé zálohu nákladů do 50.000,- Kč. Tuto možnost soudy využívají paušálně v maximální možné výši.⁸⁹ V případě nezaplacení soud zastaví řízení nebo vymáhá uhrazení zálohy. Pouhé vymáhání zálohy může přitom znamenat pro navrhovatele překážku při podání návrhu.

V souvislosti s připravovanou novelizací insolvenčního zákona se hovoří de lege ferenda o možnosti zavedení některých nástrojů, které by podávání šikanózních návrhů přinejmenším ztížily. Hovořilo se zejména o povinnosti navrhovatele skládat jistoty na náhradu škody, která už dnes je běžná u předběžných opatření podle § 100 InsZ nebo možnost rozhodnout, že se na dlužníka nepoužijí ustanovení omezující právo nakládat s majetkem v případě zjevně neopodstatněného návrhu. V úvahu přichází také správní sankce za podání neopodstatněného návrhu. Vládní návrh novely insolvenčního zákona, který reagoval na zrušení některých pasáží zákona Ústavním soudem ČR v uplynulých měsících žádný z těchto nástrojů k zabránění šikanózních insolvenčních návrhů dlužníků a věřitelů neobsahuje.⁹⁰

K ochraně práv věřitelů slouží ustanovení o odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu nepodaným návrhem na základě § 99 InsZ. Na toto ustanovení navazuje následující § 100 InsZ o předběžném opatření. Tím může soud na návrh věřitele uložit povinnému složit přiměřenou část náhrady škody do soudní úschovy již v průběhu insolvenčního řízení.

Ostatní věřitelé, kteří podají insolvenční návrh na téhož dlužníka ze zákona přistupují k již zahájenému insolvenčnímu řízení a taková osoba se považuje za dalšího insolvenčního navrhovatele. (§ 107 InsZ). Jde v podstatě o zvláštní úpravu přistoupení k řízení podle o.s.ř. s výjimkami vyplývajícími z tohoto řízení. Přistupující věřitel musí akceptovat stav řízení v době přistoupení s výjimkou ve třetím odstavci, kdy věřitel přistoupil do řízení s vydaným nepravomocným rozhodnutím o insolvenčním návrhu. Tehdy může věřitel podat proti tomuto rozhodnutí opravný prostředek.

⁸⁹ JUŘENA, Jakub Šikanózní insolvenční návrh: In *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2010. s. 1-6. Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/zneuziti/Jurena_Jakub__1637_.pdf>. ISSN 978-80-210-5151-5., str. 4

⁹⁰ Poslanecká sněmovna Parlamentu české republiky. Sněmovní tisk Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR č. 233/0; dostupná z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=233&CT1=0>, 03.02.2011

S oznámením o zahájení insolvenčního řízení se pojí i jisté účinky pro práva věřitelů podle výčtu prvního odstavce a další účinky vyplývající z mnoha ustanovení v odstavci druhém §109 InsZ. Můžeme zmínit např. zákonné omezení nakládání s majetkovou podstatou (§111 InsZ), vydání předběžného opatření (§ 113 InsZ), ustanovení předběžného správce (§112 InsZ). Smyslem těchto zákonných omezení a předběžných opatření je dohled nad majetkovou podstatou a zamezení nakládání s ní, které by mělo za důsledek ztížení realizace majetkové podstaty, zkrácení věřitelů či zmenšení její hodnoty. Dle soudní praxe by měla být omezující předběžná opatření a poté ustanovení předběžného správce ukládána až po vyčerpání možností zákonných omezení § 111 InsZ nebo jeví-li se toto omezení pro účely zajištění majetkové podstaty nedostatečné.⁹¹ Spolu s ustanovením insolvenčního správce může soud nařídit dlužníkovi předběžným opatřením omezení v nakládání s věcmi nebo právy v majetkové podstatě nebo nakládání jen se souhlasem předběžného správce. Není-li vydáno předběžné opatření, může i po zahájení předběžného opatření dlužník disponovat svým majetkem s několika výjimkami.⁹²

Německá úprava stanoví insolvenčnímu soudu obecnou povinnost, přijmout „všechna opatření, která jsou potřebná k zamezení pro věřitele nevýhodných změn v majetkové situaci dlužníka do vydání rozhodnutí o insolvenčním návrhu.“ (§ 21 odst. 1 InsZ). Úpadce má obecnou zákonnou povinnost poskytnout soudu, správci a věřitelským orgánům veškeré informace a součinnost, včetně těch informací, které by mohly vést k jeho trestnímu stíhání. Takové skutečnosti ovšem nemohou být bez jeho souhlasu použity v trestním řízení.

Výčet opatření v § 21 InsO je v podstatě obdobný § 109 InsZ. Za povšimnutí stojí, že české právo spojuje tyto účinky ex lege se zahájením insolvenčního řízení, avšak německé právo požaduje k účinnosti těchto předběžných opatření rozhodnutí insolvenčního soudu, který může vydat při zahájení insolvenčního řízení i kdykoliv později. Rozhodnutím soudu může mimo jiné i zastavit nebo přerušit výkon rozhodnutí.⁹³ (§21 odst. 2 bod 3 InsO, viz § 109 odst. 1 písm. c InsZ). V případě

⁹¹ Česko. Vrchní soud v Praze. Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. MSPH 94 INS 3504/2008, 2 VSPH 87/2009-A [ze dne 12.3. 2009].

⁹² Předně již zmíněné předběžné opatření a dále omezení dispozičních oprávnění v § 229 InsZ či reorganizačním plánu

⁹³ Výjimkou je výkon rozhodnutí nebo exekuce nemovitostí.

porušení těchto omezení, jsou případné právní úkony relativně neúčinné. Soud může navíc např. předběžným opatřením nařídít zadržení pošty dlužníka a doručování výlučně insolvenčnímu správci, který je oprávněn poštu otevírat (tzv. poštovní uzávěra).

Soud může dále nařídít také blokaci bankovních účtů dlužníka či zapečetění prostor dlužníka. Spíše kuriózně v našich končinách vyhlíží opatření o dlužnické vazbě (§ 21 odst. 3 InsO). Při nařízení dlužnické vazby se tedy postupuje důrazně v souladu se zásadou subsidiarity. Musí mu předcházet předvolání (popřípadě předvedení) a vyslechnutí dlužníka soudem. V případě právnických osob se dlužnická vazba týká členů statutárního orgánu. Dlužnickou vazbu nařizuje Amtsgericht⁹⁴ v místě bydliště respektive sídla dlužníka podle § 899 n. ZPO. V praxi se ustanovení o dlužnické vazbě vykládá restriktivně vzhledem k podstatnému zásahu do základních práv a svobod a ukládá se vcelku výjimečně v případech, které hraničí se skutkovou podstatou poškozování věřitele. Dlužnická vazba má tak např. zamezit zastírání účetnictví či odstraňování majetku z insolvenční podstaty. Výslovně ji umožňuje zákon uložit podle § 98 InsO v případě, kdy dlužník odmítne součinnost s insolvenčním správcem, odmítne podat požadované informace, hrozí-li jeho útěk (útěková vazba) nebo se skrývá popř. jeho jednání po zahájení insolvenčního řízení ohrožuje majetkovou podstatu (předstižná vazba).

Jiným z nástrojů ochrany věřitelů je institut předběžného správce (§ 27 InsZ) podle § 112 InsZ. Soud jej může ustanovit jak na návrh věřitele, tak z úřední povinnosti například při vyhlášení moratoria či je-li nutné předběžně zjistit a zajistit majetkovou podstatu. Požádá-li o ustanovení předběžného správce věřitel, musí doložit konkrétní poznatky o věcech či plnění, u nichž hrozí, že budou z majetkové podstaty vyvedeny a že tato obava je skutečně reálná.⁹⁵ Vždy má soud povinnost jej jmenovat, pokud vydá předběžné opatření, kterým omezuje dlužníkovu oprávnění nakládat s majetkovou podstatou nad míru stanovenou zákonem v § 111 InsZ. Například zcela zamezí každému nakládání s majetkovou podstatou i v rámci „zanedbatelného zmenšení“ majetku. Úkolem předběžného správce je provést zjištění dlužníkovy majetku, jeho zajištění a přezkoumání účetnictví dlužníka. K tomu účelu by dle mého názoru měl mít

⁹⁴ V soustavě německého soudnictví nejnížší soudní instance odpovídající českým okresním soudům.

⁹⁵ Česko. Vrchní soud v Olomouci. Rozsudek vrchního soudu v Olomouci sp. zn. KSBR 24 5086/2008, 2 VSOL 142/2009-A-31

oprávnění spravovat majetek dlužníka a disponovat s ním alespoň v rozsahu zákonného omezení a omezení předběžným opatřením.

Německá právní úprava pro tento účel hovoří o přechodu dispozičních práv dlužníka a předběžnému správci výslovně stanoví oprávnění a povinnost:

1. zabezpečit a udržovat majetek dlužníka
2. pokračovat v provozu podniku dlužníka do rozhodnutí o úpadku, tak aby nedošlo ke snížení hodnoty podniku
3. zjistit zda majetek dlužníka pokryje alespoň náklady řízení

Veškerá oprávnění předběžného správce, udělená například rozhodnutím soudu, jsou ovšem poměřována účelem zabezpečit správu majetku úpadce do rozhodnutí o úpadku.

Podle německého insolvenčního řádu přebírá po prohlášení úpadku insolvenční správce majetek dlužníka do své držby a správy. Dlužník je povinen majetek vydat. Usnesení soudu o prohlášení úpadku je pro vydání majetku dlužníka do správy insolvenčního správce exekucním titulem pro případ, kdy dlužník odmítne majetek vydat. Věci a nemovitosti spadající do majetkové podstaty mohou být úředně zapečetěny. Česká úprava nestanoví přímo povinnost správce převzít majetek dlužníka do své správy. Nepřímo se ukládá povinnost insolvenčního správce zajistit majetek dlužníka podle § 112 odst. 3 InsZ a po prohlášení konkurzu podle § 246 odst. 1 InsZ „přechází na insolvenčního správce oprávnění nakládat s majetkovou podstatou, jakož i výkon práv a plnění povinností, které přísluší dlužníku v souvislosti s majetkovou podstatou.“⁹⁶ Možností jak dosáhnout vydání majetku do rukou insolvenčního správce je předběžné opatření popř. nepřímo uložení pořádkové pokuty podle ust. § 53 o.s.ř.⁹⁷

Jak bylo řečeno, zákon spojuje se zahájením insolvenčního řízení účinky podle § 111 odst. 1 InsZ. Tyto účinky trvají až do pravomocného skončení insolvenčního řízení nebo schválení reorganizačního plánu. Dlužník je povinen se od zahájení insolvenčního řízení zdržet nakládání s majetkovou podstatou i majetkem, který do ní může náležet

⁹⁶ Sjednocující Stanovisko Nejvyššího soudu ČR Rc 52/98 resp. rozsudek Krajského soudu v Brně, sp. zn. 24 K 15/2004 přiznávají po prohlášení konkurzu insolvenčnímu správci veškerá práva spojená s vlastnictvím bankovního účtu resp. akcionářská práva spojená s vlastnictvím akcií. Metodou logického výkladu bychom mohli dojít k zobecnění o přechodu všech práv u veškerého majetku, tedy i práva držby.

⁹⁷ HART, Jan. České a německé konkurzní právo ve vzájemném srovnání. *Právní rozhledy*. 1999, 7, s. 407 - 409. ISSN 1210-6410, str. 408

nad míru podstatných změn na skladbě, určení a využití nebo pokud by došlo k jeho nezanedbatelnému zmenšení. Soud může rozhodnout odlišně v tom smyslu, že omezení neuloží. Nemůže však podmínky zpřísnit nad míru danou zákonem. Nemůže dlužníka omezit v běžném plnění úkolů nutných k provozu podniku, plnění vyživovací povinnosti apod. Zákon pojí s porušením zákonných omezení § 111 InsZ v třetím odstavci neúčinnost takových právních úkonů.

Toto ustanovení je přesto poměrně značným zásahem do práv dlužníka. Jeho účinky se pojí ex lege již se zahájením insolvenčního řízení, nerozhodne-li soud jinak. Případný návrh, a velmi často může být i spekulativního charakteru, může velmi závažně poškodit dlužníka a být také závažným důsledkem šikany ze strany věřitelů. Možným řešením připadajícím v úvahu by byla povinnost soudu rozhodnout o omezení dispozičních práv dlužníka již vyhláškou o zahájení insolvenčního řízení. Ani tento způsob ale není zcela bez problémů. Soud při zahájení nemá možnost zkoumat odůvodněnost insolvenčního návrhu, neboť je vázán krátkými lhůtami k zahájení řízení po podání insolvenčního návrhu. Nicméně německé insolvenční právo právě tyto účinky nespojuje se zahájením insolvenčního řízení ex lege, ale svěřuje je podle § 21 InsO do rozhodovací pravomoci soudu. Soud může předběžná opatření nařídit teprve v případě, kdy si je jist, že návrh na zahájení insolvenčního řízení je přípustný, má tedy všechny náležitosti návrhu a majetek dlužníka postačí alespoň k pokrytí nákladů řízení. V mezidobí do vydání rozhodnutí o omezení dispozic s majetkem nebo přerušení exekuce může být úkony dlužníka nebo jiných osob omezena šance k uspokojení věřitelů s majetku dlužníka. Alespoň zákonné omezení dispozice s majetkem již okamžikem zahájení insolvenčního řízení je tedy rozumné. Opatření, která musí insolvenční soud učinit, vyjmenovává v druhém odstavci § 21 InsO demonstrativně. O nich byla učiněna zmínka výše.

Spolu s ustanovením insolvenčního správce může soud nařídit dlužníkovi předběžným opatřením omezení v nakládání s věcmi nebo právy v majetkové podstatě nebo nakládání jen s předchozím souhlasem insolvenčního správce (§ 113 InsZ) Předběžný správce tedy dohlíží na plnění uložených předběžných opatření nebo je sám provádí. Předběžné opatření lze uložit mimo jiné na návrh věřitele nebo bez návrhu z moci úřední. Věřitel ale nemá proti takovému opatření, které je v zásadě určeno k jeho

ochraně, možnost podat opravný prostředek, je-li vydáno bez návrhu. Podává-li návrh věřitel, může podat odvolání proti zamítavému rozhodnutí.

Přestože je dlužník omezen v nakládání s majetkovou podstatou zákonným omezením, respektive předběžným opatřením a dohledem předběžného správce, může fakticky dojít k porušení těchto omezení. Insolvenční zákon proto v případě vydání předběžného opatření požaduje, aby veškeré závazky vůči dlužníkovi byly uhrazovány výhradně předběžnému správci. V opačném případě poddlužníkovi hrozí, že úhrada jeho dluhu se nedostane do majetkové podstaty a povinný nebude svého závazku zproštěn. Výjimkou je ochrana dobré víry v neexistenci předběžného opatření. Ustanovení § 114 InsZ tedy chrání zájmy věřitele a dbá o průhlednost správy dlužnickových pohledávek. Tato úprava zároveň vylučuje úpravu ObčZ o zánik závazku splněním dluhu (§559 ObčZ).

Nedostatečně je dle mého názoru upraveno oznámení o nařízení předběžného opatření. Ačkoliv ustanovení § 114 InsZ požaduje po povinné osobě uhrazovat závazky vůči dlužníku do rukou předběžného správce, nemá povinný vždy příležitost se o tomto rozhodnutí soudu dozvědět. Rozhodnutí soudu je vždy zveřejňováno prostřednictvím insolvenčního rejstříku v elektronické podobě a dále z požadavku zákona ve všech veřejných registrech osvědčujících vlastnictví (např. katastr nemovitostí, Rejstřík zástav, letecký rejstřík, apod.). Rozhodnutí se také zasílá dlužníku, předběžnému správci a navrhovateli předběžného opatření.

Soud by měl rovněž „vyrozumět známé věřitele dlužníka se sídlem nebo bydlištěm v členském státu Evropské unie s výjimkou Dánska.⁹⁸ Tuto povinnost soudu nalezneme až na samém konci insolvenčního zákona v ust. § 430 InsZ. Tato povinnost vyplývá rovněž z nařízení Rady (ES) č. 1346/2000, o úpadkovém řízení Vztahuje se ovšem jen na insolvenční řízení s komunitárním prvkem. Význam obou ustanovení je v podstatě stejný, a to informovat o insolvenčním řízení především věřitele se sídlem / bydlištěm v jiném členském státě EU kromě Dánska. Česká úprava přece jen částečně rozšiřuje úpravu komunitární. Požaduje totiž po příslušném soudu informovat známé věřitele už v okamžiku zahájení insolvenčního řízení. Úprava čl. 40 nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 se vztahuje až k okamžiku prohlášení úpadku.

⁹⁸ Česko. Vrchní soud v Praze. Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp.zn. MSPH 77 INS 3733/2008, 2 VSPH 34/2009-P233-12 s odkazem na § 430 InsZ a čl. 40 Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000

Písemné vyrozumění musí být věřitelům zasláno současně s výzvou k přihlášení pohledávek. Co se rozumí termínem „známý věřitel“ vysvětluje důvodová zpráva zákona tak, že jde o okruh známých věřitelů, o nichž má soud možnost se dozvědět ze spisu, insolvenčního návrhu nebo příloh. Soud sám tedy neprovádí zjišťování žádné zjišťování ostatních věřitelů. Insolvenční soud by měl vydat výzvu věřitelům k přihlášení pohledávek podle § 110 odst. 2 InsZ. Soud si nechává na výběr, zda výzvu spojí s oznámením o zahájení řízení nebo ji vydá samostatně později. Zákon nestanoví povinnost osobní výzvy pro jednotlivé věřitele. Soud tedy povinnost splní např. uveřejněním v insolvenčním rejstříku nebo na úřední desce soudu. Z toho vyplývá, že nevyhledává-li povinný sám informace o svých věřitelích v informačních registrech, nemůže se dozvědět o věřitelově potenciálním úpadku. Německá úprava v ustanovení § 23 InsO mimo jiné počítá mezi osoby, jimž se rozhodnutí o předběžném opatření o zákazu dispozice s majetkem doručuje, také osoby se závazky vůči dlužníku. Alespoň dodatečně je zajištěno informování poddlužníků o zahájení insolvenčního řízení vůči věřiteli a tím i povinnost plnit nadále své závazky správci namísto věřitele

4.2 Fáze projednání insolvenčního návrhu a rozhodnutí o úpadku

Tato část řízení končí rozhodnutím soudu o úpadku dlužníka. V řízení, které tomuto rozhodnutí předchází, soud zjišťuje, zda jsou splněny všechny podmínky pro prohlášení úpadku dlužníka podle § 3 InsZ. Jak bylo již výše uvedeno, soud zejména požaduje osvědčení rozhodných skutečností v návrhu uvedených. Jde o „slabší formu“ dokazování rozhodných skutečností. Není nutné prokazovat pravdivost skutkového stavu, ale jen jeho pravděpodobnost či hodnověrnost.

V případě podání insolvenčního návrhu věřitelem soud zásadně nařizuje jednání ke zjištění sporných skutečností o tom, zda je dlužník v úpadku. Vyžaduje-li soud provedení dokazování před rozhodnutím o úpadku, vždy nařídí ústní jednání. Výjimečně může soud s ohledem na zásadu rychlosti a hospodárnosti insolvenčního řízení rozhodnout bez jednání ve zjednodušeném řízení, a to za předpokladu, že:

1. insolvenční soud návrhu plně vyhoví a proti návrhu nikdo zejména dlužník nic nenamítá, nebo

2. soud má za to, že může rozhodnout jen na základě předložených listinných důkazů, účastníci se vzdali práva na ústní jednání nebo souhlasí s rozhodnutím soudu o úpadku bez nařízení jednání

V případě, kdy insolvenční návrh podává dlužník, musí soud ústní jednání nařídit vždy. Přitom by měl vyslechnout dlužníka k okolnostem podání návrhu. Věřitel je o jednání vyrozuměn a může se ho účastnit. Věřitelé, jakož i další účastníci řízení odlišní od dlužníka, mají stejná práva a povinnosti jako navrhovatel. Procesní postavení všech věřitelů přihlášených pohledávek je tedy, alespoň pro účely „sporu o úpadek“⁹⁹ stejné jako postavení insolvenčního navrhovatele.

Lhůty pro úkony soudu ve věci rozhodnutí o úpadku jsou vzhledem k dříve řečenému nastaveny jako velmi striktní a krátké. Soud musí úkony k rozhodnutí o úpadku učinit nejpozději do 10 dnů a rozhodnout podle zásad insolvenčního řízení co nejdříve (§ 134 InsZ).

Řízení v této fázi může skončit odmítnutím insolvenčního návrhu, je-li návrh vadný nebo bez podstatných náležitostí. Přitom se nepoužije ustanovení o.s.ř. o povinnosti soudu informovat navrhovatele o vadách návrhu a poskytnout mu dodatečnou lhůtu k nápravě vad podle § 43 o.s.ř.. Nejsou-li připojeny k návrhu požadované přílohy či jsou-li vadné, může soud návrh odmítnout až po dodatečné lhůtě k doplnění návrhu. (§128 odst.2 InsZ). Navrhovatel může návrh až do rozhodnutí o úpadku či jiného rozhodnutí v této fázi vzít zpět. Znovu jej pak může podat až po šestiměsíční lhůtě. (§129 odst. 2 InsZ).

Navrhovatel má možnost vzít svůj návrh zpět až do vydání rozhodnutí o úpadku nebo jiném rozhodnutí o insolvenčním návrhu. Po tomto pravomocném rozhodnutí již zpětvzetí není účinné. V takovém případě soud řízení zastaví. Je-li insolvenčních navrhovatelů více, soud řízení zastaví jen ve vztahu k tomuto navrhovateli.

Pokud je v této fázi osvědčen nebo dokázán úpadek dlužníka, soud vydá rozhodnutí o zjištění existence úpadku dlužníka nebo hrozícího úpadku. Kromě kladného rozhodnutí a výše zmíněného odmítnutí může soud zastavit řízení pro nedostatek podmínky řízení nebo zamítnout návrh (§143 InsZ). Specifické náležitosti

⁹⁹ KOTOUČOVÁ, Jiřina , et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3., str. 254

rozhodnutí stanoví taxativně zákon v § 136 odst. 2 InsZ. Jejich výčet by byl tedy zbytečný. Vzhledem k postavení věřitele stojí za zmínku pouze některé následky pro jeho postavení v řízení, práva a povinnosti. S tímto meritorním rozhodnutím se také pojí pro věřitele nutnost provést určité právní úkony.

Předně soud meritorním rozhodnutím osvědčuje úpadek dlužníka. Rozhodnutím soudu začíná běžet věřitelům dosud nepřihlášených pohledávek lhůta k jejich přihlášení. O tomto vstupu věřitele do probíhajícího řízení bude pojednáno později. Od právní moci tohoto rozhodnutí nedisponuje dlužník se svými pohledávkami a všechny osoby jsou povinny namísto dlužníka plnit insolvenčnímu správci. Soud tímto rozhodnutím dále vyzývá věřitele, aby neprodleně soudu sdělili svá uplatňovaná zajišťovací práva¹⁰⁰ na dlužnickových aktivech. Věřitelé jsou povinni insolvenčnímu správci specifikovat nejen své zajišťovací právo, ale také označit majetek, na které toto zajištění pohledávky vázne. Ve výzvě nesmí chybět poučení o následcích nesplnění této povinnosti. V případě nesplnění oznamovací povinnosti nejen že nelze uplatnit v řízení zajišťovací právo, neboť by věřitel neunesl břemeno tvrzení. Věřitel také může odpovídat za škodu, která takovým jednáním vznikla a může být vystaven sankci v podobě pořádkové pokuty za ztěžování řízení podle § 53 o.s.ř.

Soud v rozhodnutí ukládá vůči dlužníkovi povinnost ve stanovené lhůtě sestavit a odevzdat věřiteli seznamy majetku a závazků s uvedením dlužníků a věřitelů. Tuto povinnost musí uložit vždy, když má věřitel vůči dlužníkovi vykonatelnou pohledávku (§ 128 odst. 3 InsZ). Předložení těchto seznamů dlužníkem slouží zejména v budoucnosti jako podklad pro zjištění výše a struktury majetkové podstaty.¹⁰¹ Seznam nemusí vždy úplně odpovídat skutečnému stavu majetku a závazků dlužníka. Seznam musí zahrnovat i pohledávky sporné či pohledávky zajištěné, které budou uspokojeny mimo insolvenční řízení. Věřitel má pochopitelně právo se k seznamu uveřejněnému v insolvenčním rejstříku vyjádřit. Může se tak bránit v případě, kdy by se seznam lišil od skutečnosti. Dlužník by se v případě, kdy by svévolně zfalšoval údaje v seznamech majetku a závazků a tím způsobil zkrácení věřitelů, vystavil zejména soukromoprávní sankci v podobě odpovědnosti za škodu tím způsobenou podle § 99 InsZ. Vyloučena

¹⁰⁰ Viz § 2 písm. g) InsZ

¹⁰¹ KOTOUČOVÁ, Jiřina, et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 265

není, tak jako v předchozím případě ani možnost uložení pořádkové pokuty podle § 53 o.s.ř. V závažných případech ovšem při respektování zásady subsidiarity trestních sankcí, se dlužníci nevyhnou ani trestnímu postihu zejména pro trestný čin poškozování věřitele (§ 227 TrZ).

Ne vždy musí být pro věřitele rozhodnutí o prohlášení úpadku pozitivní zprávou. Někdy může takové rozhodnutí ztěžovat možnosti věřitele při jednání s dlužníkem a vymáhání pohledávky. Obrana ze strany věřitele proti rozhodnutí soudu o prohlášení úpadku ztížena. Odvolání proti návrhu dlužníka je zcela nepřipustné. Odvolání proti návrhu jiného věřitele je připuštěno pouze dlužníku (§ 141 odst. 1 InsZ). Ani ostatní věřitelé, kteří nejsou navrhovateli, nejsou považováni za osoby dotčené rozhodnutím o úpadku. O tom, že i rozhodnutím o úpadku může být do zájmu věřitele negativně zasazeno, však není třeba pochybovat. Poukázat lze zejména na rozpor s § 28 InsZ o odvolání proti jmenování insolvenčního správce. Jmenování správce je nedílnou součástí inkriminovaného rozhodnutí podle § 136 odst. 2 písm. b) InsZ.

Zjistí-li soud před rozhodnutím o úpadku, že dlužník nedisponuje dostatečným majetkem k pokrytí nákladů řízení, zamítne návrh na zahájení insolvenčního řízení z důvodů taxativně uvedených v § 144 odst. 1 InsZ. Je-li dopředu soudu zřejmé, že majetek nebude stačit ani na uhrazení nákladů insolvenčního řízení, může zastavení řízení předejít a uložit navrhovateli povinnost složit zálohu na náklady řízení v maximální výši 50 000,- Kč (§ 108 InsZ). Z povahy a účelu této úpravy je zřejmé, že navrhovatelem bude téměř vždy věřitel, neboť povinnost dlužníka složit zálohu v okamžiku, kdy se v majetkové podstatě nenachází ani prostředky na náklady řízení, by byla jistě neúčelná.¹⁰² Tuto zálohu nelze uložit zaměstnanci dlužníka, pokud se jeho pohledávky týkají pracovněprávních nároků. Účelem uhrazení zálohy na náklady řízení by mělo být pouze materiální zajištění činnosti správce a soudu v případě, kdy se zřejmě nepodaří tyto prostředky obstarat jiným způsobem. Ačkoliv tento institut vybízí k užití pro případy zabránění tzv. insolvenční šikany dlužníka podáním bezdůvodných návrhů věřitelem, přesahuje nařízení zálohy pro tento případ účel, který tomuto institutu zákonodárce přisoudil. Není proto možné podle mého názoru ukládat povinnost zaplatit

¹⁰² Viz. také usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. KSCB 28 INS 2072/2008, 1 VSPH 254/2008-A

zálohu na náklady řízení zejména z toho důvodu, aby insolvenční řízení nebylo zeužíváno pro jiné k nimž sloužit nesmí.

4.2.1. Uplatnění pohledávky přihláškou

Věřitelé mohou svou pohledávku uplatnit přihláškou již od okamžiku zahájení insolvenčního řízení (§ 110 InsZ). V rozhodnutí o úpadku dlužníka stanoví soud zároveň lhůtu v rozmezí 30 dnů až 2 měsíců, ve které musí věřitelé přihlásit své pohledávky, pokud požadují jejich uspokojení v probíhajícím insolvenčním řízení. Přesný konec lhůty stanoví rozhodnutím insolvenční soud. Německá úprava je i v této oblasti obdobná, když lhůtu určuje v rozmezí 15 dnů až 3 měsíce. Soudní praxe považuje tyto lhůty za lhůty procesní. Ke splnění povinnosti tedy postačuje, aby poslední den lhůty byla přihláška odevzdána orgánu, který má povinnost písemnou přihlášku doručit.¹⁰³ Doručoval-li by však věřitel jiným způsobem (např. zmocněnec, posel), musí být v poslední den lhůty přihláška doručena. Pokud pohledávku v této lhůtě nepřihlásí, zaniká věřitelův nárok na uhrazení pohledávky v tomto insolvenčním řízení, pokud se pohledávka nepovažuje za přihlášenou ze zákona. Uspokojení nepřihlášených uspokojení bude ale možné jen mimo insolvenční řízení po uspokojení všech insolvenčních věřitelů a po ukončení insolvenčního řízení. Nepřihlášená pohledávka se vystavuje nebezpečí, že k jejímu uspokojení po skončení konkurzu nezbudou prostředky. Přihlášení pohledávek u insolvenčního věřitele po rozhodnutí o úpadku je v zásadě jedinou možností jak může věřitel své pohledávky uspokojit v rámci insolvenčního řízení.

Věřitel musí přihlášku podat sám za sebe.¹⁰⁴ Věřitelé přihlášených pohledávek získávají stejná práva jako navrhovatel a ostatní přihlášení věřitelé, vstupují však do probíhajícího řízení a musí přijmout stav řízení v době jejich vstupu. Jak bylo již uvedeno, soud věřitele k přihlášení pohledávek vyzve prostřednictvím vyhlášky uveřejněné v insolvenčním rejstříku nebo na úřední desce soudu i s potřebným poučením o následcích porušení povinnosti. Podobně stanoví povinnost věřitelů o

¹⁰³ Česko. Vrchní soud v Praze. Usnesení Vrchního soudu v Praze, sp. zn. KSHK 41 INS 128/2008, 1 VSPH 8/2008-P

¹⁰⁴ Podávání skupinových přihlášek, stejně jako návrhů, je v českém právním řádu nepřípustné, ačkoliv přinejmenším pro některé skupiny věřitelů by byly jistě výhodnější (zaměstnanci, spotřebitelé).

přihlášení pohledávek také § 28 německého InsO. Německá úprava nepožaduje po soudu výslovně individuální výzvu známých věřitelů s poučením. Často se tento požadavek objevuje v komentářích i s odkazem na zásady evropského insolvenčního práva.¹⁰⁵

Pohledávky se uplatňují přihláškou na předepsaném formuláři s výjimkou pohledávek za podstatou a pohledávek jim naroveň postaveným (§ 168, 169 InsZ). Jestliže navrhovatel musí při podání insolvenčního návrhu doložit splatnou pohledávku vůči dlužníkovi (§ 105 InsZ), přihláškou přihlašují věřitelé veškeré pohledávky včetně nesplatných, podmíněné nebo vykonatelné (tedy i pohledávky již u soudu uplatněné). Společně s přihlašovanou jistinou pohledávky by mělo být do přihlášky zahrnuto také příslušenství pohledávky (§ 121 odst. 3 ObchZ). Pozdější uplatnění příslušenství nemůže věřitel uplatnit v souladu s § 192 odst. 2 InsZ jako změnu výše pohledávky, ale novou pohledávkou přihlášenou ve stanovené lhůtě. Výjimkou jsou pohledávky, které podle § 170 InsZ nelze vůbec uspokojit, a tedy ani přihlásit.

Časté problémy nastávají v případě vyčíslení hodnoty pohledávek. Věřitel musí pohledávku v přihlášce vždy vyčíslit v penězích, i když se jedná o pohledávku nepeněžitou nebo pohledávku neurčité výše. V tom případě musí být peněžitá hodnota pohledávky alespoň odhadnuta (§ 175 odst.2 poslední věta InsZ). Přihláška takových nepeněžitých pohledávek musí obsahovat i popis způsobu, jakým byla cena pohledávky odhadnuta. Při obtížnějším vyčíslování se nejčastěji postupuje podle zákona č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku. V takových případech může dojít ke zkreslení hodnoty přihlášených pohledávek, deklarování pohledávek jako zajištěných, a to jak z nedbalosti, tak i úmyslně v zájmu zvýšení podílu uspokojené částky vytvářením fiktivních pohledávek nebo pohledávek skutečných ale ve fiktivní výši. Za správnost údajů v přihlášce v tom případě odpovídá věřitel.

V zákoně ovšem není stanoveno, zda odpovědnost věřitele spočívá pouze v rovině procesní, kdy se k takové přihlášce ze zákona nepřihlíží a pro věřitele vyplývají majtkové sankce podle § 178 InsZ nebo by bylo možné odvodit i odpovědnost hmotněprávní za případné škody způsobené na majtkové podstatě a zájmech dlužníka

¹⁰⁵ viz. KIRCHHOF, Hans-Peter; LWOWSKI, Hans-Jürgen; STÜRNER, Rolf. *Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung*. 1. Auflage. München : C.H.Beck, 2001. 2031 s. ISBN 3-406-44033-9., str. 722

či ostatních věřitelů. Otázkou také zůstává, zda a v jaké lhůtě mohou účastníci řízení popř. soud namítnout nezjištěnou pohledávku. Insolvenční zákon pro takové případy v insolvenčním řízení výslovně vylučuje možnost podat žalobu na obnovu řízení. (§ 96 InsZ; § 228 n. o.s.ř.)

Sankcí, jak už bylo řečeno, je podle § 178, že k pohledávce nebude možné přihlédnout ani ve výši, která byla zjištěna, pokud přihlášená výše přesahuje skutečnou výši pohledávky o více než 50%. Takový věřitel navíc zaplatí do majetkové podstaty částku, o kterou přihláška převýšila skutečnou výši pohledávky. Komentář k dotčenému § 178 InsZ¹⁰⁶ považuje zde uvedené sankce za nesouladné se základními zásadami insolvenčního řízení (zásada zákazu nespravedlivého poškození či nedovoleného zvýhodnění účastníků; § 5 písm a) InsZ) i obecnými předpisy. Úprava sankcí například nezohledňuje situaci, kdy dojde ke snížení hodnoty zajištění u zajištěné pohledávky, v jehož důsledku bude skutečná hodnota nároku nižší než 50 % hodnoty zajištění a věřitel v důsledku toho zcela ztratí právo na uspokojení.

O souladu těchto sankcí v § 178n. InsZ s ústavně zaručenými základními právy panují pochybnosti. Od listopadu 2009 probíhá z popudu senátu Vrchního soudu v Praze u Ústavního soudu ČR řízení o zrušení § 178 až 182 InsZ pod spisovou značkou Pl. ÚS 36/09. Do uzávěrky této práce nebylo v této věci rozhodnuto. Soud se k této otázce okrajově vyjádřil v rozhodnutí Pl. ÚS 14/10 a zaujal neutrální stanovisko. Insolvenční soudy však ve své rozhodovací praxi možnost ukládání těchto sankcí zatím příliš nevyužívají.¹⁰⁷ Přání zákonodárce zabránit bezdůvodným či neoprávněně zvýhodňujícím přihláškám tak vzhledem k obsáhlé kritice nebyla vyslyšena. Ačkoliv se soudy zdráhají ukládat tyto sankce, zákon jim prostor k uvážení nenechává. Soudy tedy sankce ukládat musí a v praxi tak jednájí v rozporu se zákonem, byť podle zásady zdravého rozumu. Zákon přitom z ustanovení o sankcích vyjímá podle § 180 ty věřitele, kteří svá práva spojená s nezjištěnou pohledávkou nevykonávali. Jediným způsobem jak se vyhnout sankcím § 178 a 179 InsZ je nevykonávání práv spojených s pohledávkami, což je ovšem nežádoucí vzhledem k ochraně zájmů věřitelů. Termín nevykonávání práv

¹⁰⁶ KOTOUČOVÁ, Jiřina, et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 395

¹⁰⁷ Např. usnesení Vrchního soudu v Praze, sp.zn. 3 VSPH 31/2010 ze dne 27. ledna 2010; usnesení Vrchního soudu v Olomouci, sp.zn. 3 VSOL 46/2009 ze dne 26.března.2009

je navíc poměrně neurčitý a nelze přesně stanovit, co se pod tímto termínem rozumí.¹⁰⁸ Není např. jasné, zda a proč zákon „trestá“ věřitele za účast na schůzi věřitelů nebo ve věřitelském výboru. Taková opatření by byla zcela proti smyslu InsZ a odporují principu rovnosti věřitelů (§ 5 odst. b) InsZ). Na jejich problematičnosti nemění nic ani úprava odvolání proti odmítnutí přihlášky ve prospěch věřitele v § 185 InsZ. Německá úprava zde zachovává obecnou odpovědnost věřitele za škodu způsobenou zhoršením postavení jiného věřitele.

Ministerstvo spravedlnosti ČR v reakci na četná rozhodnutí Ústavního soudu ČR o zrušení některých ustanovení InsZ¹⁰⁹ z poslední doby připravilo novelu insolvenčního zákona, která byla schválena pod číslem zákona 69/2011 Sb. Novela reaguje na dosavadní nejednoznačnou a rozpačitou interpretační praxi soudů při uplatňování pravidel § 178 a 179 InsZ. Nově se nechává na úvaze soudu, zda byly naplněny okolnosti, které mohou odůvodňovat udělení sankce a v jaké míře bude sankce udělena. Nynější pevná částka daná rozdílem hodnoty přesahujícím o 50% skutečnou hodnotu, se přitom nově stanoví jako maximální možná výše sankce. Spor o uložení sankce se nově považuje za incidenční spory a k žalobě je příslušný incidenční správce.

Během řízení může být řádně přihlášená pohledávka uspokojena nebo zanikne jiným způsobem. Pokud věřitel nevezme zpět svou pohledávku (§ 203n. InsZ), soud v takovém případě ukončí účast věřitele bez možnosti odvolání. Přihlášený věřitel má jedinou možnost obrany proti takovému rozhodnutí podáním žaloby o určení, že uplatněná pohledávka nadále trvá. Projednání probíhá v rámci incidenčního sporu. Otázkou je zda se uplatní obecná podmínka pro žaloby na určení práva, totiž prokázání naléhavého právního zájmu podle § 80 písm. c) o.s.ř..

Pokud nastane jiná skutečnost na základě které se k přihlášce nepřihlíží, insolvenční soud přihlášku odmítne. Proti tomuto rozhodnutí je pro přihlášeného věřitele přípustné odvolání.

¹⁰⁸ Viz také ŠEVČÍK, Daniel. Appendix insolvenčního zákona: povinnost věřitelů platit do majetkové podstaty v závislosti na výsledku přezkumu přihlášek. *Bulletin advokacie*. 2010, č. 3, s. 28 - 31., ISSN 1210-6348, str. 29

¹⁰⁹ Česko. Ústavní soud ČR. Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 14/10, číslo 241 [ze dne 1. července 2010]. In Sbíрка zákonů ČR, Česká republika, 2010.; Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 42/08 [ze dne 21. dubna 2009], číslo 163. In Sbíрка zákonů ČR, Česká republika. 2009; Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 19/09 [ze dne 21. července 2010], číslo 260. In Sbíрка zákonů ČR, Česká republika, 2010 a ke dni uzavření práce dosud nevydaný nález v řízení podle sp. zn. Pl. ÚS 36/09

Po přijetí přihlášených pohledávek provede insolvenční správce jejich přezkoumání. Postupuje podle § 188 zejména na základě dlužníkovy účetnictví a přiložených dokladů, popřípadě může provést vlastní šetření. Pokud věřitel nepředloží ve stanovené lhůtě požadované doklady k přihlášeným pohledávkám, není to automaticky důvod pro popření pohledávky. Rozhodnutí, zda pohledávku předloží soudu k rozhodnutí, že se k ní nepřihlíží, záleží na úvaze správce. Každopádně však platí, že na přihlášeném věřiteli leží důkazní břemeno a břemeno tvrzení o jeho pohledávce, které bez předložení potřebných listinných důkazů může jen těžko unést. Správce přezkoumá přihlášku z hlediska formální správnosti a nařídí věřiteli odstranit případné vady týkající se zejména opravy a doplnění formálních nedostatků přihlášky. K tomu může správce stanovit lhůtu min. 15 dnů. Jinak navrhne soudu nepřihlížet k přihlášce a fakticky tak dojde k jejímu vyřazení. Ve srovnání s německou úpravou, která poskytuje řádově několikadenní lhůtu, dává česká úprava delší lhůtu k opravě podání. Nejpozději 15 dnů před přezkumným jednáním pak zveřejní konečný seznam přihlášených pohledávek (§ 189 InsZ). Každý účastník, včetně věřitelů, má v této lhůtě právo nahlédnout do seznamu včetně všech podkladů. Seznam pohledávek pak předurčuje další vývoj celého řízení a lze učinit řadu předběžných závěrů o dalším vývoji řízení. Věřitel by se proto měl se seznamem podrobně seznámit.

Správce na základě přihlášených pohledávek sestaví seznam přihlášených pohledávek. (§ 189 InsZ resp. § 175 InsO). Seznam správce uloží u soudu k nahlédnutí účastníkům řízení a do 15 dnů před přezkumným jednáním jej zveřejní v insolvenčním rejstříku. Německá úprava ponechává poněkud delší časový prostor k nahlédnutí do seznamu. Podle znění § 175 odst. 1 InsO je možné odvodit, že seznam má být uložen k nahlédnutí do dva až dva a půl týdne od konce lhůty pro přihlášení pohledávek.

4.2.2. Započtení pohledávek v režimu insolvenčního zákona

Do nového insolvenčního zákona byla v ustanovení § 140 InsZ vložena možnost započíst vzájemné pohledávky věřitelů a úpadce. Názory na prospěšnost tohoto nástroje pro ochranu věřitelových práv se liší. Podle části odborné veřejnosti může započtení snížit objem hotových finančních prostředků úpadce, snížit tím jeho cash flow a ohrozit

dobytnost pohledávek. Jiné názory hájí prospěšnost započtení s tím, že toto opatření může napomoci redukci výše dlužníkových pohledávek v majetkové podstatě.¹¹⁰

Při dalším výkladu budeme vycházet ze znalosti soukromoprávní úpravy započtení zejména v § 580 - § 581 ObZ a v § 358n. ObchZ pro obchodněprávní vztahy. Předpisy občanského a obchodního práva upravují zejména způsob započtení a pohledávky způsobilé k započtení.

Český insolvenční zákon omezuje možnost započtení po rozhodnutí o úpadku pouze na ten případ, kdy zákonné podmínky pro započtení¹¹¹ podle výše uvedených předpisů byly splněny nejpozději před rozhodnutím o způsobu řešení úpadku (§ 148n. InsZ). Pohledávky vzniklé po rozhodnutí o úpadku (pohledávky za majetkovou podstatou) nelze započíst.¹¹² Třetí a čtvrtý odstavec pak určuje výjimky, kdy započtení není přípustné. Třetí odstavec § 140 InsZ v podstatě kopíruje německé ust. § 96 InsO. Ve vztahu ke čtvrtému odstavci lze poukázat, který umožňuje vymezit další důvody nepřipustnosti započtení podle InsZ nebo na základě rozhodnutí soudu o předběžném opatření lze poukázat například na novelizovaný § 122 odst. 3 InsZ, který zakazuje započtení v době moratoria. Pod písmenem a) tohoto odstavce zákon mimo jiné vyžaduje pro započtení pohledávek jejich přihlášení. V praxi může ale nastat situace, kdy věřitel bude muset přihlásit neexistující pohledávku, byť se může vystavit sankci podle § 178 InsZ a riskovat popření své pohledávky v přezkumném jednání.¹¹³ Výkladem je možné dovodit nepřipustnost započtení také u těch pohledávek, které už ze zákona podle ust. § 170 InsZ nemohou být uspokojeny.

Vázání započtení pohledávek na jejich přihlášení není tedy podle některých názorů považováno za šťastné. Ještě volnější je úprava německá, když chrání započtení

¹¹⁰ ZELENKA, Jaroslav, et al. *Insolvenční zákon : poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2008. 796 s. ISBN 978-80-7201-707-2, str. 235

¹¹¹ Zákonnými podmínkami započtení můžeme rozumět vzájemnost pohledávek, stejný druh plnění, způsobilost pohledávek k započtení a provedení právního úkonu k započtení (ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanský zákoník : Komentář*. 10. vydání. Praha : C.H.Beck, 2006. 1465 s. ISBN 80-7179-486-4., str. 1031)

¹¹² V souladu s judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu ČR; rozsudek sp. zn. 29 Odo 730/2004 ze dne 31. května 2006 nebo náleží Ústavního soudu ČR, sp. zn. I. ÚS 544/2002 ze dne 7. dubna 2005

¹¹³ TARANDA, Petr. Započtení v režimu nového insolvenčního zákona. *Právní rádce*. 2008, č. 9, s. 22-24., ISSN str. 23

na základě zákona nebo dohody stran před jakýmkoliv omezením (§ 94 InsO). Stejně tak jako u české úpravy se ale nevyhnula kritice za omezení ochrany zájmů věřitelů a ohrožování majetkové podstaty.

Dalšími podmínkami je splatnost započitatelných pohledávek, nepodmíněnost a v neposlední řadě se musí jednat o pohledávky stejného druhu. Započtení nelze provést, pokud jedna z pohledávek se stala nepodmíněnou a splatnou ještě před provedením započtení. (§ 95 InsO).

4.3. Přezkoumání a zjištění pohledávek

Insolvenční soud v rámci rozhodnutí o úpadku provádí přezkoumání výše a druhu pohledávek podle seznamu přihlášených pohledávek. K tomu účelu svolává přezkumné jednání (§ 136 odst. 2 písm. g) InsZ), které se musí konat ve lhůtě ne dříve než 7 dní, nejpozději však 2 měsíce od uplynutí lhůty k přihlašování pohledávek. Jeho podkladem je právě seznam přihlášených pohledávek. Podle tohoto seznamu provádí soud přezkoumávání pohledávek. Jeho cílem je zjištění nebo popření pohledávek přihlášených do řízení.

Jak vyplývá z ustanovení o vyrozumění účastníků řízení o termínu a místě konání přezkumného jednání, přihlášení věřitelé se zpravidla přezkumného řízení neúčastní. Výjimku stanoví třetí odstavec § 190 InsZ. Z důvodu ochrany veřejného zájmu se oznamuje vyjmenovaným osobám veřejného práva změna místa a času přezkumného řízení, pokud jsou přihlášenými věřiteli. Ostatní věřitelé se dozvědí pouze o řádném termínu uvedeném v rozhodnutí o prohlášení úpadku, nikoliv o případné změně. V zájmu řádného průběhu řízení je, aby se termín a místo určené v rozhodnutí o úpadku už neměnily. Předvolání k přezkumnému řízení se doručuje pouze správci a úpadci. Jen oni se mohou k přezkoumávaným pohledávkám vyjádřit a případně pohledávky popírat.

Insolvenční zákon v původním znění předpokládá, že jednotliví věřitelé nemohou popírat pravost, výši a pořadí přihlášených pohledávek. Jediná neformální cesta k ochraně práv věřitele vede prostřednictvím žádosti nebo upozornění insolvenčnímu správci. V krajním případě mají věřitelé ve svých rukách právo odvolat insolvenčního správce (§ 29 InsZ). Věřiteli přísluší pouze právo do přezkoumání jeho

pohledávky měnit její výši, důvod či pořadí. V tom případě může soud nařídit zvláštní přezkumné řízení týkající se této pohledávky.

Při přezkumném jednání se postupně vyjadřují dlužník, správce a věřitel k popřeným pohledávkám. Popření každou z osob má pro pohledávku v insolvenčním řízení odlišné účinky. Popře-li pohledávku insolvenční správce, pohledávka není řádně zjištěna. V takovém případě přísluší věřiteli obrana v podobě incidenční žaloby proti správci. Pokud věřitel žalobu nepodá, zaniká jeho právo na uspokojení pohledávky v tomto insolvenčním řízení. U vykonatelné pohledávky naopak leží důkazní břemeno na straně insolvenčního správce, který musí do 30 dnů od přezkumného jednání podat žalobu proti věřiteli. Popření pohledávky dlužníkem má za následek v podstatě pouze to, že pohledávka se nestane exekučním titulem.

Nemožnost věřitelů popírat pohledávky ostatních věřitelů byla často kritizována a opakovaně napadána ústavní stížnostmi. Věřitelé sice nemají právo popírat pohledávky jiných věřitelů. Toto právo ale v zásadě mělo být kompenzováno již zmíněnou možností odvolat správce a jmenovat správce nového, ale až po přezkumném jednání, kdy o přihlášených pohledávkách bylo již rozhodnuto.¹¹⁴ Jakýsi trest a popřípadě i následné uplatnění náhrady škody není pro insolvenčního správce však dostatečnou ochranou zájmů věřitelů. Případná odpovědnost za způsobenou škodu je jen sekundární odpovědností za porušení primárního práva domáhat se svých práv a svobod. Porušení práva tohoto primárního věřitele by tedy bylo, jak opakovaně konstatuje ve svých nálezech Ústavní soud ČR, porušením čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, stejně tak jako porušení zásad insolvenčního zákona podle § 5 InsZ. Je přitom nesporné, že rozhodnutí správce o uznání či popření pohledávek podstatně ovlivňuje budoucí postavení ostatních věřitelů, výši jejich uspokojení bez práva ostatních účastníků řízení a soudu toto rozhodnutí ovlivnit nebo přezkoumat. Důvodová zpráva k dotčenému ustanovení § 192 uvádí, že „právo věřitelů vyjádřit se k přihláškám ostatních věřitelů je „vtěleno“ do osoby insolvenčního správce.“¹¹⁵ Věřitelé mají právo aktivně vybírat a odvolávat osobu insolvenčního správce, která má hájit jejich zájmy. Zákonodárce byl

¹¹⁴ KOTOUČOVÁ, Jiřina, et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 417

¹¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), zvláštní část, § 192; KOZÁK, Jan, et al. *Insolvenční právo a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : Komentář*. 1. vydání. Praha : ASPI a.s., 2008. s. 928 s. ISBN 978-80-7357-375-1., str. 246

zřejmě veden záměrem, dbát na zásadu rychlosti a hospodárnosti řízení, zabránit průtahům řízení a zbytečným sporům mezi věřiteli kvůli vzájemnému bezdůvodnému popírání svých pohledávek. V konečném důsledku byla ovšem upřednostněna rychlost a hospodárnost před ochranou práv věřitelů.

Věřitelé nezůstali ani při ztrátě svého popěrného práva zcela bez prostředků, jak sporné pohledávky popřít. Věřitelé mohou požádat o popření pohledávek insolvenčního správce, pokud mu ovšem takové popření řádně zdůvodní. Pokud správce popření odmítne, mohou věřitelé požadovat náhradu škody na základě § 37 InsZ. Insolvenční správce tak fakticky zastává roli zástupce věřitelů, což je ovšem v rozporu s jeho rolí v insolvenčním řízení i s tím, co deklaruje zákonodárce v důvodové zprávě k InsZ i tím co v minulosti deklaroval Ústavní soud ČR ve svých nálezech.¹¹⁶ Ústavní soud ve svém nálezu Pl. ÚS 14/10 mimo jiné konstatoval, že insolvenční správce fakticky rozhoduje o právech jiných účastníků – věřitelů, s nimiž je v rovném postavení. Obsah rozhodnutí však nezávisí na vůli věřitele a vzhledem ke specialitě § 192 InsZ nelze použít jiných prostředků právní ochrany např. podle občanského soudního řádu.

Za krátkou poznámku stojí také minoritní vóta přijatá především k nálezu sp. zn. Pl. ÚS 14/10, která se shodují v tom, že insolvenční řízení je speciálním formou civilního procesu. V obecném nalézacím soudním řízení podle o.s.ř. nemají účastníci procesní právo zasahovat proti žalovanému vedeném jinými žalobci. Menšinová stanoviska podotýkají, že k ochraně účastníků insolvenčního řízení slouží i další právní prostředky: námitky proti přihlášeným pohledávkám v přezkumném řízení a žaloba z lepšího práva, jíž se poškozený věřitel může dovolávat proti neoprávněné pohledávce na jeho úkor.

Věřitelé mají rovněž k dispozici žalobu proti insolvenčnímu správci na určení existence pohledávky, její pravosti, výše či pořadí. V této žalobě může žalobce uplatnit jako důvod vzniku jen ty důvody, které existovaly v době přihlášení. Pokud by byla v průběhu sporu namítána vykonatelnost pohledávky, důkazní břemeno se přesouvá na správce a má se za to, že pohledávka je vykonatelná při popření. Popření vykonatelné pohledávky musí být podle § 199 InsZ potvrzeno soudem na základě žaloby správce proti věřiteli.

¹¹⁶ Česko. Ústavní soud ČR. Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. Pl. ÚS 36/01, [ze dne 25. června 2002], číslo 403. In Sbírka zákonů ČR, Česká republika, 2002.

Ústavní soud se v uplynulých dvanácti měsících zabýval hned třemi ústavními stížnostmi, které směřovaly ke zrušení ustanovení § 192 odst. 1 InsZ, zejména věty první části za středníkem o odmítnutí popěrného práva věřitelům.¹¹⁷ Jmenované návrhy namítají dotčení práv věřitelů rozhodnutím správce a porušení práva věřitelů na poměrné uspokojení. Uznáním pohledávky věřitele se tedy rozhoduje zároveň o uspokojení ostatních věřitelů. Věřitelé však nemají právo zjistit nezávislým a nestranným soudem skutečnou pravost, výši a pořadí pohledávek, čímž je popřeno znění čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. V návrzích se poukazuje i na to, že absence popěrného práva nahrává spíše velkým a zajištěným věřitelům, jejichž pohledávky se v praxi nezkoumají tak pečlivě, neboť bývají zastoupeny renomovanými advokátními kancelářemi.

Německá právní úprava (§ 178 InsO), ostatně stejně jako právní úprava např. rakouská či mnoha jiných evropských zemí, umožňuje popěrné právo věřitelů. Pohledávka je určena, pokud proti ní nevznese insolvenční správce ani některý z věřitelů námitku. Oproti české úpravě, pokud dojde k popření pohledávky dlužníkem, pohledávka je určena, ale pohledávku nelze do odstranění námitky uspokojit. Popření pohledávky může mít velmi neformální podobu. Procesní úkon směřující k popření pohledávky může být v zásadě ústní s výjimkou např. oddlužení. Není vyžadováno přesné odůvodnění, ovšem popírající musí alespoň obecně odůvodnit, v jakém směru pohledávku popírá: celý nárok nebo částku či snad jen formální úkon přihlášky. V insolvenčních řízeních s velkým počtem přihlášených pohledávek provádí insolvenční věřitelé v praxi tzv. „předběžné popření“ pohledávek. Ačkoliv právní úprava InsO o ničem podobném nehovoří, z praktických důvodů se tento postup mezi insolvenčními správci využívá, neboť pak není třeba vyčerpat celou lhůtu mezi rozhodnutím o úpadku a uplynutím lhůty k přezkoumání pohledávky.¹¹⁸ Neprovede-li věřitel popření pohledávky, nevylučuje to právo podat žalobu na určení sporné pohledávky podle §

¹¹⁷ Usnesení Ústavního soudu ČR III. ÚS 2101/09 ze dne 24. září 2009 o odmítnutí návrhu na zrušení jmenovaného ustanovení; Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. Pl. ÚS 14/10, číslo 241 [ze dne 1. července 2010]. In Sbíрка zákonů ČR, Česká republika, 2010

¹¹⁸ BRAUN, Eberhard. *Insolvenzordnung : Kommentar*. 2. vydání. München : C.H.Beck, 2004. 1510 s. ISBN 3-406-51443-X, str. 916

179n. InsO, které tedy probíhá ve zvláštním kontradiktorním řízení, obdobnému našemu incidenčnímu sporu. Stejně tak může věřitel podat žalobu na určení pohledávky proti popření pohledávky dlužníkem (§184 InsO).

Ministerstvo spravedlnosti ČR přijalo v závěru roku 2010 v reakci na zrušení ustanovení § 192 odst. 1 věta první InsZ nálezem č. 241/2010 Sb. (Pl. ÚS 14/10) novelu insolvenčního zákona s předpokládanou účinností od 1. dubna 2011. Novela, jejíž znění je v době dokončení práce projednávána Parlamentem ČR jako sněmovní tisk 233/0, přináší změnu v podobě popěrného práva přihlášených věřitelů. Ustanovení § 192 InsZ se rozšiřuje o třetí odstavec, kam se pouze přesouvá znění § 200 InsZ. Nově není věřiteli dovoleno měnit dodatečně důvod vzniku a pořadí pohledávky. Důvodem tohoto zpřísnění je, že při kvalitativních změnách pohledávky se jedná v podstatě o novou pohledávku a správné pořadí lze přihlásit ve lhůtě podle § 136 odst. 3 InsZ. Popření pohledávky věřitelem je nově možné učinit jen písemně prostřednictvím formuláře a popření musí mít náležitosti žaloby podle občanského soudního řádu (§ 42 a 79 o.s.ř.), neboť se jedná o procesní úkon, jímž se zahajuje popření pohledávky. Popření musí být učiněno u správce alespoň 3 dny před konáním přezkumného jednání, aby soud měl možnost popření posoudit a věřitel popřené pohledávky možnost na popření reagovat. Předpokládá se tedy rovněž zveřejnění popření v insolvenčním rejstříku. Při přezkumném jednání nelze popření doplňovat o další důkazy nebo podání. Zjevně bezdůvodné popření pohledávky soud odmítne ještě v průběhu přezkumného řízení. Pokud popření soud neodmítne, považuje se za žalobu zahajující incidenční řízení.

Pokud došlo k popření pohledávky věřitele, musí o tom být věřitel popřené pohledávky vyrozuměn správcem. Věřitelům nevykonatelných pohledávek podle § 198 InsZ a věřitelům vykonatelných pohledávek podle § 199 InsZ zůstává možnost bránit se popření pohledávky správcem žalobou na určení pohledávky proti správci ve lhůtě 30 dnů. Proti nevykonatelné pohledávce podává žalobu věřitel, proti vykonatelné pohledávce podává žalobu správce, který pohledávku popřel. Popření vykonatelné pohledávky procesním úkonem musí tedy správce v zákonné lhůtě potvrdit podáním žaloby proti tomu, kdo pohledávku přihlásil. Řízení o uvedených žalobách je považováno za incidenční sporem a bude se rozhodovat v rámci insolvenčního řízení.

4.4. Zjišťování majetkové podstaty

V této fázi má zásadní vliv na průběh řízení zejména insolvenční správce, který musí provést zjištění majetkové podstaty. Zjištění může provádět ale již předběžný správce a je tedy možné již od podání insolvenčního návrhu. Pro věřitele, respektive věřitelské orgány z toho vyplývá především povinná součinnost při zjišťování majetkové podstaty. Insolvenční správce následně o zjištěném majetku dlužníka pořizuje soupis majetkové podstaty podle § 217 InsZ.

V této fázi často dochází ke sporům o majetek, když je do soupisu zanesen majetek, který neměl být zahrnut pro existenci výlučného práva jiné osoby (př. věc v držbě úpadce je ve vlastnictví třetí osoby). Insolvenční správce je povinen do majetkové podstaty zařadit každý majetek, o němž je důvodně přesvědčen, že má být do majetkové podstaty zařazen, a to i v případě, kdy o tom mohou existovat pochybnosti.¹¹⁹ K jejich vypořádání a procesní obraně dalších osob pak slouží žaloba proti správci na vyloučení dotčeného majetku z majetkové podstaty.

Často také dochází ke sporům o hodnotu majetku v majetkové podstatě. Ocenění majetku provádí podle § 219 InsZ insolvenční správce pro potřeby řízení podle údajů v účetnictví nebo evidencí podle z.č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu. Na žádost a náklady věřitelského výboru, může ocenění provést znalec. Takový postup může ovšem zvolit i správce nebo schůze věřitelů. Povinnost požádat o znalecký posudek má správce vždy, jedná-li se o majetek, ke kterému se vztahuje právo zajištěného věřitele a je-li zpeněžen v konkurzním řízení jedinou smlouvou celý podnik. Postup oceňování upravuje z. č. 151/1997 Sb., o oceňování majetku.

Tato problematika není předmětem této práce. Za zmínku stojí jen obecný problém sporné kvality řady znaleckých posudků, který by měl odstranit připravovaný nový zákon o soudních znalcích a tlumočnících.

4.5. Neplatnost, neúčinnost a odporovatelnost právních úkonů

Podstatou insolvenčního práva je princip rovného uspokojení všech věřitelů. V průběhu insolvenčního řízení nebo bezprostředně před ním může dojít k situacím,

¹¹⁹ Česko. Nejvyšší soud ČR. Stanovisko Nejvyššího soudu ČR Rc 52/98, in Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek

kteří způsobují omezení možnosti uspokojení věřitelů nebo obcházení principu rovného uspokojení věřitelů tím, že si věřitelé zajišťují těsně před zahájením insolvenčního řízení, kdy věřitel už objektivně je v situaci úpadku nebo platební neschopnosti lepší pozici pro řízení dodatečným zajištěním svých pohledávek nebo spěšným uspokojováním pohledávek na úkor pohledávek ostatních věřitelů. Smyslem této právní úpravy je především zamezit neodůvodněnému krácení majetkové podstaty v neprospěch věřitelů nebo některých z nich.

Zvláštní právní úprava neplatnosti a neúčinnosti právních úkonů v insolvenčním zákoně je úpravou do jisté míry novou. Právní úprava ZKV znala neúčinnost a odporovatelnost právních úkonů v § 15 ZKV. Insolvenční zákon tuto úpravu, nově v § 235 – 241 InsZ rozšířil o zvláštní právní úpravu neplatnosti právních úkonů v § 231 – 234 InsZ. Právní úprava je speciální jak vůči hmotněprávním ustanovením o neplatnosti a neúčinnosti podle ObčZ i ObchZ, tak i vůči obecným procesním ustanovením.

Neplatnost a neúčinnost právních úkonů dlužníka v určitých případech má chránit zájmy třetích osob zejména věřitelů, kteří by byli poškozeni těmito úkony, které jsou vadné, respektive jim chybí potřebné náležitosti právní řádem požadované. Zákon dále vychází z toho, že neplatnost zjišťuje soud z úřední povinnosti. V případě neplatnosti relativní, se jí musí dovolat ten, kdo byl takovým úkonem dotčen nebo insolvenční správce (§231 odst. 3 InsZ). Toto zjištění však musí provést jedinečně insolvenční soud, buď prostřednictvím incidenčního sporu, nebo předběžnou otázkou. Žalobu k zahájení incidenčního sporu je oprávněn podat účastník insolvenčního řízení s výjimkou dlužníka, správce nebo státní zástupce. Insolvenční správce je přitom vždy jednou ze stran sporu.

V insolvenčním řízení nelze vzhledem ke znění prvního odstavce § 231 použít procesní ustanovení § 135 odst. 2 o.s.ř.. Soud je tedy oprávněn vždy řešit neplatnost či neúčinnost ve vztahu k insolvenčnímu řízení jako předběžnou otázku, i když už bylo o této otázce vydáno rozhodnutí.

Výčetem prvního odstavce § 231 InsZ není ale škála použitelných právních prostředků vyčerpána. V případech, kdy v důsledku neplatného právního úkonu bylo určité plnění či věc zapsány do majetkové podstaty, nelze se dovolávat neplatnosti právních úkonů, nýbrž je nutné podat žalobu o vyloučení majetku z majetkové podstaty podle § 225 InsZ, pokud žádosti o vyjmutí nevyhoví insolvenční správce. Neúčinnost

naopak namítá věřitel. Zákon přitom rozlišuje neúčinnost ze zákona (§ 235 InsZ) a neúčinnost na základě odporovatelnosti (§240 InsZ).

Německá právní úprava odporovatelnosti právních úkonů dlužníka poškozujících zájmy věřitele v insolvenčním řízení upravují ust. § 129-147 InsO. Jen okrajově je nutné se zmínit o zákonu o odporovatelnosti právních úkonů dlužníka učiněných mimo insolvenční řízení (Anfechtungsgesetz; AnfG), který nabyt účinnosti společně s německým insolvenčním řádem. Zákon v podstatě obsahuje v poněkud větším rozsahu dvacetí paragrafů obsahuje materii ust. § 42a ObčZ. Rozsáhlejší pojednání o obsahu tohoto zákona je už nad rámec této práce. Ve vztahu k insolvenčnímu právu zákon opravňuje správce okamžikem zahájení rozhodnutí o úpadku k převzetí nároků a řízení o odporu proti právním úkonům dlužníka. Odmítne-li správce nastoupit do probíhajícího soudního řízení, není tím ovšem vyloučen jeho nárok podle insolvenčního práva uplatnit odporovatelnost tohoto právního úkonu. Zákon upravuje také odporovatelnost právních úkonů po skončení insolvenčního řízení, které mohl během řízení uplatnit správce. Oprávněn k uplatnění odporovatelnosti je původní věřitel.

4.5.1. Neplatnost právních úkonů

Odlišná úprava neplatnosti se zaměřuje především na postup a oprávnění soudů v insolvenčním řízení. Z hmotněprávního hlediska se tak uplatňují všechny důvody neplatnosti podle ObčZ (§ 37 – 41, § 49a) i ObchZ (§ 267 n.). Představu o takových důvodech neplatnosti lépe doplní příklady rozhodovací praxe soudů. Tak např. právní úkony učiněné s úmyslem zkrátit věřitele nebo zmařit již nařízený výkon rozhodnutí nejsou v souladu se zákonem, a proto může být namítána jejich neplatnost podle § 39 ObčZ.¹²⁰ Pouze insolvenční soud může v insolvenčním řízení posoudit, zda jsou splněny předpoklady neplatnosti právního úkonu. Zároveň však zůstávají platná všechna rozhodnutí obecných soudů, která deklarují neplatnost nabytou před zahájením insolvenčního řízení a insolvenční soud se jimi musí řídit (§ 232 InsZ). Jde tedy o výjimku z jinak obecné zásady, že insolvenční soud rozhodnutími obecných soudů o neplatnosti právních úkonů není vázán. (§ 231 odst. 1 InsZ).

¹²⁰ Česko. Nejvyšší soud ČR. Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp, zn. 20 Cdo 2886/2006 [ze dne 25. Dubna 2007]

V případě, kdy před obecným soudem probíhá řízení týkající se majetkové podstaty, není možné jej přerušit dříve, než dojde k prohlášení konkurzu (§ 263 InsZ).¹²¹ I po zahájení insolvenčního řízení proti některému z účastníků řízení lze tedy v obecném řízení o prohlášení neplatnosti pokračovat a meritorně rozhodnout. Tímto rozhodnutím by však insolvenční soud nebyl vázán.¹²² V praxi by měl proto obecný soud spíše přikročit k přerušování obecného řízení podle § 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř. Bylo-li by obecné řízení přerušeno ze zákona prohlášením konkurzu, obvykle bude nutné jej po skončení řízení zastavit pro překážku rei iudicatae, vydá-li insolvenční soud rozhodnutí ve věci samé.

Zákon chrání věřitele nejen před právními úkony dlužníka samotného, ale i před právními úkony týkající se majetku a závazků dlužníka, jejichž původcem jsou třetí osoby. Ustanovení § 233 InsZ je zvláštní ustanovením k právní úpravě o vydání majetkového prospěchu z neoprávněného obohacení (§ 451 odst. 2 a § 458 ObčZ). Rozhodující je přitom, zda došlo k obohacení majetkové podstaty, v opačném případě správce majetkový prospěch ve vztahu k majetku nebo závazkům dlužníka vydat nemůže.¹²³ Pak bude možné subsidiárně uplatnit vylučovací žalobu popřípadě nárok na náhradu škody proti insolvenčnímu správci. Spolu s tímto lze žádat i náhradu nutných výdajů, které byly na věc vynaloženy (§458 odst. 3 ObčZ). Kromě nároku proti správci podle této zvláštní úpravy zřejmě bude možné uplatnit i obecnou úpravu ObčZ o vydání majetkového prospěchu proti osobě, která se neoprávněně obohatila. Spory panují o tom, zda toto ustanovení modifikuje synallagmatický vztah v § 457 ObčZ a zda je tedy také oprávněný povinen vracet, co z neplatného právního úkonu nabyl. Lze dovodit, že zde zůstává obecná úprava v platnosti s výjimkou § 233 odst. 1 InsZ, kdy nedošlo k bezdůvodnému obohacení nebo je požadováno více, než činilo obohacení.

¹²¹ Výjimku představuje jen řízení zahájené na základě odpůrčí žaloby. V tom případě se všechna ostatní řízení o odpůrčích žalobách jiné osoby až do skončení insolvenčního řízení přerušují. (§ 239 odst. 1 InsZ)

¹²² KOTOUČOVÁ, Jiřina, et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 476

¹²³ Česko. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb; sněmovní tisk 1120/0, zvláštní část, (§ 231 – 234) Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=1120&CT1=0>

4.5.2. Neúčinnost a odporovatelnost právního úkonu

Neúčinnost souvisí s odpůřčí žalobou. Hlavním důvodem je, že efektivnost každého konkurzu vždy závisela na tom, do jaké míry se dařilo odporovat dlužníkovým právním úkonům, jimiž zkracoval věřitele. Neúčinnost a odporovatelnost se liší tím, že neúčinnost (§235 – 239 InsZ) je dána ze zákona a je nutné ji zjišťovat, deklarovat. Oproti neplatnosti, která je soudem rovněž deklarována, neúčinnost je omezena jen ve vztahu ke konkrétním osobám, které se jí dovolávají. Také účinky rozhodnutí by měly tedy být omezeny pouze na ty věřitele, kteří uplatňují svá práva v insolvenčním řízení.

Odporovatelnost (§240 – 243 InsZ) vychází ze soudního rozhodnutí, které má konstitutivní povahu, jak uvádí důvodová zpráva.¹²⁴ Neúčinnost právních úkonů se zakládá podle § 235 odst. 2 InsZ odpůřčí žalobou, tedy v incidenčním sporu. Výsledkem odpůřčí žaloby, k jejímuž podání je oprávněn pouze insolvenční správce podle § 239 odst.1 InsZ, respektive povinen podle druhého odstavce, rozhodne-li o tom věřitelský výbor, by ovšem mělo být také konstitutivní rozhodnutí. Veškerá ostatní řízení o odpůřčí žalobě o téže věci musí insolvenční soud přerušit. Důvodová zpráva k insolvenčnímu zákonu tedy mylně rozlišuje neúčinnost deklarovanou zákonem a odporovatelnost konstituovanou soudním rozhodnutím.

Ustanovení o neúčinnosti právních úkonů v InsZ je zvláštní úpravou k obecné úpravě § 42a ObčZ. Neúčinnost podle InsZ má relativně nesystematicky blíže k pojmu „odporovatelnost“ v ObčZ.¹²⁵ Neúčinnost je vyhrazena pro takové právní úkony, které je možné považovat za neúčinné ze zákona a jejichž existence je soudem pouze deklarována a nikoliv konstitutivním rozhodnutím soudu, jak to činí současné znění insolvenčního zákona. Jejím smyslem je zabránit dlužníkovi, popř. dalším osobám s ním spojeným, v neoprávněném zkracování věřitelova uspokojení a chránit právní zájmy věřitele v případě, že k tomuto poškození dlužníka dojde.

Neúčinnými jsou takové právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitele nebo jej neoprávněně zvýhodňuje (§ 235 odst. 1 InsZ). Kromě

¹²⁴ Česko. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb; sněmovní tisk 1120/0, zvláštní část, (§ 234 – 241) Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=1120&CT1=0>

¹²⁵ Návrh nového občanského zákoníku je v této souvislosti přesnější, když nahrazuje „odporovatelnost“ termínem „relativní neúčinnost“.

vymezení neúčinnosti v § 235 – 239 InsZ najdeme v zákoně i další příklady, kdy je právní úkon relativně neúčinný vůči právním zájmům věřitele. Vůči věřitelům jsou neúčinné úkony učiněné v rámci omezení dispozičních práv dlužníka spojených se zahájením insolvenčního řízení (§111 odst. 3 InsZ), všechny právní úkony dlužníka učiněné po prohlášení konkurzu, kdy oprávnění nakládat s majetkem přešlo na insolvenčního správce (§246 odst. 2 InsZ). Neúčinná jsou i věcná břemena zatěžující majetkovou podstatu, která vznikla po zahájení insolvenčního řízení za nápadně nevýhodných podmínek. (§248 odst. 3 InsZ)

Řízení o neúčinnosti právních úkonů se zakládá odpůrcí žalobou věřitele resp. insolvenčního správce. Řízení o odpůrcí žalobě je tedy incidenčním sporem s uplatnění speciální úpravy InsZ a subsidiárně obecné úpravy § 42a ObčZ. Právo odporovat právní úkon má správce např. i tehdy, pokud již nárok byl uspokojen (po skončení insolvenčního řízení). Žaloba by tedy také byla neúspěšná, pokud by bylo možné k věřitelovu uspokojení použít jiného majetku dlužníka. Důkazní břemeno a břemeno tvrzení o tom že nelze k uspokojení jiný majetek dlužníka použít nese v případném sporu věřitel.¹²⁶ K tomu je nutno doplnit i to, že žaloba by neuspěla rovněž v případě, kdy dlužník plnil zákonnou povinnost (př. plnění dlužné vyživovací povinnosti nebo dlužného pojistného na sociálním zabezpečení) nebo pokud i přes právní úkon dlužníka zkracující věřitele je majetková podstata dostatečná k uspokojení všech pohledávek.¹²⁷ Zásadním předpokladem k prohlášení neúčinnosti je kromě následku podle § 235 InsZ způsobených dlužníkem také příčinná souvislost jednání a následku.

Právním následkem neúčinnosti je povinnost dlužníka, vydat plnění včetně příslušenství pohledávky z tohoto neúčinného právního úkonu do majetkové podstaty. Není-li to možné je dána povinnost toho, kdo měl z právního úkonu prospěch (např. jiný věřitel, osoba povinná vůči dlužníkovi) vydat ekvivalentní náhradu do majetkové podstaty.¹²⁸ V krajním případě je možné vynutit splnění této povinnosti výkonem rozhodnutí. Odpůrcí žaloba tedy musí směřovat proti těm osobám, které z právního úkonu měly prospěch nebo v jejichž prospěch byl úkon učiněn. Na straně žalované bude

¹²⁶ Česko. Nejvyšší soud ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 30 Cdo 955/2005 [ze dne 2. června 2005]

¹²⁷ KOTOUČOVÁ, Jiřina , et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 504

¹²⁸ Česko. Nejvyšší soud ČR. Usnesení Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 20 Cdo 1789/2009

tedy často procesně legitimováno více osob. Povinnými jsou vedle těchto osob také jejich právní nástupci, jestliže jim v době plnění musela být tato neúčinnost známa nebo jedná-li se o osoby blízké či koncernově spojené. (§ 237 odst. 2 InsZ). Jejich povinnost je však omezena rozsahem jejich odpovědnosti za dluhy. Oproti úpravě § 42a ObčZ insolvenční zákon nepresumuje u osob blízkých včetně dědiců znalost okolností neúčinnosti a na věřitele pak připadá o této skutečnosti důkazní břemeno.

Německá úprava je české v zásadě podobná. České právo totiž při úpravě neúčinnosti a odporovatelnosti vychází z mezinárodních doporučení. Sjednoceny jsou i podmínky a lhůty, za nichž lze neúčinnost a odpor uplatnit.¹²⁹

V ustanoveních § 240 – 243 se stanovuje třetí ze způsobů neúčinných právních úkonů, a to neúčinnost v důsledku konstitutivního rozhodnutí insolvenčního soudu, kterou důvodová zpráva k insolvenčnímu zákonu nazývá odporovatelností. Termín odporovatelnost podle InsZ a ObčZ, jak už bylo řečeno, nelze zcela ztotožňovat. V jiných zdrojích než je důvodová zpráva se autoři tomuto termínu ve vztahu k InsZ vyhýbají. Rozdíl mezi neúčinností a odporovatelností je patrný také v následcích. Plnění z právních úkonů neúčinných ze zákona zahrnuje správce automaticky do majetkové podstaty. Tomu je možné se bránit vylučovací žalobou. Při neúčinnosti na základě odporovatelnosti se plnění do majetkové podstaty zapíše až po právní moci rozhodnutí o neúčinnosti.

V těchto ustanoveních jsou neúčinností postihovány právní úkony, jimiž se dlužník zavázal k bezúplatnému plnění nebo k plnění za cenu podstatně nižší než cenu obvyklou (§240 odst. 1 InsZ) nebo v jehož důsledku je některému věřiteli poskytnuto vyšší uspokojení, než jaké mu náleží (§ 241 odst. 1 InsZ)¹³⁰, a to v době, kdy byl dlužník v úpadku nebo učinil právním úkonem, který k úpadku vedl. Odporovatelnost zde uvedených právních úkonů předpokládá také splnění obecné premisy § 235 InsZ: činnost dlužníka zkracující možnost uspokojení nebo zvýhodnění věřitele a příčinná souvislost. Výslovně se předpokládá odporovatelnost v případě, kdy dlužník poskytne

¹²⁹ Česko. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 182/2006 Sb; sněmovní tisk 1120/0, zvláštní část, (§ 231 – 234) Dostupné z WWW:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=1120&CT1=0>

¹³⁰ Oproti právní úpravě § 240 InsZ zde najdeme navíc příkladný výčet úkonů, které se za znevýhodňující považují vždy. Půjde např. o splnění pohledávky před její splatností, prominutí dluhu dlužníku nebo jiný zánik pohledávky jinak nežli splněním, dohoda o změně, nahrazení závazku v neprospěch dlužníka nebo pokud po zahájení insolvence provedl zajištění existujícího závazku vlastním majetkem.

svému společníku ve lhůtě 10 let před podáním insolvenčního návrhu zajištění půjčky resp. též veškerá plnění na splacení této půjčky jeden rok před zahájením insolvenčního řízení (§ 135 InsO). Reaguje tak na situaci, kdy se společník, který má obvykle větší přehled o finanční a majetkové situaci dlužníka než pouhý věřitel, snaží odčerpat prostředky společnosti přednostně k uspokojení svých pohledávek, resp. svých půjček.

Německá úprava stanoví podmínky odporovatelnosti v § 130n. InsO. Německé právo rozšiřuje možnost podat odpůrčí žalobu i na právní úkony, za které náleží přiměřené protiplnění. Česká úprava odporovatelnosti (§239 – 242 InsZ) kopíruje německou úpravu v § 130 – 134 InsO. Německé právo ovšem pro každý případ přísněji vymezuje podmínky právního úkonu, který je možné považovat za neúčinný. Vymezuje zejména časovou lhůtu tří měsíců před podáním insolvenčního návrhu, kdy může dlužník neúčinný úkon učinit. V některých případech požaduje objektivní existenci platební neschopnosti dlužníka a téměř vždy požaduje také subjektivní znalost věřitele o platební neschopnosti dlužníka. Neúčinné právní úkony mohou být tedy téměř vždy spáchány alespoň jednáním věřitele z hrubé nedbalosti nebo nepřímého úmyslu. V případě právních úkonů bez přiměřeného protiplnění, které byly učiněny po zahájení insolvenčního návrhu nebo alespoň měsíc před ním se v podstatě u věřitele znalost platební neschopnosti nevyžaduje a zákon jí vlastně předpokládá. Zákon ve všech případech odporovatelnosti předpokládá znalost okolností právního úkonu u osob blízkých, jejichž zákonný výčet je proti české úpravě podstatně rozsáhlejší.¹³¹ Vedle věřitele může být odpor proti právnímu úkonu namítán rovněž proti jeho dědici a za zákonných předpokladů rovněž proti ostatním právním nástupcům.

Ustanovení § 130 InsO obsahuje skutkovou podstatu podobnou neúčinnosti v § 235 InsZ s tím, že německá úprava zpřísňuje podmínky neúčinnosti o již zmíněné úmyslné jednání nebo hrubou nedbalost věřitele. Zákon dále odlišuje tzv. shodnou úhradu (§ 130 InsO) a neshodnou úhradu (§ 131 InsO), kterou se rozumí plnění, závazků nevymahatelných soudní cestou (závazky aleatorní, s nedostatečnou právní

¹³¹ Německé insolvenční právo definuje širěji osobu blízkou podle ust. § 138 InsO. Počítá nad rámec české úpravy kromě manžela nebo partnera také bývalého manžela nebo partnera, došlo-li k rozvodu/zrušení partnerství do jednoho roku před právním úkonem., dále osoby sešvagrené. Je-li dlužníkem právnická osoba nebo společnost bez právní subjektivity jejím neomezeně ručící společník nebo člen jejího orgánu, držitel alespoň čtvrtiny kapitálu nebo osoba, která má jinou možnost na základě právního vztahu informovat se o hospodářských vztazích dlužníka. Osobou blízkou jsou pak i manželé, partneři nebo příbuzní těchto osob.

formou, promlčené nebo nesplatné apod.), tedy je-li plnění v rozporu se smlouvou. Pro ně zákon předpokládá poněkud přísnější podmínky. Správce může podat odpor proti všem úkonům učiněným ve lhůtě 1 měsíce před insolvenčním návrhem. Do tří měsíců s podmínkou předchozí platební neschopnosti dlužníka, tak jako v § 130 InsO. Ustanovení § 133 InsO o úmyslně zkracujících právních úkonech (viz § 242 InsZ) požaduje pro tyto úmyslné úkony dlužníka lhůtu v rozsahu deseti let před podáním insolvenčního návrhu. Proti pětileté lhůtě českého insolvenčního zákona v § 242 odst. 3 je tedy německá úprava přísnější. Po dobu insolvenčního řízení a rok před jeho zahájením je pod sankcí neúčinnosti rovněž „zakázáno“ částečně nebo zcela vracet vklady tichým společníkům a rovněž poskytovat návratné půjčky, zajištění půjček nebo vyplácet tato zajištění ve vztahu ke společníkům obchodní společnosti – dlužníka.

Předpokladem neúčinnosti není výslovně stanoveno jen zmenšení majetku v majetkové podstatě či jeho právní znehodnocení (§ 235 InsZ), ale i zvětšení majetku nebo jeho hodnoty, které by mohlo v určitých případech být znevýhodňující pro ostatní věřitele. Jak u nepřiměřenosti protiplnění, tak i u zvýhodňujících právních úkonů jsou přípustné určité výjimky, vypočtené shodně v odstavci 4, respektive odstavci 5 výše uvedených ustanovení. Jde například o příležitostné dary, právním předpisem uložená plnění, plnění s ohledem na slušnost či takové, kde dlužník důvodně předpokládá přiměřený prospěch (§240 odst. 4 InsZ), resp. např. zajištění závazku za protihodnotu nebo právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku. (§ 241 odst. 5 InsZ). Vyvratitelná právní domněnka určuje za právní úkony v úpadku i ty, které byly učiněny vůči osobě blízké nebo kapitálově spojené („koncernu“) (§ 66a ObchZ).

Problém nastává v situaci, kdy dojde k právnímu znehodnocení majetku a nikoliv k jejímu poškození. Na majetku tedy spočívá právní vada v podobě např. zástavního či předkupního práva. Na tuto situaci právní úprava nereaguje. V takovém případě by zřejmě nebylo možné aplikovat § 236 InsZ ani analogicky § 42a ObčZ. Komentář připouští v této souvislosti variantu, že na tento neúčinný úkon by se hledělo, jakoby vůbec nenastal. Jedná se ovšem pouze o relativní neúčinnost. Vůči třetím osobám, které by takto zatížený majetek mohly nabýt, zůstává tedy nadále účinný.¹³²

¹³² KOTOUČOVÁ, Jiřina , et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 535

Je-li někomu poskytnuto vyšší uspokojení než jaké mu náleží (§241 odst. 1 InsZ), srovnává se míra uspokojení tímto právním úkonem a míra uspokojení, kterého by dotyčný mohl dosáhnout v případě rozdělení výtěžku zpeněžení majetkové podstaty v rámci insolvenčního řízení. Tím prvním způsobem dlužník obchází insolvenční řízení a fakticky zkracuje věřitele. Takovým neoprávněným zvýhodněním je obvykle situace, kdy jeden z věřitelů obdržel od dlužníka plnění neodpovídající zásadě poměrného uspokojení věřitelů nebo jinak jednoho věřitele zvýhodní na úkor jiných.

Nakonec lze namítat také ty právní úkony dlužníka, které provedl dlužník již s úmyslem zkrátit věřitele. Musí být tedy prokázáno úmyslné jednání dlužníka směřující ke zkrácení věřitele. Žalobce (správce) nese důkazní břemeno o tom, že dlužník jednal v úmyslu zkrátit věřitele a druhá strana o tomto úmyslné jednání věděla. V případě, že byl úmysl zkrátit věřitele na obou stranách, jde o úkon neplatný podle obecné úpravy § 39 ObčZ. Tímto odporem lze postihnout úkony maximálně pět let před zahájením insolvenčního řízení.

Výsledkem prohlášení neúčinnosti resp. odporovatelnosti právního úkonu soudem je vydání plnění ve výši pohledávky z tohoto neúčinného právního úkonu věřiteli. Toto ustanovení může postihnout jak majetek dlužníka, tak majetek třetí osoby.

4.6. Konkurz

Zpeněžení majetkové podstaty je stěžejní fází konkurzního řízení. Konkurz je obecným způsobem řešení úpadku a může se tak týkat kteréhokoliv dlužníka, podnikatele i nepodnikatele, osoby právnické i fyzické.¹³³ Jde o tradiční způsob vypořádání pohledávek věřitelů. Jak ukazuje praxe a statistiky insolvenčních řízení, zůstává stále zpeněžení majetku a likvidace dlužníka nejčastější formou vypořádání jeho závazků, ačkoliv jedním z cílů nové úpravy insolvenčního práva bylo zatraktivnit alternativní způsoby uspokojení věřitelů založených na sanaci dlužníka. Přestože se konkurz většinou spojuje s ekonomickou likvidací dlužníka, není to v zásadě jeho cílem a nemusí k tomu bezpodmínečně dojít. K prohlášení konkurzu může dojít společně s rozhodnutím soudu o úpadku, může k němu ovšem dojít i kdykoliv později. Dojde-li

¹³³ WINTEROVÁ, Alena, et al. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha : Linde, 2008. 750 s. ISBN 978-80-7201-726-3, str. 653

k prohlášení konkurzu současně s rozhodnutím o úpadku, nastávají současně účinky spojené jak s úpadkem, tak s prohlášením konkurzu.

Stěžejní pro provedení konkurzu je uspokojení z výnosu zpeněžení majetkové podstaty. Pro úspěšný průběh konkurzu musí být tedy nepeněžitě hodnoty spadající do majetkové podstaty převedeny do peněžitě podoby. Tím majetková podstata získá likviditu, kterou následně využije pro uspokojení věřitelů.

Hlavní rozhodnutí o způsobu řešení úpadku dlužníka přísluší pochopitelně, tak jako v českém právu, schůzi věřitelů. Pomineme-li právo věřitelů nahlížet do spisu a všech listinných podkladů, jsou věřitelé ve svém rozhodování odkázáni na zprávu insolvenčního správce, kterou musí předložit

4.6.1. Prohlášení konkurzu a jeho účinky

K provedení zpeněžení majetku dlužníka je nutné splnit několik předpokladů. Zpeněžení především předchází nabytí právní moci rozhodnutí o prohlášení konkurzu. V této fázi má významnou úlohu rozhodování věřitelů. Zahájení zpeněžení je podmíněno první schůzí věřitelů. Bez jejich součinnosti by zpeněžení nebylo proveditelné. Součinnost schůze věřitelů není nutná jen u věcí ohrožených zkázou, znehodnocením nebo ve zvláštních případech, povolí-li to insolvenční soud. V takovém případě provede zpeněžení insolvenční správce neprodleně. Dále se vyžaduje marné uplynutí lhůty k podání vylučovací žaloby, před jejímž koncem nelze zpeněžení zahájit a případně na základě této žaloby vyloučení majetku osob stojících mimo insolvenční řízení z majetkové podstaty. Ke vzniku účinků prohlášení konkurzu se bezpodmínečně vyžaduje zveřejněním rozhodnutí o soudním prohlášení konkurzu v insolvenčním rejstříku, neboť dříve nemají účastníci možnost se o prohlášení konkurzu dozvědět.

Na prohlášení konkurzu navazují úkony dokončení seznamu přihlášených pohledávek, přezkumné jednání k přezkumu přihlášených pohledávek a schůze věřitelů. Seznam přihlášených pohledávek je podmínkou pro zpeněžení majetku zapsaného v majetkové podstatě.

Prohlášením konkurzu zanikají předběžná opatření, pokud soud výslovně neuvede, že pokračují. Zaniká také nucená správa a přerušuje se likvidace právnické osoby. Prohlášením konkurzu se významně posiluje postavení insolvenčního správce, který je bezvýjimečně oprávněn nakládat s majetkovou podstatou, vykonává práva a povinnosti dlužníka související s majetkovou podstatou včetně jednání před soudem ve

věcech týkajících se majetkové podstaty (§ 277 a n. InsZ). Oprávnění dlužníka disponovat majetkem v majetkové podstatě se omezuje nad rámec omezení při zahájení insolvenčního řízení v § 111 InsZ a důsledkem je v podstatě úplný přechod dispozičních práv na insolvenčního správce, včetně soudního vymáhání práv z majetkové podstaty.

Právní úkony dlužníka po prohlášení konkurzu mají za následek jejich neúčinnost ze zákona, nikoliv až rozhodnutím soudu po podání odpůrčí žaloby. Neúčinnost úkonů směřuje jen vůči věřitelům. Obecná platnost úkonu zůstává nedotčena. V třetím odstavci § 246 InsZ se upravuje obdobná vyvratitelná právní domněnka, jakou stanoví německé právo. Lze předpokládat, že se zákonodárce právě tady inspiroval. Podobná právní domněnka ale už bohužel chybí v případě právních úkonů nakládání s majetkovou podstatou po zahájení insolvenčního řízení v § 111 InsZ.

Hlavní rozhodnutí o způsobu řešení úpadku dlužníka přísluší podle německé úpravy pochopitelně, tak jako v českém právu, schůzi věřitelů. Pomineme-li právo věřitelů nahlížet do spisu a všech listinných podkladů, jsou věřitelé ve svém rozhodování odkázáni na zprávu insolvenčního správce, kterou správce musí schůzi věřitelů předložit. (§ 156 n. InsO). Z toho vychází česká úprava zprávy o hospodářské situaci dlužníka. Ve zprávě mimo jiné objasňuje ekonomickou situaci dlužníka a její příčiny, ale také doporučení, zda je možné a výhodné prodat podnik jako celek a jaké jsou možnosti pro uplatnění reorganizace a co by to v konečném důsledku znamenalo pro uspokojení věřitelů.

Pro věřitele významným účinkem prohlášení konkurzu je, že se všechny dosud nesplatné pohledávky věřitelů stávají předčasně splatné. Není přitom podstatné, zda pohledávka byla či nebyla přihlášena. Předčasná splatnost je ovšem omezena jen na průběh insolvenčního řízení. Její účinky neovlivňují právní vztahy mimo insolvenční řízení a ruší se, pokud by např. došlo ke zrušení konkurzu. Díky předčasné splatnosti mohou do konkurzu vstoupit i věřitelé, jejichž pohledávky dosud splatné nebyly. Předčasná splatnost pohledávek a závazků dlužníka může samozřejmě působit také řadu problémů třetím osobám, které musí okamžitě plnit. Insolvenční zákon v ust. § 173 odst. 3 InsZ mimo jiné předpokládá účast právě i věřitelů nesplatných pohledávek. Význam tohoto ustanovení lze tedy chápat tak, že insolvenční věřitel musí uplatnit vůči dlužníku

všechny své existující pohledávky bez ohledu na jejich povahu.¹³⁴ Mimo jiné vedle jiných pohledávek tak smí uplatnit i pohledávky nesplatné, které by jinak uplatnit nebylo možné. Podle zákona není v této fázi konkurzu rozhodující, zda věřitel svou pohledávku řádně uplatnil v insolvenčním řízení nebo se svou pohledávkou zůstává mimo něj. Všichni věřitelé spadají pod režim tohoto zákona a mohou svou pohledávku uplatnit jen způsobem zde uvedeným.

Ostatní, mimostojící věřitelé jsou v době insolvenčního řízení, tedy i konkurzu, v možnostech vymáhání svých pohledávek citelně omezeni. Nemohou podat soudní žalobu, zastavena nebo přerušena jsou exekuční řízení a výkony rozhodnutí. Zákon s ohledem na zásadu rovného uspokojení práv věřitelů prohlašuje neúčinnost všech práv na uspokojení z majetkové podstaty nabytá účastníky po zahájení řízení. V praxi jsou tedy neúčinná veškerá zajištění (př. ručení, zástavní práva, výslovně soudcovské zástavní právo apod.), kterými dlužník zatížil majetkovou podstatu. U věcných břemen, která zatěžují majetkovou podstatu, se pro neúčinnost jejich zřízení vyžadují podmínky vzniku za nápadně nevýhodných podmínek. Případný výtěžek získaný zpeněžením zatíženého majetku připadá do majetkové podstaty.

Věřitelé nemohou nadále jednotlivě uplatňovat své pohledávky. Konečně má prohlášení konkurzu za následek i další hmotněprávní účinky. Ruší například úkony vedoucí k uzavření smlouvy, zanikají všechny jednostranné právní úkony dlužníka, nelze nadále provádět započtení. Je také důvodem pro odstoupení od smlouvy nebo podání výpovědi z nájemního vztahu.

V případě osobních společností, jejíž společníci ručí osobně za závazky společnosti, nastává zvláštní situace, neboť v důsledku prohlášení konkurzu na majetek některého ze společníků nebo rozhodnutím soudu o zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedostatek majetku (§ 144 odst. 1, 2 InsZ)¹³⁵ dochází ex lege ke zrušení osobní

¹³⁴ ZELENKA, Jaroslav, et al. *Insolvenční zákon : poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2008. 796 s. ISBN 978-80-7201-707-2, str. 281

¹³⁵ K zamítnutí návrhu pro nedostatek majetku přistoupí soud v případě, kdy výše majetku, jenž by mohl být zpeněžen absolutně nepostačuje nejen k pokrytí závazků, ale také k pokrytí nákladů insolvenčního řízení. Pro zamítnutí návrhu musí být dále splněny podmínky uvedené v prvním odstavci § 144 InsZ, mimo jiné dlužník musí být v likvidaci a soud tedy v souladu s § 68 ObchZ již rozhodl o zrušení a likvidaci dlužníka – obchodní společnosti. Obchodní společnost okamžikem zrušení ztrácí svou způsobilost k právům a povinnostem a tedy i způsobilost být účastníkem insolvenčního řízení. Z toho vyplývá, že

společnosti (§ 88 odst. 1 písm. e) ObchZ u veřejné obchodní společnosti a § 93 odst. 4 spolu s § 102 ObchZ pro komanditní společnost). K zamítnutí insolvenčního návrhu podle § 144 InsZ je nutné splnit zde kumulativně uvedené podmínky. Zamítnutí insolvenčního návrhu podle § 144 InsZ připadá v úvahu jen u obchodních společností. Vyloučeno je tak v případě, dlužníků – fyzických osob a ostatních právnických osob. Insolvenční řízení o majetku společníka se pak rozšiřuje také na majetek osobní společnosti, resp. společníkovi připadající podíl. Tomu je možné se vyhnout jen uhrazením požadované zálohy insolvenčním navrhovatelem na náklady insolvenčního řízení (§ 144 odst. 2 InsZ). Zrušení osobní společnosti v důsledku konkurzu na majetek neomezeně ručícího společníka je logický důsledek neomezeného osobního ručení společníků. V důsledku insolvence neomezeně ručícího společníka přechází do jeho majetkové podstaty příslušný podíl na obchodním jmění osobní společnosti. V německém právu obchodních společností je situace odlišná v tom směru, že, jak už bylo v úvodu řečeno, osobní společnosti, tak jak je známe v českém právu, nemají právní subjektivitu. Veřejná obchodní společnost (OHG), komanditní společnost (KG) i komanditní společnost na akcie (GmbH & Co. KG) jsou ovšem způsobilé k úpadku, což bylo nutné v německém insolvenčním řádu výslovně stanovit. (§ 15 InsO). Zatažení majetku neomezeně ručících společníků nebo dokonce vstup společníka do insolvence proto nepřichází v úvahu. Také německé právo počítá v případě prohlášení konkurzu společníka osobní společníka (s výjimkou komanditisty) se zrušením osobní společnosti. (§ 131 odst. 1, § 161 odst. 2 HGB)

Významné změny přináší prohlášení konkurzu pro existující právní vztahy dlužníka k věřitelům. Existují-li mezi dlužníkem a jeho věřiteli v době prohlášení konkurzu synallagmatické, dosud zcela nesplněné právní vztahy, předpokládá ustanovení § 253 InsZ prohlášení konkurzu jako zvláštní důvod odstoupení od smlouvy. Druhou možností, kterou v takovém případě správce má je závazek z právního vztahu splnit, pokud tím nesníží možnost uspokojení ostatních věřitelů a při zohlednění zásad insolvenčního řízení v § 5 InsZ. K ochraně věřitelů budiž stanoveno, že zákon neumožňuje existující pohledávky řešit jiným způsobem popř. o nich vůbec

společník osobní společnosti musí v okamžiku, kdy osobní společnost splňuje podmínky pro zrušení (viz § 88 ObchZ), být už ve fázi likvidace a není nutné čekat až společník naplní obecný důvod pro zrušení zrušením konkursu podle § 68 ObchZ.

nerozhodnout. Pokud se správce ve lhůtě 15 dnů nevyjádří, předpokládá zákon fikci odstoupení od smlouvy. Někdy se hovoří o tzv. stíhacím právu¹³⁶, když věřitel může odstoupit od smlouvy, i když už bylo částečně plněno (př. zboží bylo dlužníku zasláno ale nezaplaceno, rozestavěná stavba podle smlouvy o dílo). V uvedené lhůtě nemůže naopak odstoupit od smlouvy věřitel, pokud si takovou možnost nevyhradil ve smlouvě. Uvážíme-li jaké problémy tedy může přinést prohlášení konkurzu u některých typů technologicky a finančně náročnějších právních vztahů (př. smlouva o dílo na výstavbu), lze ošetření možnosti včasného odstoupení od smlouvy nebo instrumentů zajištění závazku jen doporučit. V takovém případě se ovšem věřitel vystavuje potenciálnímu nebezpečí neúčinnosti zajištění závazku (§ 235 odst. 1 InsZ) v okamžiku platební neschopnosti dlužníka, neboť by tím docházelo k neoprávněnému zvýhodnění jednoho věřitele na úkor jiných. Škodu způsobenou odstoupením od smlouvy je následně možné uplatnit přihláškou pohledávky. Pohledávky vzniklé po prohlášení konkurzu z pokračující smlouvy uplatňuje věřitel jako pohledávky za majetkovou podstatou. Věřitel může odmítnout plnění do té doby, než věřitel je připraven k ekvivalentnímu plnění také z jeho strany.

Do postavení věřitele se prohlášením konkurzu fakticky dostává i nájemce nemovitosti, když správce je v případě konkurzu oprávněn nájemní smlouvu vypovědět. K tomu obvykle dojde, pokud je dlužník nájemcem a najatou věc nezbytně nepotřebuje, aby se tak zabránilo dalšímu zmenšování majetkové podstaty. Dlužné nájemné pak věřitel uplatní přihlášením pohledávky. Nájemce může navrhnout soudu zrušení výpovědi nájemní smlouvy ovšem pouze na dobu určitou a je-li nepřiměřeně dotčen ve svých zájmech, které musí prokázat, a to ve lhůtě 15 dnů. Ustanovení občanského zákoníku o výpovědi z nájmu bytu se prohlášení konkurzu nedotýká.¹³⁷ Pokud by se výpověď vztahovala na smlouvu o nájmu bytu (§ 711 a 711a ObčZ), bylo by možné podat výpověď pouze na základě důvodů pro výpověď bez přivolení soudu (§ 711 ObčZ) nebo s přivolením soudu (§711a ObčZ). Rovněž může uplatnit právo na koupi

¹³⁶ KOTOUČOVÁ, Jiřina , et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 603

¹³⁷ § 256 odst. 1 poslední věta InsZ; Pokud byl konkurs na majitele bytu prohlášen v průběhu soudního řízení o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, musí soud řízení přerušit podle § 263 InsZ (viz rozsudek Nejvyššího soud ČR, sp. zn. 20 Cdo 340/2000 (NS ČR). V řízení může pokračovat na návrh insolvenční správce, popř. dlužníka nebo ostatních účastníků řízení a za podmínek § 265 InsZ.

předmětu nájmu za cenu obvyklou z majetkové podstaty. Pronajímatel dále nesmí vypovědět nájemní smlouvu s dlužníkem z důvodu prodlení s placením nájemného do rozhodnutí o úpadku dlužníka-nájemce. Pronajímatel tedy může nájem z tohoto důvodu ukončit jen do rozhodnutí o úpadku. Druhým důvodem zákazu výpovědi podle § 257 InsZ, který dlužníka chrání je neplacení nájemného pro zhoršení jeho majetkové situace. Tento výraz je poměrně neurčitý a konkrétní posouzení by v případě sporu náleželo až soudu. Tato ochrana dlužníka se nevztahuje na prodlení s placením nájemného po rozhodnutí o úpadku. Oběma stranám se také dává možnost odstoupit od nájemní smlouvy, pokud předmět nájmu není ještě využíván.

Prohlášení konkurzu předpokládá zánik společného jmění manželů (dále SJM). Byl-li jeho vznik vyhrazen až ke dni zániku manželství, má prohlášení konkurzu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství. Vypořádáním SJM dojde k jeho rozdělení na část připadající do majetkové podstaty a část, jež případně manželu dlužníka a do majetkové podstaty nespadá. Z tohoto pravidla existují určité výjimky. Část SJM určená k podnikání se souhlasem manžela připadá do majetkové podstaty celá (§ 270 odst. 2 InsZ). Při předlužení SJM, kdy závazky dlužníka jsou vyšší než hodnota majetku a pohledávek do SJM spadajících, jeho vypořádání není nutné a SJM připadne do majetkové podstaty celé (§ 274 InsZ). Obvykle se předlužení SJM předchází zúžením SJM. Do SJM pak spadají jen věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti (§ 148 odst. 2 ObčZ).

Účinkem spojeným se zánikem, který přispívá k ochraně práv a zájmů věřitelů je neplatnost smluv ovlivňujících negativně majetkovou podstatu a uzavřených mezi manžely po podání insolvenčního návrhu dlužníkem nebo vznikem účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení u návrhu věřitele. Neplatné jsou takové dohody, které by mohly vést ke snížení majetku ve SJM nebo dlužníka a tím i majetkové podstaty, tedy mimo jiné i zvýšení SJM o výlučný majetek dlužníka, neboť část tohoto majetku by připadla v souladu s obecnou zásadou rovnosti podílu na SJM (§ 149 odst. 2 věta první ObčZ) manželu dlužníka a byla by tak z majetkové podstaty vyjmuta. Proč ale zákon předpokládá neplatnost dohod o zvýšení SJM o výlučný majetek manžela dlužníka není jasné ani z důvodové zprávy a nezabývají se jím ani komentáře. Ostatně s účastí manžela dlužníka jakožto věřitele přihlášeného ex lege do insolvenčního řízení počítá § 274 InsZ. Je snad možné dovodit, že § 269 odst. 1 písm.c) InsZ chrání také

vylučné zájmy manžela dlužníka proti věřitelům. Po prohlášení konkurzu může dohodu o vypořádání uzavřít pouze správce a dohoda musí být následně schválena soudem a s dohodou musí souhlasit i věřitelský výbor. K dohodě o vypořádání se stanoví nová šestiměsíční lhůta od prohlášení konkurzu, pokud do té doby nebyla ještě uzavřena. Zákon však chrání majetková práva třetích osob nabytá v dobré víře ze SJM před prohlášením konkurzu.

4.6.2. Zpeněžení majetkové podstaty

Zpeněžením majetkové podstaty, jak už bylo řečeno, znamená převedení veškerého majetku včetně nehmotných aktiv na peníze. Ke zpeněžení se využívají také bankovní konta, finanční hotovost a úplatné postoupení pohledávek.

Zpeněžení majetku je možné zahájit po právní moci rozhodnutí o prohlášení konkurzu a nejdříve po první schůzi věřitelů.¹³⁸ K provedení zpeněžení je tedy nutná součinnost věřitelů. Schůze věřitelů si může vyhradit rozhodnutí o způsobu zpeněžení majetkové podstaty (§ 46 odst. 3 InsZ) nebo v této věci dát doporučení správci. Vždy bude ale nutné získat souhlas schůze věřitelů, bez něhož nemůže o zpeněžení rozhodnout ani soud. Schůze věřitelů rozhoduje na základě zprávy o hospodářské situaci dlužníka, kterou správce předkládá před konáním první schůze věřitelů svolané po prohlášení konkurzu. (§ 281 InsZ). Ta sice není veřejně přístupná, ale věřitelé do ní mohou nahlížet. Schůze věřitel také na žádost dlužníka rozhodne, zda a v jakém rozsahu poskytne dlužníkovi prostředky na výživu jeho a jeho rodiny. Toto opatření je podobné německé úpravě, kde také rozhoduje o výživě až schůze věřitelů. Předběžným opatřením může v naléhavých případech poskytnout správce výživné se souhlasem věřitelského výboru. Zpeněžení věci bude možné až po řádném vyřízení případných vylučovacích žalob podle § 225 odst. 1 InsZ. O konečném způsobu zpeněžení rozhodne správce se souhlasem věřitelského výboru.

Vždy by mělo být zajištěno uspokojení pohledávek zpeněžením majetku dlužníka, tedy nikoliv např. přidělením věřiteli. Majetek by měl být v zásadě převeden úplatně s výjimkou bytů a nebytových prostor ve vlastnictví bytového družstva (§285

¹³⁸ Výjimky platí pro věci podléhající rychlé zkáze nebo znehodnocení, které lze zpeněžit ještě před prohlášením konkursu. Výjimku může povolit také soud svým rozhodnutím, pokud respektuje zásady insolvenčního řízení a potřebné, vhodné k zajištění účelu insolvenčního řízení.

odst. 4 InsZ)¹³⁹. V některých případech je možnost úplatného převedení omezena na určitě věřitele (§ 256 odst. 2 InsZ) nebo oprávnění správce se souhlasem věřitelských orgánů některé věci ze zpeněžení vyjmout (§ 227 nebo 282 InsZ).

Insolvenční správce musí podle německé úpravy požádat o souhlas se všemi „zvláště významnými právními úkony“ věřitelský výbor, a teprve nebyl-li ustanoven, schůzi věřitelů. V německé odborné literatuře se pod tímto termínem chápou veškeré úkony, při nichž správce disponuje s více než 10% majetkové podstaty.¹⁴⁰ Nevyžaduje se tak např. souhlas insolvenčního soudu (ad § 290 InsZ). Vždy musí být udělen souhlas věřitelského výboru (schůze věřitelů), v případech uvedených v druhém odstavci § 160 InsO, tedy mimo jiné při zpeněžení podniku nebo provozovny nebo prodejem nemovitosti mimo dražbu.

Majetková podstata je zpeněžována veřejnou dražbou¹⁴¹, výkonem rozhodnutí podle o.s.ř. nebo prodejem majetku mimo dražbu. Zvláštním způsobem zpeněžení je prodej podniku jako celku. O konkrétním způsobu rozhodne správce na návrh věřitelského výboru. Jemu může způsob zpeněžení navrhnout nejspíše opět správce, který má neúplnější představu o stavu majetkové podstaty. Součinnost věřitelského výboru je bezpodmínečná. Pokud by správce rozhodl bez souhlasu věřitelského výboru nebo v rozporu s jeho stanoviskem, byl by takový zcizovací právní úkon absolutně neplatný pro rozpor s § 39 ObčZ.¹⁴² V případě sporu mezi správcem a stanoviskem může správce požádat o rozhodnutí soud v rámci dohlédací činnosti.

Při zpeněžení formou **veřejné dražby** uzavírá dražebník se správcem smlouvu o provedení dražby. K nabytí účinnosti smlouvy je nezbytné schválení věřitelským výborem. V případě žaloby na neplatnost dražby zastává rozhodovací praxe Nejvyššího soudu ČR názor, že tyto žaloby se řídí druhou částí z. č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách. K žalobě o neplatnost je tedy příslušný každý účastník dražby, dražební

¹³⁹ V případě bezplatného převodu bytové jednotky podle § 285 odst. 4 InsZ, § 23 odst. 1 a 3 a § 24 zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů, nepřichází v úvahu odporovatelnost nebo neúčinnost takových právních úkonů podle § 231n. InsZ (Česko. Ústavní soud ČR. Nález Ústavního soudu ČR, sp. zn. III.ÚS 258/03 [ze dne 6.května 2004])

¹⁴⁰ BRAUN, Eberhard. *Insolvenzordnung : Kommentar*. 2. vydání. München : C.H.Beck, 2004. 1510 s. ISBN 3-406-51443-X, str. 844

¹⁴¹ Česko. Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, ve znění pozdějších předpisů, In Sbíрка zákonů ČR. Česká republika. 2000, částka 10; postup podle části o dražbách dobrovolných

¹⁴² Česko. Nejvyšší soud ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 29 Odo 31/2004 [ze dne 14. prosince 2004].

věřitel i navrhovatel. Toto právo nemá např. insolvenční správce. Neplatnost dražby posuzuje obecný soud a jen podle ustanovení o neplatnosti dražby v § 24 odst.3 z.č. 226/2000 Sb.¹⁴³ Základem německé právní úprava veřejných dražeb je BGB a vyhláška o živnostenských dražbách z roku 2003 (Versteigerungsverordnung)

Prodej movitých věcí a nemovitostí výkonem rozhodnutí podle o.s.ř. je nejjistějším a nejlevnějším způsobem zpeněžení majetku. Dohled a součinnost věřitelů může být proto v tomto řízení omezena. Věřitelé ani dlužník nejsou ani účastníky řízení, jediným účastníkem a také jediným možným navrhovatelem je jen správce.

Prodej majetku výkonem rozhodnutí upravuje v souladu s ust. § 869 ZPO zákon o nucené dražbě a nucené správě (Zwangsversteigerungsgesetz; ZVG). Věcně příslušným k nařízení dražby je Amtsgericht¹⁴⁴ v sídle nebo bydlišti dlužníka popřípadě v místě nemovitosti. Dražbu pak provádí soudní exekutor. Úprava činnosti soudních exekutorů není v Německu obsažena v samostatném zákonu, nýbrž řídí se obecnou úpravou výkonu rozhodnutí dle ZPO (§ 704 n. ZPO) resp. úpravou o nucených dražbách (ZVG). Bližší výklad ovšem není předmětem této práce. Forma nucené dražby se využívá, a německý insolvenční řád s tím v ust. § 165 a 166 InsO počítá, především při zpeněžování movitých a nemovitých věcí, na nichž vážnou věcná práva zajištěných věřitelů.

Zpeněžení majetku mimo dražbu je v insolvenčním řízení poměrně častý postup. Jeho výhodou, ale i záludností je možnost stanovit kupní cenu pod cenou odhadní, což je u dražby v předchozích případech problematické. Majetek se prodává zpravidla jednomu konkrétnímu zájemci a je tedy vyloučeno licitování zájemců o ceně a zvýšení výnosu prodeje. Z těchto důvodů mimo jiné vyžaduje zákonná úprava souhlas jak věřitelského výboru, tak soudu, který může také určit podmínky prodeje (např. minimální cenu, provedení veřejnou obchodní soutěží). Souhlas musí být zvláště opatřen i pro uzavření kupní smlouvy. V případě zcizení majetku správcem bez předepsaného souhlasu by taková smlouva byla neplatná. Platnost smluv je možné kdykoliv později do skončení insolvenčního řízení napadnout žalobou v incidenčním sporu

¹⁴³ Česko. Nejvyšší soud ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 29 Odo 777/2006 [ze dne 15. června 2006]. Rozsudek Nejvyšší soud ČR, sp. zn. 21 Cdo 930/2007 [ze dne 6. prosince 2007].

¹⁴⁴ Nejvyšší článek německé soustavy soudů, obdoba okresních soudů

Zákonná úprava chrání nabyvatele majetku získaného prodejem mimo dražbu a jeho dobrou víru před právní nejistotou. Namítat neplatnost smlouvy je totiž možné jen do konce insolvenčního řízení. Tento způsob zákon výslovně předpokládá při zpeněžení dlužníkovy podniku nebo části podniku jedinou smlouvou (§290 InsZ) nebo zpeněžení celé majetkové podstaty (§ 292 InsZ). Před prodejem podniku nebo majetkové podstaty by měly být přednostně uspokojeny pohledávky zajištěných věřitelů, pokud jsou předměty zajištění součástí podniku nebo majetkové podstaty. Zajištění totiž okamžikem zpeněžení zaniká. Zajištěných věřitelů s právy na jednotlivých věcech v majetkové podstatě se také týká právo dávat pokyny směřující ke zpeněžení předmětu zajištění (§ 293 InsZ).

Německé komentáře odkazují při přímém prodeji majetku z majetkové podstaty na nutnost zohlednit pravidla zákon o nekalé soutěži (UWG). Ty movité věci nebo pohledávky, na nichž vážnou věcná práva zajištěných věřitelů, může správce zpeněžit tímto způsobem jen v případě, že věci jsou v jeho držbě, popřípadě držbě věřitele. (§ 166 odst. 1 InsO). V takovém případě musí správce před zpeněžením informovat zajištěného věřitele o místě uložení a stavu prodávané věci resp. výši, splatnosti pohledávek a předpokládaném výnosu. Zajištěný věřitel má totiž právo, věc na němž vázne jeho věcné právo, odkoupit, nabídne-li do týdne po sdělení úmyslu o prodeji věci výhodnější nabídku. Zajištěný věřitel může namísto úhrady své pohledávky také věc převzít. To je výhodné zejména v případě, kdy převzetí věci může ušetřit náklady za jeho prodej (př. náklady dražby, znaleckého odhadu).

Insolvenční správce může také rozhodnout o **prodeji podniku jedinou smlouvou**. Účinnost takové smlouvy vyžaduje souhlas soudu a věřitelského výboru. Rozhodnutí o prodeji podniku jedinou smlouvou podle § 290 InsZ se provádí výlučně smluvně za přiměřeného použití ust. smlouvy o prodeji podniku. (§ 476 an.. ObchZ) Zejména v tomto případě konkurz nemusí znamenat ukončení činnosti podniku, rozprodej majetku, hromadné propouštění a další negativa s tímto řešením úpadku obvykle spojená. V rámci kogentních ustanovení ObchZ a závazných pokynů soudu má jinak správce při jednání o prodeji volnou ruku. Může například zvlášť zpeněžit věci, na nichž vážnou věcná práva zajištěných věřitelů. Na nabyvatele převodem podniku nepřecházejí žádné závazky minulého dlužníka. Pracovněprávní pohledávky

zaměstnanců jsou převedeny na pohledávky za majetkovou podstatou a uplatňovány u insolvenčního správce.

Zákonná úprava vyjímá z možnosti účastnit se zpeněžení majetkové podstaty a nabýt jeho majetek jak dlužníka samotného, tak osoby jemu blízké¹⁴⁵ a osoby tvořící s ním koncern, dále též osoby vykonávající vliv na dlužníka a rovněž členy a náhradníky věřitelského výboru. Pro nabytí tohoto majetku se stanoví časový test tří let od skončení konkurzu. Výjimku může povolit jen insolvenční soud po vyjádření věřitelského výboru. Členové a náhradníci věřitelského výboru mohou majetek nabývat jen se souhlasem schůze věřitelů (§60 odst. 1 InsZ). Tato omezení by měla zabránit tomu, aby dlužník, případně osoby s ním personálně nebo majetkově spojené, které ovlivňovaly hospodářskou situaci dlužníka nebo o ní přinejmenším byly informovány, mohly obcházet účel insolvenčního práva a převádět na sebe majetkovou podstatu.

4.6.3. Nakládání s výtěžkem

V této části jde o samotné uspokojení pohledávek věřitelů. Zvláště pak se upravuje postavení a uspokojení zajištěných věřitelů v ustanoveních § 298 a 299 InsZ. Zajištění věřitelé se uspokojují z výnosu zpeněžení předmětu zajištění kdykoliv v průběhu insolvenčního řízení a se souhlasem soudu. Zajištěným věřitelům se poskytuje jistá kompenzace té skutečnosti, že v případě insolvenčního řízení proti dlužníku nemohou uspokojit svou zajištěnou pohledávku okamžitě po splatnosti. Zajištěná pohledávky se proto ode dne po dni prohlášení konkurzu obvykle úročí úrokovou mírou dohodnutou podle úvěrové smlouvy (§ 171 odst. 2 InsZ). V případě konkurzu je možné úročení zajištěné pohledávky jen, dojde-li ke zpeněžení prodejem podniku (§ 290 InsZ). Jde o zásadní výjimky z pravidla neuspokojování úroků podle § 170 InsZ. Zajištěný věřitel musí však mít uhrazeny své závazky vůči majetkové podstatě, zejména podíl na odměnu a náklady znalce podle § 157 InsZ.

Insolvenční správce v závěru zpeněžení, aniž by muselo zpeněžování být už dokončeno, vydá a předloží soudu ke schválení konečnou zprávu. Zde vyčíslí konečnou

¹⁴⁵ § 116 ObčZ; za osobu blízkou je soudní praxí považována i manželka společníka společnosti s ručením omezeným (Právní rozhledy, 2001, č.11 – KS v Hradci Králové, sp. zn. 18 Co 30/2001) popřípadě i fyzická osoba jednáající za právnickou osobu (Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 29 Cdo 4822/2008 resp. rozsudek sp. zn. 21 Cdo 2192/2001 uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem R 53/2004)

částku, která případně k rozdělení věřitelům a označí jednotlivé věřitele s uvedením výše podílu na této částce (§ 302 odst. 3 InsZ). Konkrétní způsob a rozsah uspokojení pohledávek určuje až soud svým rozvrhovým usnesením. Soud konečnou zprávu projedná se správcem a případně opraví chyby a nejasností. Opravenou zprávu pak formou vyhlášky zveřejní a poskytne účastníkům insolvenčního řízení lhůtu 15 dnů od zveřejnění k podání námitek proti zprávě na základě ust. § 304 odst. 2 InsZ. K námitkám se vyjadřuje správce. K projednání konečné zprávy, vyúčtování a námitek proti konečné zprávě nařídí soud jednání. Z věřitelů se doručuje předvolání členům věřitelského výboru a jen těm věřitelům, kteří podali proti zprávě námitku a mají tedy logicky zájem účastnit se jednání. Ostatní věřitelé se o termínu a místě konání dozvědí vyhláškou, a tedy nespíše prostřednictvím insolvenčního rejstříku. Na jednání pak soud námitky proti zprávě projedná a rozhodne tak, že:

1. námitky odmítne a konečnou zprávu a vyúčtování správce schválí
2. na základě námitek nařídí doplnění nebo změnu konečné zprávy nebo vyúčtování
3. odmítne konečnou zprávu, pokud jsou námitky důvodné a zpochybňují celou zprávu. Soud správci uloží předložení nové konečné zprávy ve stanovené lhůtě.

Rozhodnutí o konečné zprávě se doručí těm věřitelům, o jejichž námitkách bylo rozhodováno. Pokud námitkám některých věřitelů nebylo vyhověno, přiznává jim zákon právo odvolat se proti rozhodnutí o konečné zprávě.

Německá úprava k otázce projednání konečné zprávy je v podstatě shodná s českou. Rozhodnutí o konečné zprávě (Schlußtermin; § 197 InsO) musí být doručeno všem věřitelům. To je ovšem nadbytečné, pokud věřitelé nemají v úmyslu podávat proti ní námitky. Pokud po konečné zprávě zůstávají insolvenčnímu správci neznámé, neuspokojené pohledávky za majetkovou podstatou, je možné je uspokojit až ze zůstatků po řádném rozdělení výtěžků z majetkové podstaty (§ 206 InsO). Pokud by pohledávky nemohli být uspokojeny, přichází v úvahu ručení insolvenčního správce za škodu (§ 60 InsO). Po konečné zprávě následuje běžné rozdělení zůstatku (Schlussverteilung; § 196 InsO). Mimoto zná německé právo částečné rozdělení majetkové podstaty v tom okamžiku, kdy je k dispozici dostatek hotových prostředků. (Abschlagsverteilung), tedy jakési rozdělení výnosu ve splátkách. To je možné provést

po přezkumném řízení a poté vždy, pokud k dalšímu částečnému uspokojení existuje dostatečný majetek. Tento způsob je však v praxi prováděn zřídka a zpravidla jen u menších dlužníků. Prakticky například u fyzických osob postupným uspokojováním ze mzdy. S jeho provedením musí souhlasit věřitelský výbor. Věřitel ovšem na provedení rozdělení výnosů tímto způsobem nemá nárok. Rozhodnutí o „splátkovém“ rozdělení výnosů závisí jen na rozhodnutí insolvenčního správce. „Splátkové“ rozdělení výnosů konkurzu je obdobou částečného rozvrhu (§ 301 InsZ).

Česká úprava předpokládá mnohem hojnější využívání částečného rozvrhu. Vyžaduje jej, kdykoliv to v průběhu insolvenčního řízení umožňuje stav majetkové podstaty a za neodůvodněné nenařízení částečného rozvrhu sankcionuje správce snížením odměny. Umožnění částečného rozvrhu „kdykoliv v průběhu insolvenčního řízení“ je poněkud nepřesné. Rozvrh je možno provést až po konečné zprávě a také německá úprava počítá se zahájením „splátkového“ rozdělení až po projednání konečné zprávy resp. po tzv. Schlußtermin. Podmínky druhého odstavce § 301 InsZ také nepředpokládají provedení rozvrhu před projednáním konečné zprávy, když např. částečným rozvrhem nesmí být ohrožen rozvrh po konečné zprávě.

Po nabytí právní moci rozhodnutí o konečné zprávě zpracuje správce návrh rozvrhového usnesení a předá jej soudu ke schválení. V návrhu se uvádí konkrétní částka k uspokojení jednotlivých pohledávek. Ještě před jejím projednáním a schválením soudem musí být uspokojeny pohledávky za majetkovou podstatou, pohledávky jim naroveň postavené dle § 168 a 169 InsZ a zajištěné pohledávky dle § 298 a 299 InsZ. Kromě nich jsou sem zařazovány i další pohledávky podle ust. § 163, § a 202 odst. 1 InsZ. Výčet těchto pohledávek včetně ještě neuspokojených má být uveden v konečné zprávě. Dle ust. § 305 odst. 1 InsZ by bylo možné uspokojit tyto pohledávky až od okamžiku prohlášení konkurzu. Takové pravidlo je ovšem v kolizi s ust. § 168 odst. 3 InsZ, které umožňuje plné uspokojení již po rozhodnutí o úpadku. De lege lata je možné usuzovat, že § 305 odst. 1 InsZ je k § 168 odst. 3 InsZ ve vztahu speciality a aplikuje se pouze v případě prohlášení konkurzního řízení. Problematická situace by nastala v okamžiku, kdy by k prohlášení konkurzu došlo až po rozhodnutí soudu o úpadku.¹⁴⁶ Takové úkony vedoucí k uspokojení pohledávek by zřejmě byly

¹⁴⁶ Prohlášení konkursu může být vydáno současně s rozhodnutím o úpadku, nejpozději však tři měsíce po rozhodnutí o úpadku.

neplatné podle § 39 ObčZ. V praxi by tak k uspokojení pohledávek podle § 305 odst. 1 InsZ nikdy nemohlo dojít. Navíc, jak uvádí komentáře doc. Kotoučové¹⁴⁷, není termín „kdykoliv“ příliš konkrétní. Správce musí dbát alespoň na splatnost a pořadí vzniku.

Insolvenční soud následně na základě návrhu správce vydá rozvrhové usnesení, které určí konkrétní částky, které mají být věřitelům za jednotlivé pohledávky vyplaceny. Rozvrhové usnesení musí rozhodnout o všech přihlášených pohledávkách, které dosud nebyly uspokojeny nebo jiným způsobem nezanikly a na základě rozvrhu musí být všechny pohledávky vypořádány.¹⁴⁸ Ke splnění stanoví soud správci v usnesení lhůtu maximálně dva měsíce od právní moci usnesení. Rozvrhové usnesení se doručuje účastníkům, tedy mimo jiné i věřitelům, kterých se toto usnesení týká.

Dojde-li v případě některých pohledávek ke sporům ohledně pravosti, výše či pořadí pohledávek, mohou se protáhnout až do doby rozdělení zůstatku. Bylo by však neúčelné, aby spory o pohledávky bránili uspokojení ostatních pohledávek. Proto lze nezávisle na těchto sporných pohledávkách předložit soudu konečnou zprávu (§ 302 odst. 1 písm. a) InsZ), vydat rozvrhové usnesení (§ 306 odst. 4 InsZ). Částky pro sporné nebo podmíněné pohledávky správce složí do soudní úschovy. (§ 307 odst. 4 InsZ). Pokud by tyto pohledávky nakonec byly vyloučeny z uspokojení, musela by být částka v úřední úschově rozdělena dodatečným rozvrhovým usnesením mezi ostatní pohledávky. Stejně tak by muselo být vydáno dodatečné rozvrhové usnesení po zpeněžení dodatečně objeveného majetku, pokud nebyly všechny pohledávky uspokojeny. Odpovídající úpravu uložení však insolvenční zákon neuvádí.

Německá úprava předpokládá uložení na vhodném místě na náklady věřitele (§ 198 InsO). O dodatečném rozdělení výnosu může rozhodnout soud z úřední povinnosti nebo na návrh správce či věřitele (§ 202 n. InsO). Jen navrhovateli se připouští podání opravného prostředku proti rozhodnutí soudu.

4.6.4 Zrušení konkurzu

Samotný konkurz končí rozhodnutím soudu o zrušení konkurzu v ust. § 308 InsZ taxativně stanovených případech:

¹⁴⁷ KOTOUČOVÁ, Jiřina, et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 736

¹⁴⁸ Česko. Nejvyšší soud ČR. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 29 Odo 579/2003 [ze dne 26. ledna 2006]

1. je-li soudem zjištěno, že nebyl ani dodatečně osvědčen dlužníkův úpadek
Soud může zjistit, že není splněna zásadní podmínka zahájení insolvenčního řízení (např. dodatečně se objeví majetek dlužníka, z něhož lze závazky uhradit, dlužník získá mimořádné příjmy apod.). V takovém případě může kdykoliv během řízení i bez návrhu rozhodnout o zrušení insolvenčního řízení, pokud už nebyla podstatná část majetku dlužníka zpeněžena. Zákon chrání majetkové zájmy a dobrou víru osob, které nabyly majetek dlužníka. Neuspokojení věřitelé se mohou uspokojení domáhat pořadem práva v civilním řízení.

2. je-li zjištěno, že není žádný přihlášený věřitel a všechny pohledávky za majetkovou podstatou byly uspokojeny

Tímto odpadá důvod pro zahájení a pokračování insolvenčního řízení, tj. existence věřitelů a nejsou-li ani jiné pohledávky, které je nutno uspokojit, odpadá důvod řízení.

3. po obdržení zprávy správce o splnění rozvrhového usnesení

Jde o nejčastější případ zrušení konkurzu, kdy konkurz byl „úspěšný“, správce rozdělil na základě rozvrhu výtěžek a věřitelé byli uspokojeni. Dochází tak k naplnění smyslu insolvenčního řízení.

4. zjistí-li soud, že majetek dlužníka je pro uspokojení věřitelů zcela nepostačující.

V tomto případě je naopak soudu zřejmé, že účel a cíl insolvenčního řízení nelze dosáhnout. Dlužník nemá žádný majetek, jen zcela nepatrný nebo majetek nelze zpeněžit. Nedostatek majetku dlužníka je také zákonným podkladem pro výmaz dlužníka – právnické osoby z obchodního rejstříku. (§ 312 odst. 3 InsZ) a dojde –li k zrušení a zániku právnické osoby v tomto případě, jakož i z důvodu splnění rozvrhového usnesení, zanikají neuspokojené pohledávky nebo jejich neuspokojené části (§ 311 InsZ).

Zvláštním případem, kdy soud rozhoduje o zrušení konkurzu je situace, kdy to dlužník sám navrhne a připojí listinu se souhlasem všech věřitelů a insolvenčního správce (§308 odst. 2 InsZ). Pravost všech podpisů musí být úředně ověřeny. Zákon tedy umožňuje vyřešit úpadek jakýmsi mimosoudním „smírem nebo narovnáním“ se souhlasem všech věřitelů. To může být limitující podmínka zejména v případě velkého

počtu dlužníků, kdy souhlas všech věřitelů při faktické existenci práva vetovat dohodu každým z nich, bude velmi obtížná dohoda na jiném řešení úpadku, než je konkurz.

Pro úplnost je nutno dodat, že insolvenční řízení také prakticky končí smrtí dlužníka. Dojde-li ke smrti dlužníka v průběhu konkurzu, nastupují na jeho místo dědicové nebo stát v případě odúmrti. Pokud k úmrtí dojde před prohlášením konkurzu, soud insolvenční řízení zastaví podle ust. § 142 písm. b) InsZ¹⁴⁹ resp. § 107 odst. 1 o.s.ř.¹⁵⁰. Veškerý majetek i závazky se stávají předmětem dědického řízení. K uspokojení závazků zůstavitele je pak povinen dlužník do výše zůstavitelových závazků, pokud pozůstalost neodmítne. Výjimkou je případ kdy, dlužník zemře až po nabytí právní moci rozvrhového usnesení. Pak je výtěžek rozdělen a není součástí pozůstalosti.

Rozhodnutí o zrušení konkurzu se doručuje vyhláškou a dále zvláště některým subjektům dle § 75 odst. 3 InsZ, mimo jiné i členům věřitelského výboru. Přihlášení věřitelé, vedle insolvenčního správce, mohou proti rozhodnutí soudu (§ 308 odst. 2 InsZ) podat odvolání.

Pohledávky neuspokojených věřitelů nebo neuspokojené části pohledávek, pokud nezaniknou v důsledku zrušení a zániku právnické osoby podle ust. § 311 a 312 odst. 3 InsZ, mohou být uspokojeny po zrušení konkurzu výkonem rozhodnutí. Exekučním titulem je upravený seznam pohledávek po přezkumném jednání resp. po incidenčním sporu o pravost, výši nebo pořadí pohledávek, pokud jí dlužník nepopřel pro některý z těchto důvodů. K prokázání exekučního titulu postačuje výpis ze seznamu přihlášek. Právo uplatnit neuspokojené pohledávky prostřednictvím exekučního řízení¹⁵¹ nebo výkonu rozhodnutí podle o.s.ř (§ 251 an. o.s.ř.) má věřitel v promlčecí době deseti let od zrušení konkurzu. Podle obdobné německé úpravy může o takový exekuční titul požádat i věřitel pohledávek sporných, pokud ve stanovené dvoutýdenní lhůtě podle § 189 InsO prokáže, že podal žalobu na určení pohledávky.

¹⁴⁹ KOTOUČOVÁ, Jiřina, et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3, str. 757

¹⁵⁰ Česko. Nejvyšší soud ČR. Stanovisko Nejvyššího soudu ČR Rc 52/98, In Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek. Česká republika. 1998.

¹⁵¹ Česko. Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění pozdějších předpisů. In Sběrka zákonů. Česká republika. 2001, částka 48

Německá úprava předpokládá ukončení insolvenčního řízení zrušením řízení, pokud úspěšně proběhlo rozdělení konečného zůstatku (§ 200 InsO) a v ostatních případech zastavení řízení (§ 207 n. InsO)¹⁵². Zrušení insolvenčního řízení nemá zpětné účinky a nelze proti němu podat opravný prostředek na rozdíl od české úpravy¹⁵³. Proti zastavení insolvenčního řízení rozhodnutím soudu může podat opravný prostředek každý přihlášený věřitel popř. dlužník v případě odmítnutí návrhu pro nedostatek důvodů insolvence. Výjimku stanoví zákon pro nedostačující majetek dlužníka k uspokojení věřitelů. Z tohoto důvodu německá právní úprava tzv. okamžitou stížnost („sofortige Beschwerde“) nepřipouští. Oproti české úpravě je možné podat opravný prostředek věřiteli nebo dlužníkem proti zastavení řízení se souhlasem věřitelů. Tato možnost ovšem vychází z práva insolvenčního soudu, rozhodnout o zastavení se řízení souhlasem věřitelů dle svého uvážení, kdežto české insolvenční právo dává soudu povinnost rozhodnout v případě splnění všech podmínek o zrušení konkurzu (§ 308 odst. 2 InsZ).

Jestliže podle české právní úpravy nezanikají neuspokojené pohledávky dlužníka – fyzické osoby a upravený seznam přihlášených pohledávek je exekucním titulem pro jejich následné vymáhání, umožňuje německá právní úprava dlužníkům-nepodnikajícím fyzickým osobám, zbavit se po skončení konkurzu i dluhů neuspokojených v konkurzu. Dalo by se říci, že princip co nejširšího možného osvobození od často doživotního břemena dluhů po skončení insolvenčního řízení je jedním z hlavních principů německého insolvenčního řádu. Tato výjimka ze všeobecné zásady občanského práva *pacta sunt servanda*, že dlužník odpovídá za neuhrazené závazky, až do jejich promlčení umožňuje za určitých podmínek fyzickým osobám, jejichž dluhy nebyly uspokojeny v rozvrhu zbavit se těchto dluhů formou tzv. osvobození od dluhu (*Restschuldbefreiung*; § 286 InsO). Jedná se pouze o výjimku z běžného průběhu konkurzního řízení. Podmínky pro zahájení této fáze řízení jsou uvedeny zejména v ust. § 286 – 291 InsO a zahrnují mimo jiné dostatek majetku dlužníka pro náklady řízení, návrh dlužníka k osvobození od dluhů, součinnost dlužníka a insolvenčnímu řízení nesmí předcházet žádné jednání poškozující věřitele. Úprava *Restschuldbefreiung* je

¹⁵² Důvody pro zastavení řízení odpovídají důvodům ostatním důvodům zrušení konkurzu podle § 308 InsZ: dodatečně nebyl osvědčen důvod pro úpadek (§ 212 InsO), majetek dlužníka je pro uspokojení nedostačující (§ 208n. InsO), zastavení řízení se souhlasem všech věřitelů (§ 213 InsO)

¹⁵³ Srov. § 309 odst. 2 a § 308 odst. 1 písm. c) InsZ

v podstatě předlohou české úpravy oddlužení. V případě německého insolvenčního práva však může „oddlužení“ nastoupit až po řádném průběhu konkurzu, tedy po zpeněžení majetkové podstaty a rozdělení výnosu. Účinkem tohoto řízení je, že závazky dlužníka po skončení řízení nadále existují, ale nejsou vynutitelné a mají podobu naturální obligace (§ 301 odst. 3 InsO). Věřitelé mají exekuční titul v podobě výpisu ze seznamu přihlášených pohledávek (§ 201 odst. 2 InsO). Dlužník může proti návrhu na výkon rozhodnutí podat žalobu podle ust. § 767 ZPO s odvoláním na průběh řízení o osvobození od dluhů.¹⁵⁴

ZÁVĚR

Přestože rozsah diplomové práce vysoce překračuje minimální požadovaný rozsah a běžný rozsah diplomových prací, nebylo možné ani v tomto rozsahu pokrýt celou škálu i dosti detailních problémů, které problematika ochrany věřitele v konkurzním řízení skýtá. Jedná se spíše o jakýsi přehled problémů, které v této oblasti práva nastávají, byť zřejmě poněkud hlubší přehled než by bylo pro potřeby práce této formy nezbytně nutné. Domnívám se však, že vypuštění některého z obsáhnutých témat by nedalo čtenáři dostatečně komplexní představu o aspektech ochrany věřitele ze všech možných stran a úhlů pohledu.

Ačkoliv tématem diplomové práce je pouze konkurs, který je jedním ze způsobů řešení úpadku dlužníka v insolvenčním řízení, vzhledem k jednotě insolvenčního řízení není dost dobře možné zabývat se pouze otázkou konkursu a nepovšimnout si řízení předcházejícího. Otázka, zda se bude úpadková situace dlužníka řešit právě konkursem, se řeší bez výjimky právě v předcházejícím řízení. I předchozím fázím jsem proto věnoval náležitou pozornost.

Při srovnání české právní úpravy s úpravou německou vyvstává na první pohled nápadná podobnost obou dvou úprav. Německé insolvenční právo bylo rekonstruováno v roce 1994 novým insolvenčním řádem (Insolvenzordnung). Je tak přibližně o dekádu starší prověřené praxí. Při podrobném studiu obou úprav je zřejmé, že české insolvenční

¹⁵⁴ Von Steinau-Steinrück, in HUNTEMANN, Eva Maria; BROCKDORFF, Christian Graf. *Der Gläubiger im Insolvenzverfahren*. 1. vydání. Berlin; New York : De Gruyter, 1999. 512 s. ISBN 3-11-015769-1, str. 424

právo našlo právě v německé úpravě výraznou inspiraci. Prostor pro porovnání odlišností tak není nijak výrazný. Naopak vidím jistou rozdílnost a případně možný zdroj inspirace ve zbývajících způsobech řešení úpadku dlužníka, především v řešení úpadků spotřebitelů, kde německá úprava nabízí více možností nežli jen reorganizaci a nepatrný konkurs. Tyto alternativy už však přesahují rozsah diplomové práce. V daném směru se naskýtá příležitost k dalšímu rozvinutí tématu česko-německé právní komparace.

V oblasti prosazování zájmů jednotlivých účastníků v rámci insolvenčního řízení je možné vystopovat dva výrazně působící a v podstatě protichůdné zájmy, na které by zřejmě mělo insolvenční právo v blízké či vzdálenější budoucnosti reagovat. Domnívám se, že větší ochrana spotřebitelů v insolvenčním řízení je prvním z takových témat k diskuzi, kterými by se mohla ubírat budoucí úprava insolvenčního řízení. Jejich nedostatečná ochrana zejména v oblasti procesních práv je dána obvykle nepatrným rozsahem jejich nároků. Uplatnění jejich práv v soudním řízení může řízení samotné naopak zkomplikovat, uvážíme-li, že počet spotřebitelů s případnými pohledávkami za dlužníkem může dosahovat stovek a tisíců. De lege ferenda se nabízí možnost zastoupení těchto spotřebitelů prostřednictvím právnické osoby oprávněné hájit zájmy soutěžitelů a spotřebitelů, jak to dnes umožňuje v případě ochrany spotřebitelových zájmů při postihu nekalé soutěže podle ust. § 54 odst. 1 ObchZ.

Druhou tendencí, s níž by se mělo insolvenční právo vypořádat vychází z druhého konce potenciaální řady věřitelů. Domnívám se, že česká úprava ne zcela dostatečně zajišťuje zájmy těch největších věřitelů, kteří mohou významně ovlivňovat průběh řízení a významná rozhodnutí ve vztahu k úpadku jejich úpadkového dlužníka. Bez jejich součinnosti nemohou být případné výsledky insolvenčního řízení zcela legitimní a tito velcí věřitelé většinou také úspěšně blokují rozhodnutí a průběh řízení, na němž nemají možnost se podílet. S odkazem na německou právní úpravu by bylo vhodné zvážit jako jedno z řešení zakotvit právo účasti ve věřitelském výboru pro největšího věřitele. Toto řešení má svá úskalí, která vplynula například v případě nedávného úpadku společnosti OP Prostějov, a.s. Pokud totiž vykonává největší věřitel už před začátkem insolvenčního řízení tak zásadní vliv na dlužníka, je těžko představitelné, že by mohl významně ovlivňovat (samozřejmě ve svůj prospěch) insolvenční řízení v podobě účasti ve věřitelském výboru. Každopádně si do budoucna

mělo vyžádat postavení velkých insolvenčních věřitelů, zejména bank a úvěrových institucí, pozornost zákonodárce.

Myslím, že úprava insolvenčního řízení ještě dostatečně nevyužila svůj potenciál v oblasti mimosoudního smírného řešení návrhu úpadku. Přesto, že nárůst počtu insolvenčních návrhů je z velké části zaviněn ekonomickou a finanční krizí, která řadu obchodních společností i fyzických osob připravila o možnost splácet své pohledávky, myslím, že řadu z těchto návrhů by bylo možné odklonit určitou formou smíru neboli mimosoudní dohody. Ačkoliv by insolvenční řízení mělo být posledním ze záchytných bodů na cestě k vyřešení úpadku dlužníka a jeho nedobytných pohledávek, většinou tomu tak v praxi nebývá. Pokud by věřitelé dospěli k dohodě s dlužníkem, v nejhorším možném případě by jistě neutrpěli větší újmu než vynuceným vymáháním pohledávek v soudním řízení.

Návrhy uvedené jak zde v závěru práce, tak ve stati samotné by měl čtenář přijmout jako příspěvek k diskuzi o možném dalším směřování úprav v insolvenčním právu z pohledu procesněprávního i hmotněprávního.

Úplným závěrem si dovoluji obecnou glosu o srovnání obou právních úprav. Německá úprava insolvenčního práva dle mého názoru poskytuje větší dispozici s insolvenčním řízením, a tedy širší pole působnosti jak soudům, tak i samotným účastníkům insolvenčního řízení. Německé právo se také může pochlubit kultivovanější právní kulturou a vyšším obecným povědomím o soukromoprávních principech ve vztahu k insolvenčnímu právu.

SEZNAM ZKRATEK

- AktG – Aktiengesetz
- BGB – Bürgerliches Gesetzbuch
- EU – Evropská Unie
- ESLP – Evropský soud pro lidská práva
- GmbHG – Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung
- HGB – Handelsgesetzbuch
- InsO – Insolvenzordnung
- InsZ – zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- NS ČR – Nejvyšší soud České republiky
- ObčZ – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- ObchZ – zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
- o.s.ř. – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- SJM – společné jmění manželů
- ZIS – zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích
- ZKV – zákon č. 328/1991 Sb., o konkurzu a vyrovnání
- ZOdPŠ – zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci
- ZOS – zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele
- ZPO – Zivilprozessordnung
- ZVG - Zwangsversteigerungsgesetz

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

MONOGRAFIE

- BRAUN, Eberhard. *Insolvenzordnung : Kommentar*. 2. vydání. München : C.H.Beck, 2004. 1510 s. ISBN 3-406-51443-X,
- HÄSEMAYER, Ludwig. *Insolvenzrecht*. 2., vydání. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymanns Verlag, 2000. 820 s. ISBN 3-452-23946-2.
- HUNTEMANN, Eva Maria; BROCKDORFF, Christian Graf. *Der Gläubiger im Insolvenzverfahren*. 1. vydání. Berlin; New York : De Gruyter, 1999. 512 s. ISBN 3-11-015769-1.
- KIRCHHOF, Hans-Peter; LWOWSKI, Hans-Jürgen; STÜRNER, Rolf. *Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung*. 1. Auflage. München : C.H.Beck, 2001. 2031 s. ISBN 3-406-44033-9.
- KOTOUČOVÁ, Jiřina , et al. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) - komentář*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2010. 1122 s. ISBN 978-80-7400-320-3.
- KOZÁK, Jan , et al. *Insolvenční právo a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : Komentář*. 1. vydání. Praha : ASPI a.s., 2008. s. 928 s. ISBN 978-80-7357-375-1.
- KUČERA, František. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7400-163-5.
- PAULUS, Christoph. *Insolvenzrecht*. München : C.H.Beck, 2009. 141 s. ISBN 978-3-406-59653-7.
- RICHTER, T. *Insolvenční právo*. 1. vyd. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 472 ISBN 978-80-7357-329-4
- SCHMIDT, Andreas. *Hamburger Kommentar zum Insolvenzrecht*. 2. Auflage. Münster : LexisNexis Deutschland GmbH, 2007. 2931 s. ISBN 978-389655-251-8.
- ŠTENGLOVÁ, Ivana, et al. *Obchodní zákoník : Komentář*. 12. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009. 1375 s. ISBN 978-80-7400-055-3.
- ŠVESTKA, Jiří, et al. *Občanský zákoník : Komentář*. 10. vydání. Praha : C.H.Beck, 2006. 1465 s. ISBN 80-7179-486-4.

- WINTEROVÁ, Alena, et al. *Civilní právo procesní*. 5. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha : Linde, 2008. 750 s. ISBN 978-80-7201-726-3.
- ZELENKA, Jaroslav , et al. *Insolvenční zákon : poznámkové vydání s důvodovou zprávou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. 2. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2008. 796 s. ISBN 978-80-7201-707-2.

ČASOPISECKÉ ČLÁNKY

- Oběti šikanózních návrhů by se mohli častěji domoci svých práv. *Konkurzní noviny*. 2010, XIII.ročník, číslo 20, s. 1-3. Dostupné také z WWW: <<http://www.konkursni-noviny.cz/clanek.html?id=2438>>.
- ČERNÁ, Stanislava. Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů insolventní společnosti. *Právní rozhledy*. 2009, 2, s. 54-60. ISSN 1210-6410
- ČERNÁ, Stanislava. Nové jevy v právu obchodních společností : Lze prolomit hranice majetkové samostatnosti obchodních společností?. In PAUKNEROVÁ, Monika, et al. *Nové jevy v právu na počátku 21.století : IV. Proměny soukromého práva*. Praha : Karolinum, 2009. s. 424. ISBN 978-80-246-1687-2.
- HART, Jan. České a německé konkurzní právo ve vzájemném srovnání. *Právní rozhledy*. 1999, 7, s. 407 - 409. ISSN 1210-6410
- PACHL, Lukáš. Průvodce věřitele insolvenčním řízením. *Právní fórum*. 2008, č.1, s. 2-17. ISSN 1214-7966
- POHL, Tomáš. Odpovědnost za škodu podle insolvenčního zákona. *Bulletin advokacie*. 2010, 7, s. 33-42. ISSN 1210-6348.
- ROD, Jiří. Odpovědnost úpadce za nepodání insolvenčního návrhu a způsobenou škodu dle insolvenčního zákona . *Daně a finance*. 2008, 04/05, s. 22-24, 8-11. ISSN 1801-6006
- SOKOL, Tomáš. K zákonnému ručení za nezjištěnou pohledávku. *Právní rádce*. 2008, č. 10, s. 24 - 29. ISSN 1210-4817
- ŠEVČÍK, Daniel. Appendix insolvenčního zákona: povinnost věřitelů platit do majetkové podstaty v závislosti na výsledku přezkumu přihlášek. *Bulletin advokacie*. 2010, č. 3, s. 28 - 31. ISSN 1210-6348
- TARANDA, Petr. Započtení v režimu nového insolvenčního zákona. *Právní rádce*. 2008, č. 9, s. 22-24. ISSN 1210-4817

- TARANDA, Petr. Konkurz jako jeden ze způsobů řešení dlužníkového úpadku v novém insolvenčním zákoně. *Daně a právo v praxi*. 2007, 4, s. 60-62. ISSN 1211-7293

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- *Nejvyšší státní zastupitelství ČR : Metodické návody* [online]. 2010 [cit. 2010-10-15]. Metodika. Dostupné z WWW: <<http://194.213.41.23/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4116&d=230515>>.
- *Insolvenční zákon : Insolvenční správci a jiná odborná veřejnost* [online]. Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČR, 2008 [cit. 2010-06-08]. Statistické údaje z roku 2009. Dostupné z WWW: <http://insolvencni-zakon.justice.cz/downloads/statisticke_udaje_za_rok_2009.pdf>.
- *Nejvyšší státní zastupitelství ČR : Metodické návody* [online]. 2010 [cit. 2010-10-15]. Metodika. Dostupné z WWW: <<http://194.213.41.23/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4116&d=230515>>.
- *PRK Partners, s.r.o., advokátní kancelář* [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-03-31]. Průlom v kauze OP Prostějov: Insolvenční praxe se díky rozsudku změní . Dostupné z WWW: <<http://www.prkpartners.cz/dokument.php?jazyk=CZ&dokument=1776>>.
- VI. n. z. ke snížení administrativní zátěže podnikatelů : Sněmovní tisk 1048/0, část č. 1/12. In *Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, V. volební období*. 2010, s. 98. Dostupný také z WWW: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=1048&CT1=0>
- VI. n. z. o úpadku a způsobech jeho řešení : Sněmovní tisk 1120/0, In Sněmovní tisky Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, IV. volební období. 2006. Dostupný také z WWW: http://www.psp.cz/sqw/tisky.sqw?F=H&PT=U&dx=1&o=4&na=insolven%E8n%ED+z%E1kon&T=&ZA=&f_N=on&f_I=on&f_U=on&f_S=on&f_Z=on&f_P=on&f_R=on&f_V=on&f_O=on&ra=20
- JUŘENA, Jakub Šikanózní insolvenční návrh: In *COFOLA 2010: the Conference Proceedings*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2010. s. 1-6. Dostupné z WWW: <http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/zneuziti/Jurena_Jakub__1637_.pdf>. ISSN 978-80-210-5151-5.

- SVOBODA, David. Uplatňování nároků vad zboží spotřebitelem vůči subjektu v úpadku. *VIA IURIS : Bulletin pro právo ve veřejném zájmu* [online]. 2009, 1, [cit. 2010-10-22]. Dostupný z WWW: <<http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=185>>. ISSN 1802-4351.

DIPLOMOVÉ PRÁCE

- JINDRA, Václav. *Postavení a úloha věřitele konkursního řízení: Perspektiva do budoucna*. Brno, 2007. 61 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra občanského práva.
- NOVICKÁ, Vladislava. *Postavení věřitelů v konkursu*. Praha, 2007. 57 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva.
- SEDLÁČEK, Tomáš. *Řešení úpadku konkursem*. Brno, 2010. 84 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra občanského práva.

RESUMÉ

Tématem diplomové práce je ochrana věřitele v konkurzním řízení – srovnání s německou právní úpravou.

Diplomová práce se zabývá hlavními právními instituty ochrany věřitele v oblasti insolvenčního řízení a speciálně se dále věnuje ochraně věřitele v konkurzu jakožto v jednom ze tří hlavních způsobů řešení úpadku věřitele podle insolvenčního zákona. Hlavním účelem diplomové práce je srovnání současné české úpravy zejména podle zákona č. 182/2006, Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) s německou úpravou v souladu se zákonem ze dne 5. října 1994, Insolvenzordnung. Práce se zaměřuje na přímé porovnání jednotlivých právních institutů, tak že výklad o české právní úpravě doplňuje komentář o ekvivalentní úpravě německé.

Kapitola 1 analyzuje pojem insolvence a jejich charakteristické znaky. Dále popisuje zákonné formy insolvence: platební neschopnost, předlužení a hrozící úpadek. Na závěr shrnuje základy právní úpravy komunitárního insolvenčního řízení podle nařízení Rady (ES) č. 1346/2000, o úpadkovém řízení právě i s ohledem na prvky

ochrany věřitelů v těch případech, kdy do insolvenčního řízení vstupuje komunitární prvek.

Kapitola 2 podává základní výklad o konkursu jakožto jednom ze tří způsobů řešení úpadků dlužníka podle insolvenčního zákona. Podání alespoň základního výkladu je dle mého názoru nezbytné pro pochopení celé procedury insolvenčního řízení. V závěru se ještě dotýká problematiky nepatrných konkursů a jejich obdobné úpravy insolvence spotřebitelů podle německé úpravy.

Významnou část představuje kapitola 3, která přináší pojednání o jednotlivých subjektech insolvenčního řízení tak, jak je vyjmenovává český insolvenční zákon a srovnává s postavením upraveným v německém insolvenčním právu. Kapitola postihuje sít' nejrůznějších protichůdných zájmů všech významných subjektů insolvenčního řízení a obsahuje dle mého soudu významnou část ochrany práv věřitelů – odpovědnost za škodu a jinou újmu v oblasti insolvenčního řízení. Součástí kapitoly je i charakteristika postavení jednotlivých věřitelských orgánů a jejich odpovědnosti a dotýká se problematiky ochrany drobného věřitele a spotřebitele v insolvenčním řízení především s ohledem na otázky spojené s vymahatelností nároků z odpovědnosti za vady při prodeji zboží v obchodě podle občanského zákoníku.

Kapitola 4 podává pod názvem „Prostředky ochrany věřitele v konkurzním řízení“ souvislý výklad o institutech ochrany věřitele v průběhu jednotlivých fází insolvenčního řízení od okamžiku zahájení insolvenčního řízení podáním návrhu až do zrušení konkurzu. Dotýká se i v současnosti živě diskutovaného tématu insolvenční šikany a podává výklad o institutech započtení pohledávek a neplatnosti a neúčinnosti v režimu insolvenčního zákona.

RESUME IN ENGLISH

Theme of the dissertation is "Protection of creditor in insolvency process – compared to the German legal regulation".

Dissertation is considering the main legal institution in protection of creditor in insolvency law and especially is attending protection of creditor in bankruptcy as one of the three main methods solving debtor's bankrupt according to Czech bankruptcy law act Nr. 182/2006 Sb. Integral part of the dissertation compares the present Czech legal

regulation with the German bankruptcy law according to the German bankruptcy law act (Insolvenzordnung) from 5th Oct. 1994. The dissertation is addressing direct comparison of single legal institution in light of the both legal regulations.

Chapter 1 analyses concept of insolvency and its characteristic signs. It describes further legal forms of insolvency according to the Czech and German bankruptcy law (they are consistent): financial insolvency, over-indebtedness, imminent bankrupt. The conclusion summarises elements of legal regulations in EU insolvency law according to Directive 1346/2000/EC of the Council concerning insolvency law with respect to elements of protection in the events, when the element of the EU law goes into the insolvency process.

Chapter 2 reports about the bankrupt as the one of the free methods of solution for insolvency of debtor. Report about bankrupt is, according to my opinion, necessary for understanding the procedure according to the bankruptcy act. At the close it touches questions about imperceptible bankrupt and parallel regulation bankrupt of consumers according to German legal regulation.

Significant part presents Chapter 3, which brings an essay about single subjects of insolvency law, enumerating the Czech insolvency act and comparing it with standing in German insolvency law. The chapter concerns net of all sorts of contradictory interests of all important subjects in insolvency law and contains important part of legal creditor's protection – liability for damage and other damages in insolvency law. Part of this chapter is also characterization of the role of single creditor's authorities and their responsibility. It touches questions about protection of small creditor and consumer in insolvency law, first of all with respect to questions about claiming responsibility for defects of goods according to the Czech Civil code.

Chapter 4 is called „Protection resources of creditor in bankruptcy process“. It is a continuous report about institutes of creditor's protection in course of single phases in insolvency process from opening of insolvency process, through the presentation till discharge in bankruptcy. It is also touching recently widely discussed "Bankruptcy vexation" and brings report about institutes for clearing of debts and invalidity or inefficiency in regime of insolvency act.

KLÍČOVÁ SLOVA

- konkurz, ochrana věřitele, německé insolvenční právo
- bankrupt, creditor's protection, German bankruptcy law